

SOTSIAALTÖÖ

**Uus põhikooli- ja
gümnaasiumiseadus**

**Alaealiste komisjonid
uuenduste kursil**

**Mitmekülgsed õppekavad
sotsiaaltöö erialal**

**Päevakajalist
rahvusvahelises
sotsiaaltöös**

2

2011

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialaajakiri

Ajakirja SOTSIAALTÖÖ tellimust saab vormistada:

- kohalikus postkontoris
- toimetuse aadressil ajakiri@tai.ee
- Eesti Posti e-teeninduses www.post.ee

Ajakiri on müügil Tallinna Sotsiaaltöö Keskuses, Kaupmehe 4
Tervise Arengu Instituudi koolitus- ja teabekeskuses, Hiiu 42;
Tartus kaupluses Ülikooli Raamatupood, Ülikooli 11.

Ajakiri SOTSIAALTÖÖ

Tervise Arengu Instituudi ja sotsiaalministeeriumi väljaanne

14. aastakäik.

Ilmub kuus korda aastas: veebruaris, aprillis, juunis, augustis, oktoobris ja detsembris

Toimetuse kolleegium:

Helina Alliksaar, Mailiis Kaljula, Riina Kiik, Valter Parve, Kersti Põldemaa,
Riho Rahuoja, Koidu Saame, Judit Strömpl, Piret Tamme, Taimi Tulva

Vastutav toimetaja: Regina Lind

Toimetajad: Signe Väljataga ja Liana Rumvolt

Kujundus ja trükk: Ecoprint

Väljaandja:

TAI koolitus- ja teabekeskus, Hiiu 42 11619 Tallinn

Tel (+372) 659 3931, faks (+372) 659 3925, e-post ajakiri@tai.ee

Tiraaž: 1000 eksemplari

Autoritele:

Ajakirja toimetus ootab avaldamiseks analüüsivaid, uurimuslikke, nõuandvaid, kogemuslikke, informatiivseid ja silmaringi laiendavaid artikleid, mis aitavad kaasa sotsiaalvaldkonna arengule. Teretulnud on ka info värskelt ilmunud raamatute ja erialaste koolituste kohta. Artiklite maht tuleks kooskõlastada toimetusega. Artiklid saata meiliaadressil ajakiri@tai.ee. Skeemid ja joonised saata töötlemist võimaldavate failidena, mitte pildina tekstis. Pildid palume varustada selgitava tekstiga ja saata elektrooniliselt resolutsiooniga 300 dpi või postiga.

Tervise Arengu Instituut

National Institute for Health Development

SISUKORD

nr 2/2011

Toimetuse veerg

Koidu Saame 2

Uudised

Uudised maakondadest ja
pressiteated 3
Sotsiaalvaldkonna täienduskoolituse
süsteem vajab terviklikku arendamist
Maiu Kauber 5
Esimene lastekaitsetöötajate
kovisioon Harjumaal
Anu Nõlve, Merike Lepik 6
ESTA uudised 7

Sotsiaaltöö korraldus

Toimetulekutoetuse maksmine ja
toetussummad
Marek Atonen 8
STAR on saanud aastaseks
Katrín Pedastsaar 12

Seadus/ sotsiaaltöö koolis

Hariduslike erivajadustega õppurite
toetamisest uues põhikooli- ja
gümnaasiumiseaduses
Tiina Kivirand 14
Uue PGS rakendamise kitsaskohad
Urve Läänemets 17
Sotsiaalpedagoog aitab kaasa kogu
koolipere heaolule
Kristiina Raud 21
Õpetaja tööpinge vähendamine aitab
kaasa õnneliku õpilase arengule
Piret Siivelt 25

Sotsiaalpoliitika

Alaealiste komisjonid uuenduste kursil
Kadi Ilves 28
Kas saame kodutuse kui
sotsiaalprobleemi lahendada?
Jüri Kõre 33

Sotsiaaltöö kui elukutse

Päevakajalist rahvusvahelises
sotsiaaltöös
Synnöve Karvinen-Niinikoski 37

Sotsiaaltöö haridus

Õppijakesksed sotsiaaltöö
erialaõpingud Tallinna Ülikooli
sotsiaaltöö instituudis
Koidu Saame 38
Tartu Ülikooli sotsiaaltöö ja
sotsiaalpoliitika õppekava
arendamise suunad
Judit Strömpl 41
Rehabilitatsiooni korraldus – uus
eriala Tartu Ülikooli Pärnu kolledžis
Marju Medar 43
Õppimine hooldustöötaja
õppekaval on lõbus
Piret Tamme 46

Sotsiaaltöö meetodid

Kuidas saavad abiasutuste töötajad
traumeeritud lapsi aidata
Reet Hiiemäe 47

Intervjuu

Karin Hanga: kõik olulised asjad elus
peavad olema tasakaalus
Koidu Saame 50

Eesti 20

Meenutusi sotsiaalvaldkonna arengust
Eestis aastatel 1976–2000. Aastad ja
inimesed
Eha Leppik 54

Vabatahtlik töö

Rõude rahvas rahast ei räägi
Kai Krabo 59

Kevad on uue alguse ja muutumise aeg. Aeg, mil idandada ideid, külvata algatusi ja niipea, kui on võimalik nende teostamisega pihta hakata. See on aeg, mil tärkav loodus annab lisajõudu, et märgata enda kõrval teisi, ulatada abikäsi selle vajajale, ütelda hea sõna lähikondsele. On selge, et maised probleemid, raskused ja mured ei haihtu lihtsalt niisama. Vaatamata sellele on hing kuidagi puhtam, jalg kergem ja mõtted lootusrikkamad.

Olen tänulik, et minule kui alles n-ö munast koorunud toimetuse kolleegiumi liikmele eessõna tarvis lahke luba anti. Viis aastat praktilises sotsiaaltöös tegutsenuna, noore doktorandi ning alles alustanud õppejuhi-õppejõuna usun, et noortes leidub jõudu, tahet ja püüdlikkust õppida kogenumatelt ja samas oma rida ajada. Traditsioone omaks võtta, neid edasi kanda ja vältimatuid muutusi ellu viia. Me vajame juhendamist ja utsitamist, kriitikat ja aeg-ajalt ka tiibade kärpimist, et edendada endale südamelähedast hoolekande valdkonda ja selle kaudu isiklikult ja ametialaselt kasvada.

Tänane sotsiaalvaldkonnas tegutseja mõistab erialase hariduse ning sellele järgneva täiendõppe tähtsust. Professionaalne, eetiline ja kliendigruppide tundlikkust arvestav sotsiaaltöö eeldab sotsiaaltöö kõrgharidust ja erialase täiendkoolituse kättesaadavust. Selles ajakirjanumbris antakse ülevaade erialase hariduse omandamise võimalustest. Sotsiaaltöö eriala õppekavasid tutvustavates tekstides jookseb läbi kontekstitundlikkus, refleksiivsus ning uuendusmeelsus. Need tekstid kutsuvad õppima ning kinnitavad sotsiaaltöö hariduse tugevapõhjalisust.

Lähedast teemat, ainult palju laiemas ja mõjusamas võtmes, käsitleb Helsingi Ülikooli professor Synnöve Karvinen-Niinikoski. Ta toob välja, et katastroofide, piiriüleste konfliktide ja muude eriolukordade lahendamine ja sellega seotud inimlike raskuste leevendamine nõuab rahvusvahelist solidaarsust, organiseerimisvõimet ja juhtimisoskusi. Sotsiaaltöö teadlaste, koolitajate ja praktikutena on oluline näha oma rolli laiemalt ja vajaduse korral astuda üle traditsiooniliste rollipiiride.

Armsad kolleegid! Kantuna meie erialaajakirja temaatikast, soovin meile õpihimu, eneseusku ja üheskoos Suurte Asjade elluviimise julgust!

Koidu Saame

Allkirjastati uus koalitsioonilepe

4. aprillil Eesti Reformierakonna ning era-kond Isamaa ja Res Publica Liit vahel sõlmitud koalitsioonilepe näeb ette tööturu turvalise paindlikkuse suurendamise, milleks viiakse muuhulgas läbi eri- ja sooduspensionide reform ning luuakse tööõnnetus- ja kutschaiguskindlustuse süsteem. Perepoliitika vallas soovivad koalitsioonipartnerid tagada vanemahüvitise süsteemi jätkumist, kehtestada 1. jaanuarist 2013 vanemapensioni, arendada edasi pere- ja tööelu ühitamise võimalusi, näiteks taastada isapuhkus, kehtestada ja rakendada tänapäevane lastekaitse seadus ning parandada vanemahariduse ja perenõustamise kättesaadavust. Oluliseks peetakse ka aktiivsete tööturumeetmete arendamist; minimaalselt vajalike sotsiaalteenuste riikliku loetelu ja nende kvaliteedinõuete kehtestamist, mida iga omavalitsus peab pakkuma; koduhoolduse ja telemeditsiini edendamist ning eakatele kvaliteetseks päevahoiuks täiendavate võimaluste loomist; samuti ÜRO puuetega inimeste konventsiooni ratifitseerimist.

Vaata lähemalt: www.reform.ee

Jõustus võlakaitse seadus

5. aprillil jõustus võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus, mille eesmärgiks on maksuraskustesse sattunud isikule tema võlgade ümberkujundamise võimaldamine, et ta saaks ületada oma makseraskusi ja vältida pankrotinõuet. Seadus näeb ette, et makseraskustes isik võib taotleda kohtu kaudu kohustuste täitmise tähtaja pikendamist, osadena täitmist või kohustuse vähendamist. Enne võlgade ümberkujundamise avalduse kohtusse esitamist peab võlgnik astuma vajalikke samme, et saavutada võla ümberkujundamine kohtuväliselt. (RT I, 06.12.2010, 1)

Saastekvootide müügist saadud raha kasutatakse elektriautode ostuks ja hoolekandetasutuste renoveerimiseks

3. märtsil kiitis valitsus heaks kasutamata saastekvoodi ühikute müügi Jaapani konglomeraadile Mitsubishi Corporation. Tehingu tulemusena rajatakse 2012. aasta lõpuks kogu Eestimaad kattev elektriautode laadimise taristu ning meie teedele lisandub tuhatkond uut elektriautot. Juba käesoleva aasta detsembriks saavad linnade ja valdade ning AS Hoolekandeteenuste sotsiaaltöötajad oma

käsitusse kokku 507 elektriautot Mitsubishi i-MiEV. Sellega paraneb sotsiaalteenuste kättesaadavus ja ühtlasi propageerib riik keskkonna ja energiasäästualast teadlikkust. Jaapanlastele Co2 saastekvoodide müümise eest saadud rahast hakkab riik renoveerima ka 480 üle Eesti avalikus kasutuses olevat asutust, nende hulgas hooldekodud, et need oleksid energiasäästlikumad.

Vaata lähemalt: www.postimees.ee

2012. aasta on aktiivse vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse Euroopa aasta

Euroopa Komisjon on otsustanud pühendada 2012. aasta aktiivse vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse propageerimisele. Eesmärgiks on aidata luua paremaid töökohti ja tööttingimusi vanemaealiste inimestele, keda on Euroopas järjest rohkem, toetada nende aktiivset osalemist ühiskonnas ning parandada nende tervist. Aktiivse vananemise valimine Euroopa aasta teemaks oli ajendatud riikide valitsuste soovist toime tulla rahvastiku kiire vananemisega ning selle mõjuga avalikele teenustele ja eelarvele. Põlvkondade vaheline solidaarsus on aktiivse vananemisega kaasnev rõhuasetus, kuna aktiivsem vanem põlvkond elab oma perekonna, sõprade ja kogukonna keskel, kellele tema eluviis samuti mõju avaldab.

Vaata lähemalt: www.ec.europa.eu

Kriisiaastad on jätnud oma jälje inimeste tervisele

Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringust (2010) selgub, et kriisiaastad tõid ilmseid muutusi Eesti inimeste tervise seisundis ning arstiabi kasutamises. Eelneva, 2008. aasta uuringuga võrreldes tõusis märgatavalt inimeste osatähtsus, kes olid viimase 12 kuu jooksul olnud rohkem kui tavaliselt stressis või talumatus stressis – 15%-lt 23%-ni. Enam-vähem sama palju tõusis ka nende inimeste osa, kes vastasid, et tunnevad end võrreldes varasemaga rohkem mäsundunud või õnnetuna. Meeste seas oli selliseid vastajaid 27% ja naiste hulgas 31%. Halvenenud on hinnang oma tervisele ka nende hulgas, kes viimase 12 kuu jooksul ei puudunud päevagi töölt, mis näitab, et inimesed on käinud haigena tööl. Vähenenud on ka perearstiabi kasutamine, enim vähenes see 35–44-aastastel meestel. Samas saab positiivsena välja tuua, et kasvanud ei ole alko-

holi tarvitamine ja suitsetamise levimus, väike langus on toimunud ülekaalu ja rasvumise levikus ning suurenenud on tervisesporti harrastavate meeste osa.

Vaata lähemalt: www.tai.ee

Sotsiaaltöötajate tunnustamine Mödrikul

Lääne-Virumaa sotsiaalvaldkonna töötajad tulid Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö osakonna kutsel kokku Mödrikule 23. märtsil, et tähistada sotsiaaltöötajate päeva. Koos oli 40 inimest eri asutustest ja omavalitsustest. Kooli juhtkonna tervitustele järgnes sotsiaaltöö õppetooli juhataja Meeli Männamäe ettekanne muutustest sotsiaaltöö eriala üliõpilaste praktikas. Sotsiaaltöötajad, hoolekandeaastuste juhid ja töötajad on meie koostööpartneriteks tulevaste sotsiaaltöö professionaalide õpetamisel-juhendamisel. Tublid praktikaasutused ja -juhendajad said kiituse ja tänu osaliseks. Üliõpilaste küsitlusest selgus, et alati ollakse rahul Vinni, Haljala, Kadrina, Sõmeru vallas, Rakvere linna sotsiaalosalakonnas ja sotsiaalahvitekeskuses toimuva praktikantide koolitamise eest. Asutustest tõsteti esile MTÜ Kirilill, Väike-Maarja Hoolekande- ja Tervisekeskus, Udriku Hooldekodu, Lääne-Virumaa Puuetega Inimeste Koda. Üliõpilased peavad oluliseks sõbralikku keskkonda ja meeldivat suhtumist. Oluline on, et õppija jaoks leitakse aega ja teda koheldakse meeskonna liikmena. Päev kulges teiselt rühmatööga, kus arutleti praktikantide hindamissoovituste üle. Maavanem Einar Vallbaum autasustas maakonna aasta sotsiaaltöötajaks pärjatud Rakvere linna sotsiaalosalakonna juhatajat Lea Kivipõldu. Rakenduskõrgkool omalt poolt tänas koostöö eest maakonna sotsiaalvaldkonna peaspetsialisti Tiiu Kuusi. Seejärel nauditati suupisteid ja kuulati tudengite ja Pajusti Klubi ettlejate esinemist. Kokkusaamine lõppes ühislaulmisega.

Meeli Männamäe, LVRKK sotsiaaltöö õppetooli juhataja

Teateid maakonnalehtedest

Ida-Virumaa Omavalitsuste Liidu juhatuse ja Ida-Viru maavalitsuse ühiskomisjon tunnistab maakonna parimaks sotsiaaltöötajaks MTÜ Avinurme Sotsiaal- ja Turvakeskus teenuse koordinaatori Helju Paasi ning parimaks hooldustöötajaks Jõhvi vallavalitsuse koduhooldustöötaja Natalja Koršunova. Tänukirja vääriliseks arvati Jõhvi

vallavalitsuse peresotsiaaltöötaja Pille Rützel, Aa hooldekodu direktor Ilmar Kõök, MTÜ Avinurme Sotsiaal- ja Turvakeskus hooldustöötaja Helme Tomband ning SA Jõhvi Hooldekeskus hooldustöötaja Svetlana Slavjanskova. (*Põhjarannik*)

Hiiu maal sai maavanema tänukirja südamega tehtud pikaajalise sotsiaaltöö eest Emmaste valla sotsiaalnõunik Liia Rull. „Pikki aastaid sotsiaaltööd tehes on Liia olnud järjekindel, kannatlik ning klientidest ja kolleegidest hooliv inimene,“ iseloomustas kolleegi Hiiu maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosalakonna juhataja asetäitja Aasa Saarna. Liia Rulli vastutada on Emmaste vallas nii puuetega inimeste hoolekanne, lastekaitsetöö kui eakatele suunatud sotsiaaltöö. (*Hiiu Leht*)

Saare maakonna aasta sotsiaaltöötajaks valiti Põide valla sotsiaalhooldaja Merle Kaljurand, kellele maavalitsuses toimunud pidulikul üritusel andsid tunnustuskirja üle maavanem Toomas Kasemaa ning maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosalakonna juhataja asetäitja Anneli Tõru. (*Meie Maa*)

Eesti Kasuperede Liit arendab kogu riigis tugiisikusüsteemi, et leevendada hooldusperede probleeme. Praegu on liiduga ühinenud 11 maakondlikku kasuperede organisatsiooni ja tugiisiku teenusega kaetud kaheksa maakonda, kus omakorda tegutseb seitse tugiisikut. Tugiisik selgitab välja, kas ja millist abi kasupered vajavad, kuidas tulevad nad toime oma probleemidega, mismoodi toimib koostöö eestkosteaastustega ja missugused on kasuperede toetamise võimalused seadusandluse taustal. Pärnumaal aitab alates veebruarist kasuperede muresid lahendada sotsiaalpedagoogi ja lastekaitsetöötaja haridusega tugiisik Mare Mürsepp. (*Pärnu Postimees*)

Valiti Raplamaa tervisedendaja ja sotsiaaltöötaja 2011

Rapla maavanem ja maakonna tervisenõukogu andsid 12. aprillil esmakordselt välja auhinnad maakonna parimale tervisedendajale ja sotsiaaltöötajale. Raplamaa tervisedendaja 2011 Aili Laasner on maakonna tervisenõukogu, traumaanõukogu ja Rapla valla sotsiaal- ja tervisekomisjoni liige ja on selles valdkonnas eestvedajaks olnud alates 1995. aastast. Raplamaa sotsiaaltöötaja 2011 Inna Tamm on pikaajalise Rapla valla sotsiaalnõunikuna oluliselt kaasa aidanud elanike sotsiaalse elukeskkonna rikastamisele ja täiustamisele. (BNS)

Sotsiaalvaldkonna täienduskoolituse süsteem vajab terviklikku arendamist

Maiu Kauber

projekti koolitusekspert, Tallinna Pedagoogilise Seminari sotsiaaltöö ja täiendusõppe osakonna juhataja

10. veebruaril 2011 käivitus ESF meetme 1.1.8 „Õppijakeskse ja uuendusmeelse kutsehariduse arendamine ning elukestva õppe võimaluste laiendamine” raames projekt „Sotsiaalhoolekande valdkonna täienduskoolituse süsteemi terviklik arendamine”.

Vajadus selle järele tulenes asjaolust, et abivajajate hulk üha kasvab, mistõttu suurenevad sotsiaalvaldkonna spetsialistidele ka professionaalsete oskuste nõuded. Probleemiks on, et sotsiaalvaldkonnas puudub süsteem, kuidas läbida erialaspetsiifilisi koolitusi oma kutse kvalifikatsiooni tõstmiseks. Kutsestandarditega on paika pandud küll kvalifikatsiooni tasemed, kuid nendega haakuv koolitustegevus on kas fragmentaarne või puudub üldse. Suurt vajadust sotsiaalvaldkonna spetsialistidele suunatud täienduskoolituste järele on rõhutatud mitmes Tallinna Pedagoogilise Seminari lõputöös ning ka riiklikus hoolekande kontseptsioonis (2004).

Projekti käigus selgitatakse koolitusvajadus ning töötatakse välja kutsestandardites ette nähtud oskusi arendav täienduskoolituste süsteem, mis loob sotsiaalvaldkonna spetsialistidele kindla võimaluste jada, kuidas tõusvas joones oma erialast pädevust suurendada. Väljatöötatud koolituskavad võetakse kasutusele projekti partnerite täienduskoolitustegevuses ning tehakse kättesaadavaks ka kõigile teistele sotsiaalvaldkonnas täienduskoolituse pakkujatele. Projekti toel piloteeritakse kolmandik väljatöötatud koolituskavadest, tänu millele saavad paljud sotsiaalvaldkonna spetsialistid kohe läbida ka esimese erialase täienduskoolituse. Piloatkoolituses saab osaleda 140 sotsiaalvaldkonna töötajat.

Projekti juhtpartneriks on Tallinna Pedagoogiline Seminar ja partneriteks Tartu Tervishoiu Kõrgkool ning Pärnu Linnavalitsus. Projekti on kaasatud 29 organisatsiooni ja asutust üle Eesti: esindatud on kutseliidud, teenusetarbijate esindusorganisatsioonid, hoolekandetasutused ja ettevõtted ning eri tasandi riigiasutused, nagu sotsiaalministeerium, maavalitsus jt. Rahvusvahelist koostööd tehakse kahe partneriga Soomest – Vanhustyön Keskusliitoga ja Helsingi Diakoonia Rakenduskõrgkooliga, kellel on ekspertteadmisi valdkonnades, kus Eestis on oskusteave veel vähene (lastekaitse rahvusvahelistumine ja mäluhäiretega eakate iseseisva toimetuleku temaatika).

Projekti raames viiakse läbi kaks suuremahulist uuringut: 1) sotsiaalvaldkonna töötajate täienduskoolituse vajaduse kvantitatiivne uuring, mis on sisendiks kõigile erialaspetsiifilistele täienduskoolituse kavadele ja aluseks edasise täienduskoolitustegevuse planeerimisel ning 2) üleeestiline sotsiaalvaldkonna turvalisusriskide uuring, mille alusel koostatakse tööturvalisuse ja -ohutuse täienduskoolituse kava. Projekti uudsus seisnebki uuringutel ja koolitusvajaduste väljaselgitamisel põhinevate sotsiaalvaldkonna täienduskoolituste tervikliku süsteemi arendamises – igale kutsele luuakse 1–3 täienduskoolituse programmi. Lisaks töötatakse projekti raames välja ka veebipõhine koolituste haldamise programm, et edaspidi oleks hõlpsam täienduskoolitusi korraldada ning tööoperatsioone lihtsustada. Programm võimaldab nii koolitustele registreerimist, nende kohta info jagamist, andmete arhiveerimist, päringutele vastamist ning muude tehniliste toimingu tegemist. Projekt lõpeb oktoobris 2012.

Esimene lastekaitsetöötajate kovisioon Harjumaal

Anu Nõlve, *Raasiku vallavalitsuse lastekaitse spetsialist*
Merike Lepik, *Kernu vallavalitsuse sotsiaalnõunik*

Lastekaitsetöötaja, nagu ka sotsiaaltöötaja amet üldiselt nõuab ühelt poolt teoreetilisi teadmisi eri eluvaldkondadest, teisalt aga elukogemust ja suurt pingetaluvust. Kuigi erinevates uurimustes on kinnitust leidnud väited sotsiaaltöötajate suurest töö- ja vastutuskooormast ning tihti räägitakse vajadusest supervisiooni järele, ei ole see paljudes omavalitsustes võimalikuks osutunud. Üks võimalus tööpingete maandamiseks ja kogemuste jagamiseks on kovisioon.

Kovisioon on professionaalse arengu toetamise vorm, mille käigus kolleegid toetavad, juhendavad ja innustavad üksteist, et koos leida lahendusi töös esile kerkivatele probleemidele ning üheskoos rõõmustada õnnestumiste üle. Kovisioon kujutab endast suhtlemise kaudu toimuvat õppimist, mis on tõhus viis läbipõlemise ennetamiseks. See on aktiivne protsess, milles kovisiooni läbiviija pole mitte lahenduste pakkuja, vaid tugi ning samas ka õppiija.

2010. aasta kevadel korraldas MTÜ Perede ja Laste Nõuandekeskus kovisioonikoolituse vabariigi sotsiaaltöötajatele. Koolitusel osalemise üks tingimusi oli, et koolitust saanud hakkavad ise edaspidi oma kolleegidele kovisioone korraldama.

Esimene Harjumaa lastekaitsetöötajate kovisioon toimus artikli autorite juhendamisel k.a 17. veebruaril MTÜ Perede ja Laste Nõuandekeskuse ruumides Tallinnas, moraalset tuge läbiviijatele pakkus superviisor ja pereterapeut Marika Ratnik.

Osavõtt kovisioonist on alati rangelt vabahtlik. Esimesel korral saabus kohale seitse lastekaitsetöötajat Harjumaa eri omavalitsustest. Iga osaleja esitas ühe juhtumi oma

praktikast ja ühiselt valiti nende seast välja need, millega edasi töötada. Nelja tunni jooksul jõuti ühiselt analüüsida kolme juhtumit. Väikestes gruppides arutati juhtumid ükskhaaval läbi ja esitati oma hinnangutevabad järeldused ja ettepanekud, misjärel juhtumi välja pakkunud lastekaitsetöötaja sai anda tagasisidet. Kovisiooni läbiviijad ise rühmaaruteludes ei osalenud, nende ülesanne oli osalejate tööga seotud mõtete ja tunnete väljatoomine, kogemuste jagamist toetava õhustiku kujundamine ja arutelude rajal hoidmine.

Kõik osavõtjad (nii läbiviijad kui ka lastekaitsejad) hindasid esimest kovisiooni igati kordaläinuks. Kolleegide töömurede-rõõmude kuulamine ja oma kogemuse jagamine aitas näha konkreetset juhtumit või analoogilist situatsiooni uues valguses, tõi esile eri vaatenurki ja arvamusi. Taas tuli tunnistada mitme kitsaskoha olemasolu, mis sotsiaaltöös ikka veel esinevad, näiteks nõrk koostöö erinevate institutsioonidega (politsei, meditsiini- ja haridusasutused). Selle artikli ilmumise ajaks on toimunud ka teine kovisioon (7. aprillil).

Kuigi meie kovisiooni läbiviijatena ei pakkunud ise välja ühtki juhtumit ega võtnud osa gruppides toimuvatest aruteludest, olid kõne all olnud teemad siiski ka meile tuttavad ja südamelähedased. Kuulates teiste mõtteid ja kogemusi, saime uusi teadmisi ja ideid oma töö jaoks. Oma kogemuse põhjal võime kinnitada, et kovisioon aitab ka selle läbiviijal endal oma töös värskeid ja uusi lahendusi rakendada, võimaldab tutvuda kolleegidega ja igapäevarutiinist välja tulla, lisab enesekindlust ja jõudu teha oma igapäevatööd. On rõõm toetada kolleege, et nad saaksid jätkata oma tööd positiivses võtmes.

Lisainfot kovisioonis osalemise võimaluste kohta saab MTÜst Perede ja Laste Nõuandekeskus meiliaadressil marika.ratnik@mail.ee

Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon (ESTA) tähistas maailma sotsiaaltöö päeva piduliku üritusega 15. märtsil Tartus. Üritusel tunnustati vabariigi parimaid sotsiaallala töötajaid. Tänavu esitati konkursile tunnustamiseks 26 kandidaati.

Tiitli **aasta sotsiaalhooldaja 2010** pälvis Nõmme Sotsiaalkeskuse hooldustöötaja **Ann-Leena Mitt**, kes on töötanud hooldustöötajana 17 aastat. Ann-Leenat hindavad nii kliendid kui ka kolleegid, ta on professionaalne ja koostööaldis.

Aasta sotsiaaltöötaja 2010 on Kohtla vallavalitsuse sotsiaalnõunik **Tatjana Olesk**, kelle puhul tõsteti esile tema suurt erialast kompetentsust ja silmapaistvaid töötulemusi. Lisaks põhitööle on Tatjana aidanud ergutada eakate seltsielu külates, osalenud mitmes projektis, koolitanud kasvavamaid, töötuid ja puuetega laste vanemaid ning panustanud maakonna sotsiaalvaldkonna arengusse.

Aasta hoolekandeesutuse juhiks 2010 valiti SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuse eakate hooldusosakonna juhataja **Angelika Armolik**, kes lisaks kõrgelt hinnatud igapäevatoole tegeleb pidevalt psüühikahäiretega eakate hoolduse arendamisega Eestis.

Tiitli **Elutöö tegija sotsiaalvaldkonnas** pälvis Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi sotsiaaltöö professor **Taimi Tulva**, kelle eestvedamisel loodi 1991. aastal Tallinna Ülikooli kasvatuseduste teaduskonna koosseisus sotsiaaltöö kateeder. Prof. Tulva on olnud teerajajaks akadeemilise kõrghariduse arendamisel sotsiaalvaldkonnas töötajatele. Ta on tunnustatud teadlane ja õppejõud.

Aukirja sotsiaalvaldkonna teemade analüüsi- val kajastamisel 2010. aastal sai ajakirjanik **Madis Jürgen**. Aukirjaga silmapaistva tegevuse eest ESTA liikmena 2010. aastal tun-

nustati **Hille Velli-Vällikut**, kelle entusiasm ja järjekindlus on andnud märkimisväärse panuse ESTA töösse.

Üritusel tänati kõiki konkursi nominente. Kolleegide tunnustus on parim tasu hästi tehtud töö eest. Sotsiaaltöötajaid tervitasid maailma sotsiaaltöö päeval sotsiaalminister Hanno Pevkur, Riigikogu sotsiaalkomisjoni aseesimees Heljo Pikhof ja Tartu abilinnapea Vladimir Šokman.

ESTA ürituste kalender:

■ **3. märtsil** esitas Eesti Tervishoiu Sotsiaaltöötajate Assotsiatsioon (ETSA) avalduse astuda Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni liikmeks. ETSA liitumisel on Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon saanud juurde väärtuslikke kompetentse. Loodame tegusale koostööle ühiste eesmärkide nimel.

■ **15. märtsil** valiti ESTA üldkogu koosolekul uus eetikakomitee seoses eelmise koosseisu volituste lõppemisega. Eetikakomiteesse kuuluvad: Kai Rannastu (Kuressaare Ametikool), Helen Peeker (Tallinna Sotsiaaltöö Keskus), Priit Sutt (Pärnu Lastekodu), Marju Selg (Tartu Ülikool), Angelika Armolik (SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus) ja Ülle Lepik (SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus). Eetikakomitee volituste aeg on kolm aastat.

- **6. aprillil** toimus Tallinna Pedagoogilises Seminaris ESTA korraldatud teemapäev „Koduhooldusteenus Tallinnas”.
- **19. aprillil** toimus Narvas ESTA Ida-Eesti piirkonna teemapäev „Vaesus ja tõrjutus”.
- **4. mail** kell 13.00–15.00 toimub Tallinna Sotsiaaltöö Keskuses (Kaupmehe 4) kodutute hoolekande sektsiooni kogunemine.
- **6.–7. juulil** toimub Kopra Turismitalus Karksi vallas Viljandimaal ESTA suvekool-meediakoolitus. Koolitusel käsitletakse sotsiaaltöö kuvandi loomist meedias, õpetatakse avalikku esinemist ja meediaga suhtlemist ning toimub arutelu sotsiaaltöötajate meediaga suhtlemise kogemuste varal.
- 8. juulil toimub samas ürituse jätkuna ESTA suvepäev.

■ **2.–3. novembril** peetakse Tallinnas Eesti Rahvusraamatukogus sotsiaaltöö aasta-konverents. Vahendatakse sotsiaaltöö häid praktikaid ja otsitakse lahendusi sotsiaalteenuste poolt läbi viidud uuringute tulemusena selgunud sotsiaalsetele probleemidele.

ESTA ootab liituma sotsiaalvaldkonna töötajaid, kes on huvitatud oma kutsealaste teadmiste täiendamisest. ESTA kaitseb praktikute kutseprestiiži ja esindab sotsiaaltöö praktikuid ühiskonna tasandil. ESTA liikmetel on võimalus osaleda kõigil organisatsiooni korraldataval tel loengutel, seminaridel, teemapäevadel jne. Tasulistel ESTA üritustel kehtib liikmetele soodushind.

Tööd jätkavad nii vanad kui ka uued hoolekande valdkondade põhised ESTA sektsioonid: lastekaitse, kodutute hoolekanne, koduhooldus, võlanõustamine, KOV sotsiaaltöö korraldus, integreeritud teenused, suhtlemine meediaga, koolisotsiaaltöö, puuetega inimeste hoolekanne, tervishoiu sotsiaaltöö sektsioon.

Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni tegevusest ja liikmeks astumise korrast saab üksikasjaliku ülevaate meie kodulehelt www.eswa.ee.

Toimetulekutoetuse maks

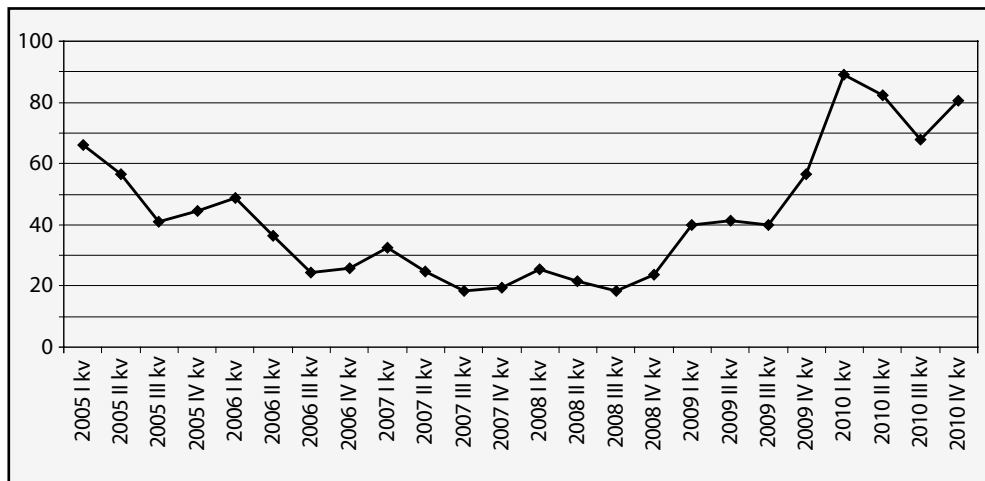
Marek Atonen
sotsiaalministeeriumi
hoolekande osakonna analüütik

Möödunud aasta tõi endaga kaasa olulise muudatuse toimetulekutoetuse maksmise korras. Alates teisest kvartalist võeti kasutusele uus infosüsteem, mille kaudu toetuse arvestamist ja maksmist korraldatakse. Kuigi seaduse mõttes see endaga suuri muudatusi kaasa ei toonud, oli uus kord kindlasti täiendavaks koormaks olukorras, kus toimetulekutoetuse saajaid tuli iga kuuga juurde. Õnneks on uus kord rakendunud suuremate probleemideta ja tulevikku silmas pidades on kindlasti tegemist suure sammuga edasi, et tagada abivajajatele toimetulekutoetuse kõrval ka kogu muu abi kättesaadavus ühtse süsteemi vahendusel. Täname siinkohal kõiki, kes on omalt poolt sellesse panustanud.

Ainuüksi parematest infotehnoloogilistest lahendustest ei piisa võimalike positiivsete muutuste esilekutsumiseks toimetulekutoetuse saajate hulgas. 2010. aasta oli järjekordselt aasta, mis tõi kaasa järsud muutused toimetulekutoetuse saajate ja väljamakstud summade osas. Nii nagu sellele eelnenud aastal, kasvasid toimetulekutoetuse saajate arv ja väljamakstud summad ligemale kaks korda. Veel paar aastat varem langes samas tempos rahavajadus ja rahuldatus taotluste arv. Ülevaate toimunud muutustest annab joonis 1 (lk 9).

Kuna muudatused tõi endaga kaasa majanduskriisi, siis on koos sellega kasvanud

kasutamine ja toetussummad

Joonis 1. Toimetulekutoetuse summa kvartalis (mln krooni)

Allikas: sotsiaalministeerium

tööpuudus jätnud oma pitseri ka toimetulekutoetuse saajate koosseisule. Toimetulekutoetust saanud perede hulgas on kasvanud töötuga perekondade osakaal. Mõnevõrra on kasvanud ka toetuse taotlemise sagedus, mille põhjuseks võib pidada pikaajaliste töötute osakaalu kasvu töötute hulgas. Töötukassa statistika järgi on kasvanud nende töötute osakaal, kellel puudub õigus töötuskindlustushüvitisele ja töötutoetusele. See tekitab olukorra, et neile üksi elavatele inimestele ja perekondadele kohalike omavalitsuste poolt makstava toimetulekutoetuse summad sisetulekute vähenedes paratamatult kasvavad.

Kuna tööhõive ei suurene tõenäoliselt sama kiirelt ja hüppeliselt, nagu on viimastel aastatel kasvanud tööpuudus, võib käesolevaks aastaks prognoosida toimetulekutoetuse saajate ja väljamakstavate summade stabiliseerumist. Tõsi, oma korrektoori teeb kindlasti käesolevast aastast 20% võrra tõusnud toimetulekupiiri kasv ning piirkondlikult on võimalikuks mõjutajaks ka kommunaalkulude muutumine ja valla- ning linnavolikogude poolt kehtestatavate eluruumi alaliste kulude piirmäärade korrigeerimine.

Toimetulekutoetuse summade kasutamine 2010. aastal

2010. aastal kulutati toimetulekutoetuse maksmiseks (koos täiendava 200-kroonise toetusega toimetulekutoetuse saajale, kelle kõik teised pereliikmed on alaealised) kokku 319,9 miljonit krooni, mis on 138,8 miljonit krooni ehk 76,6% enam, kui aasta varem. Eelarvesse oli planeeritud kokku 350 miljonit krooni ning võib öelda, et toetussumma kogukasv oli suuresti ootuspärane. Mõnevõrra vähendas eelarvesse planeeritud summade kasutamist ka kohalike omavalitsuste käsutuses olevate eelmiste aastate jääkide kasutuselevõtt.

Aastaringses võrdluses on oluline märkida, et taastunud on olukord, kus kõrge kulutusemaga esimesele kvartalile järgneb madalam teine kvartal. Kolmanda kvartali kulud on aasta madalaimad, kuna kompenseeritavad kommunaalkulud on väikseimad ning viimase kvartali kulud on esimese ja teise kvartali vahepealsed, kuna oktoobris üldjuhul veel küttekulusid eluasemekuludena ei tasuta (arved septembrikuu eest). See tähendab, et olukord tervikuna stabiliseerub

ning edasised muudatused tulenevad pigem toimetulekutoetuse arvestamis põhimõtetest või maksmise korraldusest.

Olgu siinkohal ära toodud toimetulekutoetuse olulisemad näitajad aastate kaupa (tabel 1), kusjuures silmas tuleb pidada, et toimetulekupiiri üksi elavale inimesele ja perekonna esimesele liikmele oli 2005. ja 2006. aastal 750 krooni, järgmisel aastal 900 krooni ning viimasel kolmel aastal 1000 krooni.

Aasta jooksul rahuldati 165 119 taotlust, mis on 54,6% enam kui eelmisel aastal. Keskmiselt esitati ühes kuus 13 760 taotlust. Näiteks novembris 2010 maksti toetust 13 474 perele, kus oli kokku 23 404 liiget, neist lapsi 6293 ja töötuid 11 978; aasta viimasel kuus maksti toetust 14 351 perele, kus oli kokku 25 101 liiget, neist lapsi 6823 ja töötuid 12 526.

Kahjuks on aastases võrdluses andmete kasutamine praegu keeruline, kuna seoses uue infosüsteemi rakendamisega aasta sees tuleb paralleelselt opereerida kahe erineva allikaga, mis ei ole üks-üheselt kõrvutatavad. Enim esineb küsitavusi perekonnaliikmete

sotsiaalse seisundi ning sellest tulenevalt ka perekonna tüübi määramisel. Seetõttu on võetud aastases võrdluses aluseks möödunud aasta viimane kuu.

Detsembris sai toimetulekutoetust 14 351 peret, neist 76% olid töötuga perekonnad ning 28% lapsega perekonnad. Toetuse taotlemisel välja toodud pereliikmete arv oli 25 101 (keskmiselt 1,75-liikmelised pered), kellest pooled olid töötu staatuses, lapsi oli 26%, pensionäre 6%. Kui kõrvutada neid arve 2009. aasta andmetega, siis toetust saanud perekondadest (aasta jooksul 20 149 peret keskmiselt 5,3 korda) oli lapse või lastega peresid ligi 35% ning töötu pereliikme-ga peresid 71%. Toetust saanud peredes oli lapsi 34%, töötuid pereliikmeid 50% ning pensionäre 8%. Kuigi kaugeleulatuvaid järeldusi ei saa infosüsteemide erinevuse tõttu eeltoodud andmete põhjal teha, võib oleti arvata, et töötute ja töötuga perede arvu tõttu on kasvanud üldine toetuse saajate hulk ning seeläbi vähenenud laste (ja lastega perede) ning pensionäride osakaal.

Keskmine toetussumma ühe taotluse kohta kasvas aastaga 14,3%. Kui ülemöödunud aastal oli keskmine toimetulekutoetusena

Tabel 1. Toimetulekutoetuse summa, taotlused ja keskmine toetus 2005–2010 (krooni)¹

Aasta	Summa kokku	Muutus	Taotluseid kokku	Muutus	Toetus taotluse kohta	Muutus
2005	214 412 009		174 403		1 229	
2006	140 115 387	-35%	112 990	-35%	1 240	0,9%
2007	98 021 597	-30%	72 541	-36%	1 351	9,0%
2008	91 058 784	-7%	59 587	-18%	1 528	13,1%
2009	181 133 985	99%	106 819	79%	1 696	11,0%
2010	319 941 018	77%	165 119	55%	1 938	14,3%

Allikas: sotsiaalministeerium

¹ Kogusumma ja toetus taotluse kohta sisaldab endas täiendavat sotsiaaltoetust sotsiaalhoolekan-de seaduse § 224 alusel.

välja makstud summa 1696 krooni, siis eelmisel aastal oli see 1938 krooni. Seejuures on oluline märkida, et 2010. aastal toimetulekupiir ei tõusnud. Järelikult oli toetuse suuruse muutumise mõjutajaks ühelt poolt juba eespool välja toodud sissetulekute vähenemine ja teiselt poolt eluasemekulude suurenemine.

Vaadates täpsemalt igakuiseid keskmisi toetussummasid, ulatus näiteks möödunud aasta viimases kuus toetuse summa ühe taotluse kohta 2085 kroonini, samas kui suveperioodil juulis jäi see alla 1800 krooni.

Toimetulekutoetuse eelarve ja eraldised 2011

2011. aasta riigieelarves on ette nähtud toimetulekutoetuseks kokku 26 337 991 eurot (412,1 miljonit krooni). Lisaks oli kohalike omavalitsuste käsutuses eelmise aasta jääke aasta alguse seisuga 1 484 786 eurot (23,2 miljonit krooni).

Positiivse määrgina on käesoleval aastal taas tõusnud toimetulekupiir ning see on tänu Riigikogus riigieelarve menetlemisel tehtud muudatusele 76,70 eurot üksi elava inimese või perekonna esimese liikme kohta. Perekonna teise ja iga järgneva liikme toimetulekupiir on jätkuvalt 80% perekonna esimese liikme toimetulekupiiri suurusest ehk 61,36 eurot. Lisaks on sotsiaalhoolekande seaduse § 224 kohaselt alaealisi lapsi kasvataval üksikvanemaga perel õigus saada koos toimetulekutoetusega täiendavat sotsiaaltoetust 15 eurot.

2011. aastaks riigieelarvest eraldatud rahast jaotati kohaliku omavalitsuse üksustele 18 997 062 eurot (297,2 miljonit krooni)². Eraldise aluseks oli möödunud aasta tegelik kulu toimetulekutoetuse ja üksikvanema täiendava toetuse maksmiseks. Toimetulekutoetuse täiendavateks summadeks on jäetud 7 340 929 eurot (114,9 miljonit krooni),

millest saab vajadusel taotleda lisaraha, kuid vastavalt vajadusele võidakse alatatada määruse muudatus ja eraldada täiendavalt raha, näiteks analoogiliselt eelmise aastaga iga kvartali lõpus.

Üldiselt vastavad toimetulekutoetuse täiendavate summade jaotamise ja taotlemise põhimõtted aastatel 2003–2010 kehtinud praktikale. Näiteks ei kompenseerita ka edaspidi täiendavate summade arvelt kulutusi, mis on tehtud seaduse tingimusi eirates või makstud täiendavateks sotsiaaltoetusteks. Kohaliku omavalitsuse üksused esitavad taotluse koos seletuskirjaga sotsiaalministeeriumile hiljemalt 9. oktoobriks. Taotluses tuleb ära tuua vajadus toimetulekutoetuste täiendavaks maksmiseks kuni kalendriaasta lõpuni. Seletuskirjas näidatakse ära summade (sh eelmise aasta kasutamata jäänud raha) kasutamine jooksva eelarveaastal kuude kaupa, muudatused rahuldatud taotluste arvus ja muudatused taotluse kohta toetuse suuruses, samuti tuuakse ära põhjendused, miks raha ei jätku. Reservi jaotamise eelnõu esitatakse hiljemalt 4. detsembriks Vabariigi Valitsusele otsustamiseks.

Kui kohaliku omavalitsuse üksusele ei piisa eraldatud toimetulekutoetuse summast (koos eelmistel aastatel kasutamata jäänud rahaga) ja puudujääk seab ohtu toetuste väljamaksmise, esitab kohalik omavalitsus vastava taotluse koos asukohajärgse maavalitsuse arvamusega rahandusministeeriumile.

Kokkuvõttes liigub toimetulekutoetuse summa ja toetuse saajate arv küll tõusvas joones, kuid olukorra stabiliseerumine tööturul toob kaasa inimeste suuremad võimalused endale elatusvahendite hankimisel ja seega eeldatavasti ka paremaks toimetulekuks. Toimetulekupiiri tõstmine võimaldab aga neil, kes jätkuvalt puuduses, katta oma minimaalsed tarbimiskulud ja kulud kütte ning muude kommunaalteenuste eest.

² Vt lähemalt <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011049>, Vabariigi Valitsuse 10.03.2011 määrus nr 33

STAR on saanud aastaseks

Katrin Pedastsaar
STAR registri juhi kohusetäitja,
sotsiaalministeerium

*„Raske on see, mis nõuab natuke aega, võimatuna tundub see, mis nõuab natuke rohkem aega”
 Fridtjof Nansen, Nobeli rahupreemia laureaat*

Sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregister STAR on ajakirja ilmumise hetkeks saanud aastaseks. Seega on ehk asjakohane teha väike kokkuvõtte sellest, mis tehtud, tegemisel ja plaanis.

STARi loomise peamine eesmärk oli arendada välja üleriigiline ühtne elektroonne töökeskkond, mis aitaks sotsiaaltöötajal oma tööd senisest tõhusamalt korraldada: salvestada elektroonselt kogu info kliendi ja temaga seotud tegevuste kohta, teha andme-paringuid teistest registritest ning vähendada esitatavate statistiliste aruannete mahtu. Praeguseks on see eesmärk saavutatud siiski vaid osaliselt. Tagasiside kasutajatelt on olnud kahetine. Ühelt poolt nähakse ja tunnustatakse STARi potentsiaali, saadakse aru, et süsteemi lihvimine ja täiustamine võtab aega. Teisalt on olnud ka suhtumist, et STAR on riigi järjekordne leiutus, mis on loodud ainult selleks, et sotsiaaltöötajatele tööd juurde tekitada. Olles veendunud, et STARi idee on hea, oleme juba enam kui aasta tegelenud süsteemi arendamise ja tarvilike lisavõimaluste loomisega, et võimalikult kiiresti täita STARile seatud eesmärk.

Aprilli esimeses pooles viisime kasutajate seas läbi veebiküsitluse, mille tulemusi praegu analüüsime. Loodetavasti annab küsitlus infot selle kohta, kuivõrd eesmärk on täidetud ja mida on vaja teha selle saavutamiseks. Viimasel ajal on probleemidena välja too-

dud eelkõige vähest kasutusmugavust (palju klõpse) ja statistiliste väljundite puudumist, osal omavalitsustest on probleeme olnud ka süsteemi töökiirusega.

Kuidas on STARil läinud?

Oli karta, et nagu iga uue infosüsteemi kasutuselevõtt, toob ka STARi rakendamine endaga kaasa segadust ja pingeid. Ja muidugi töigi – paraku ei saanud meiegi läbi tehniliste tõrgeteta, vigadeta, probleemideta koormuse ja X-tee päringute osas. Lisaks sattus STARi rakendamine masu tippajale, mil toimetulekutoetuse taotluste arv kasvas võrreldes 2008. aastaga keskmiselt ligi kolm korda, kohati 5–6 korda. Sotsiaaltöötajate jaoks ei olnud aasta kindlasti kergete killast. Kõigele vaatamata on omavalitsused üsna aktiivselt STARi kasutusele võtnud, esialgu küll veel peamiselt toetuste määramiseks. Kui 2010. aasta septembris STARi administraatorite seas läbi viidud küsitluse andmeil kasutas kohalike toetuste maksmisel STARi ca 40% omavalitsustest, siis 2011. aasta jaanuariks oli nende osatähtsus kasvanud 65%-le. Arvestades, et kohalike toetuste haldamine STARis ei ole kohustuslik, peame saadud tulemust üsna heaks. 2011. aasta jaanuaris määrasid omavalitsused STARi keskkonnas kohalikke sotsiaaltoetusi ca 10 500 korral kogusummas veidi üle 503 000 euro. Koos toimetulekutoetuse ja hooldaja-

toetusega maksti jaanuaris toetusi välja ligi 40 000 korral kokku summas 3,3 miljonit eurot. Aasta jooksul on välja makstud üle 400 000 toetuse üle 116 000 inimesele. Kohalike toetuste loetelu on väga kirju – rohkem kui 50 liiki toetusi alates sünnitoetusest ja koolitoetusest kuni matusetoetusteni.

STAR areneb

Teeb heameelt, et sotsiaaltöötajad võtavad üsna aktiivselt sõna, kui neid miski süsteemi juures takistab või häirib. Saadud tagasiside alusel oleme seni ka oma arendusvajadused järjekorda pannud.

Lisaarendused algasid detsembrikuus euro tulekuks valmistumisega, jätkusid kõige kriitilisemate töödega jaanuaris ning kestavad veel ka selle aasta jooksul.

Veebruari alguseks sai lahendatud kõige põletavam probleem, mis puudutas määratud abinõude nimekirjade väljavõtu väga piiratud võimalusi. Samuti said lahendatud probleemid, mis tegid peavalu rahalehtede koostajatele ning raamatupidajatele.

Alates märtsist arendused jätkuvad ning seekord on rõhuasetus eeskätt kasutusmugavuse suurendamisel ning veatekke kohtade likvideerimisel. Samuti on kavas klassifitseerida sotsiaaltöötajate tehtavad toimingud, et lihtsustada toimingute sisestamist, võimaldada hilisemate päringute tegemist ja statistiliste andmete saamist.

Kui rääkida sellest, mis seisab veel käesoleva aasta plaanides, siis siin on märksõnadeks juhtumiplaan, perepilt ja täiendavad X-tee päringud (Maksu- ja Tolliamet, Töötukassa) ning võimalusel ka teenuste lahendusearendamine.

Ajakirja vahendusel tänan kõiki häid nõuandjaid sotsiaaltöötajate seas (eriti Tallinnas Kristiine ja Kesklinna linnaosa ning Pärnu sotsiaaltöötajaid), kes on arenduste käigus meid väga operatiivselt nõustanud, valminud lahendusi testinud ja tagasisidet andnud.

Teenuste haldus STARis

Teenuste lahenduse kasutuselevõtuga oleme alles algusjärgus.

Teenuste lahenduse eesmärk on luua elektroonne link haldusasutuste ja teenuseosutajate vahel.

Haldusasutus suunab kliendi teenustele, teenuseosutaja registreerib teenuse osutamise ning esitab haldusasutusele kuluaruande, mille haldusasutus kinnitab. Vastavalt STARi kirjeldatud teenuse tingimustele saab vajadusel algatada teenuse osutamist ka teenuseosutaja.

Kui STARi praeguses versioonis piirub teenuseosutaja roll eespool mainitud tegevustega, siis tulevikus laiendame mõnevõrra teenuseosutaja volitusi kliendi andmetele ligipääsul, sealhulgas nt juhtumiplaani andmestikule.

Seoses teenuseosutajate kaasamisega STARi kasutajateks on vajalik rõhutada, et SHS § 30 kohaselt on STAR andmekogu volitatud kasutajad kohalikud omavalitsused ja maa-avalitsused. Haldusasutused annavad halduslepinguga teenuseosutajatele volituse isikuandmeid töödelda. Paraku suurendab see nõue mõnevõrra omavalitsuste töökoormust ning sellega on vaja teenuste haldamist planeerides arvestada. Kuna lepingu sõlmimine on ühekordne tegevus, siis loodame, et omavalitsused ei lase end sellest heidutada.

Käesoleva aasta eesmärk on testida loodud lahendused reaalelus ja saada tagasisidet, mida oleks vaja süsteemis kohendada, et liikuda järk-järgult laiema kasutuse poole. Kõik omavalitsused, kes soovivad peatselt alustada teenuste haldamisega, on oodatud avaldama soovi pilootprojektis osalemiseks. Näeksime hea meelega, et juba 2013. aastal sisestatakse kõik teenuste kohta käivad andmed STARi, et sellega tagada kogu kliendi kohta käiva info salvestumine ühtse andmekogumina ning viia miinimumini kõigilt osapooltelt aega ja vaeva nõudvad statistilised aruanded.

Paralleelselt STARi arendamisega on sotsiaalministeeriumil töös andmeaida projekt, mis praeguste plaanide kohaselt peaks alates 2013. aasta algusest rahuldama kõigi huvigruppide vajaduse arvandmete järele. Seni palume omavalitsustel pöörduda andmepäringutega registrijuhi või kasutajatugede poole ja püüame need jõudumööda rahuldada.

Hariduslike erivajadustega õppurite toetamisest uues põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses

Tiina Kivirand

haridus- ja teadusministeeriumi üldosakonna arendustalituse juhataja

Artikkel annab ülevaate hariduslike erivajadustega õpilaste toetamiseks mõeldud meetmetest, mida näeb ette eelmise aasta juunis vastu võetud põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, ning eri osapoolte – kooli, kohaliku omavalitsuse ja riigi – kohustustest ja vastutusest õpilaste erivajadusi arvestava õppekorralduse tagamisel.

Euroopas ja kogu maailmas pööratakse viimastel aastatel üha enam tähelepanu kaasava hariduspoliitika rakendamisele ja sotsiaalse kaasatuse tagamisele, mis tähendab, et igale lapsele peavad olema tagatud võrdsed võimalused juurdepääsuks võimetekohasele ja kvaliteetsele haridusele ning rakendatakse vajalikke meetmeid hariduslike erivajadustega laste kaasamiseks ühiskonda. Ka Eestis on oma hariduspoliitikas omaks võtnud kaasava hariduse põhimõtted. Mõisteid *hariduslikud erivajadused*, *kaasav haridus* või *kaasav kool* tõlgendatakse Euroopa riikides väga erinevalt. Eestis on kokku lepitud, et hariduslike erivajadustega õpilasi käsitletakse suhteliselt laias diapasonis. Uues põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses sätestatud hariduslike erivajaduste definitsioon, kaasava hariduse põhimõte ja hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorraldus kätkevad endas mis tahes põhjustel tekkinud täiendavaid vajadusi haridussüsteemi eesmärkide täitmisel.

Üheks oluliseks täiendavaks vajaduseks on **tugispetsialistide** (eripedagoogid, psühho-

loogid, sotsiaalpedagoogid) teenuse kättesaadavus. Uus seadus sätestab, et eelnimetatud tugispetsialistide teenuse kättesaadavuse peab tagama kooli pidaja. Otsustava tähtsusega on asjaolu, et hariduslike erivajaduse ilmnemisel oleks võimalik kohe rakendada nii meditsiinilistest kui ka pedagoogilistest näidustustest tulenevaid tugi- ja kompensatsioonimehhanisme. Õpilase hariduslike erivajaduste esmaseks märkajaks ning vajalike õppekorralduslike meetmete rakendajaks koolis on loomulikult õpetaja, kuid sageli sellest ei piisa ning tekib vajadus tugispetsialistide teenuse järele.

Sotsiaalpedagoogi roll koolis

Arvestades asjaolu, et meil on endiselt üsna suur hulk õpilasi, kes on koolist kõrvalejäämise või koolitee katkestamise ohus, on väga oluline roll sotsiaalpedagoogil või kooli sotsiaaltöötajal. Sotsiaalpedagoogi teenuse kättesaadavuse sätestamisel uues põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on silmas peetud, et tema töö põhieesmärk on ennekõike koolis ilmnevate sotsiaalsete probleemide ennetamine ja lahendamine ning käitumis- ja õpi-

probleemidega õpilaste sotsiaalse tegevusvõime ja toimetuleku toetamine. Üheks sotsiaalpedagoogi tööülesandeks on koolikohustuse mittetäitmise ja põhihariduseta koolist väljalangemise ennetamine. Sotsiaalpedagoog on koolis ilmnevate sotsiaalsete probleemide puhul õpilase ja tema vanema nõustaja, toetaja ja vahendaja suhetes kooliga. Ta tegeleb koolikohustuse eirajate, kohanemis-, käitumis- ja õpiprobleemidega õpilastega ning koolivägivalla ning sotsiaalse tõrjutuse probleemidega. Seejuures tuleb tal välja selgitada toetust vajavaid lapsi, pidada sidet kooli ja kodu vahel, luua võrgustik last ümbritsevate ametkondade vahel ning tegelda ka konfliktide ja koolikiusamise juhtumite uurimise ja lahendamiseks. Sotsiaalpedagoogi või kooli sotsiaaltöötaja teiseks oluliseks töövaldkonnaks on toimetulekuraskustes õpilaste ja nende perede abistamine: laste ja perede nõustamine, nende õigustest ja kooli võimalustest teavitamine ning teenuste ja abi vahendamine või korraldamine lapse õiguste ja heaolu tagamiseks koolis.

Õpilast toetavad meetmed

Uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse 2. peatükis sätestatakse suhteliselt detailselt eri osapoolte (õpilane – lapsevanem – kool – kohalik omavalitsus) kohustused ja vastutus koolikohustuse täitmise tagamisel. Nii õpilasele kui lapsevanemale tuleks uues seaduses sätestatud tutvustada. Õpilase põhjendamata puudumiste, koolikohustuse mittetäitmise või konfliktisituatsioonide korral on koolil kohustus rakendada ühte või mitut meetet, mis on sätestatud seaduse §-s 58 lõikes 3. Olulisimad neist on:

- tugispetsialisti teenuse osutamine
- probleemvestluse läbiviimine
- õpilase käitumise arutamine tema vanematega
- tugiisiku määramine
- konfliktolukorras osalenud poolte lepitamine, et saavutada kokkulepe edasiseks tegevuseks.

Kui õpilasel puuduvad kodus õppimiseks vajalikud tingimused, siis tuleb kindlasti kaaluda võimalusi suunata õpilane **õpilaskodusse**. Valla- või linnavalitsuse põhjendatud taotluse korral on riik kohustatud loo-

ma riiklikult rahastatavaid õpilaskodu kohti nende perede põhiharidust omandatavatele lastele, kellel on raskusi toimetulekuga sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses. Riiklikult toetatavale õpilaskodu kohale taotluse esitamise kord on sätestatud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §-s 39.

Kui kooli rakendatud meetmed ei ole andnud soovitud tulemusi, siis pöördub kool valla- või linnavalitsuse poole. Sellisel juhul on valla- või linnavalitsus kohustatud rakendama omakorda meetmeid puudumise põhjuste väljaselgitamiseks ja koolikohustuse täitmise tagamiseks.

Meetmed õpiraskuste korral

Tuleb arvestada, et koolikohustust mittetäitvatel õpilastel esinevad sageli ka õpiraskused. Sellisel juhul on kool kohustatud tagama eripedagoogilise teenuse kättesaadavuse ning korraldama järgmisi tugimeetmeid:

- õpilase täiendav toetamine õpiabirühmades
- individuaalse õppekava rakendamine, sh käitumise tugikava koostamine
- pikapäevarühma suunamine.

Kui vaatamata kooli poolt rakendatud meetmetele õpilasel endiselt esinevad õpiraskused, siis tuleb õpilane suunata täiendavatele erialaspetsialistide uuringutele ning vajadusel pöörduda **nõustamiskomisjoni** poole, et saada soovitusi edasiste meetmete osas. Nõustamiskomisjoni soovitusel ja vanema nõusolekul võib kool rakendada õpilasele:

- lihtsustatud, toimetuleku- või hooldusõpet
- terviseseisundist tulenevat koduõpet
- õpet õpiraskustega õpilaste klassis
- õpet tundeelu- ja käitumishäiretega õpilaste klassis
- õpet kasvatusraskustega õpilaste klassis
- õpet väikeklassis
- ühele õpilasele keskendatud õpet
- põhikooli riiklikus õppekavas ette nähtud õpitulemuste asendamist või vähendamist
- kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamist.

Nõustamiskomisjon teavitab kooli õpilasele koostatud soovitusel. Nõustamiskomisjoni soovitusel on õpet korraldavale koolile täitmiseks kohustuslikud, kui õpilane või piiratud teovõimega õpilase puhul vanem on andnud nõusoleku.

Kui elukohajärgses koolis ei ole võimalik õppe korraldamisel arvestada õpilase hariduslikku erivajadust, on õpilase elukohajärgne vald või linn kohustatud koostöös teiste koolidega ja kooli pidajatega tagama õpilasele hariduse omandamise vastavalt nõustamiskomisjoni soovitusel. Kui õpilane asub nõustamiskomisjoni soovitusel õppima väljaspool elukohajärgse valla või linna haldusterritooriumit asuvasse kooli, on elukohajärgne vald või linn kohustatud **korraldama transpordi** või **hüvitama õpilase sõidukulud**. Transpordi korraldamine ja sõidukulude hüvitamine toimub valla- või linnavalitsuse kehtestatud korras, välja arvatud kui sõidukulu hüvitamine toimub riigieelarvest ühistranspordiseaduse § 28 lõike 2 alusel kehtestatud korras, mis tähendab sisuliselt seda, et riigikoolis õppiva õpilase transpordikulud tasub kooli pidaja ehk siis riik.

Mõningatel juhtudel on ilmselt vajalik õpilase suunamine **hariduslike erivajadustega õpilaste kooli**. Siinkohal on riik on võtnud kohustuse tagada koolide asutamise ja pidamise nägemis-, kuulmis- ja kõnepuudega õpilastele; liikumispuudega õpilastele, kellel lisaks liikumispuudele esineb täiendav hariduslik erivajadus; liitpuudega õpilastele; intellektipuudega õpilastele; tundeelu- ja käitumishäiretega õpilastele ning kasvatusereitingimusi vajavatele õpilastele.

Mis tahes õpilast toetava tugimeetme rakendamise perioodil nii tava- kui erikoolides peavad õpilasega tegelevad õpetajad ja tugispetsialistid jälgima õpilase arengut ja toimetulekut. Kooli direktor määrab ka ha-

ridusliku erivajadusega õpilase õppe **koordineerija**, kes toetab ja juhendab õpetajaid õpilase erivajaduse väljaselgitamisel ja temaga tehtavas pedagoogilises töös. Meetmete rakendamise tulemuslikkust hindavad kõik meetme rakendamisel osalenud õpetajad ja tugispetsialistid vähemalt kord õppeaastas ja esitavad oma soovitusel.

Tugispetsialistide teenused piirkondlikust nõustamiskeskusest

Lähtudes eelöeldust, nii sotsiaalsete kui õpivõime ilmnemisel, on olulise tähtsusega tugispetsialistide olemasolu koolis. Seadus sätestab, et tugispetsialistide teenuse rakendamiseks loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab direktor. Arvestades Eesti riigi majanduslikku olukorda ning piirkondlike erisusi ei ole mõeldav, et eespool nimetatud tugispetsialistid oleksid igas koolis olemas, küll aga peavad tugiteenusel olema vajadusel kättesaadavad. Üks võimalik lahendus ning ka teistes maades levinud hea praktika on riiklik nõustamiskeskuste võrk, kus töötavad kvalifitseeritud spetsialistid. Eesti on asunud piloteerima ESFi toel riiklikku programmi, mille toel kohalikud omavalitsused saavad tagada koolipõhist hariduslikku ja psühholoogilist nõustamisteenust piirkondlike nõustamiskeskuste kaudu. Selleks on igasse maakonda ja suuremasse linna loodud piirkonna eripära arvestavad nõustamiskeskused. ESFi riiklik programm lõpeb küll 2011. aasta lõpus, kuid riik on kohustatud tagama, et need keskused jätkaksid tööd ka edaspidi.

On ilmselge, et ükski seadus iseenesest ei suuda lahendada kõiki kooli ja ühiskonna probleeme, aga loodetavasti on koolil uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel võimalik senisest paindlikumalt õppetööd korraldada, et toetada hariduslike erivajadustega õppurite õppimisvõimalusi.

Nõustamiskeskuste kontaktandmeid ja täpsemat informatsiooni nende tegevuse ning programmi toel väljatöötatud juhendmaterjalide kohta on võimalik saada Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse kodulehelt www.ekk.edu.ee>programmid>õppenõustamissüsteemi arendamine. Uus põhikooli- ja gümnaasiumiseadus ning kõik haridus- ja teadusministri uuendatud käskkirjad on kättesaadavad haridus- ja teadusministeeriumi kodulehel www.hm.ee>seadusandlus>üldharidus.

Uue PGS rakendamise kitsaskohad

Urve Läänemets, PhD
Nõmme Gümnaasiumi õpetaja-metoodik
Tallinna Tehnikaülikooli ning Eesti Muusika- ja
Teatriakadeemia lektor

Sissejuhatus

Inimeste suhteid riigiga sätestavad seadused ja muud normatiivaktid. Silmas pidades elukestvat õpet ja haridushõive paratamatut laienemist, on haridusega seotud õigusaktidel eriline tähendus, sest need puudutavad enamikku elanikkonnast. Käesoleva kirjutise eesmärk on analüüsida 2010. a põhikooli- ja gümnaasiumiseadust hariduslike erivajaduste kajastamise seisukohalt ja hinnata selle seaduse mõju õpilastele, lastevanematele, õpetajatele ning kohalikele omavalitsustele.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS) võeti vastu 9. juunil 2010 ja kuulutati välja 21.06.2010 vabariigi presidendi otsusega nr 698. Seadus jõustus 1. septembril 2010, kõigi sätete täies mahus täitmine tuleb tagada 1. septembriks 2011. Kindlasti tuleb PGSi analüüsida Eesti põhiseadust ja haridusseadust arvestades. Kuigi PGSi rakendumist täiendavad ja toetavad ministriumide määrused pole kõik veel valmis, on seaduse sõnum selge.

Seaduse järgi on üldharidus endiselt rahvaharidus. Kohustuslik põhiharidus on see vahend, mis koos lapsevanematega toetab laste ja noorte sotsialiseerumist. Hariduskohustuse täitmine eeldab haridusasutusi ja üleriigilist optimaalset võrgustikku, mis tagab õppimisvõimaluste kättesaadavuse. Selle eest vastutab riik kui kohustuse kehtestaja.

PGSi § 7 (2) sätestab, et vähemalt 80% õpilastest, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei tohi kooli jõudmiseks kuluda rohkem kui 60 minutit; § 10 sätestab valla või linna kohustuse luua kõikidele koolialistele õpilastele tingimused põhihariduse omandamiseks, § 12 ja § 13 loetletakse kooli, valla või linna meetmed koolikohustuse täitmise tagamiseks.

Paraku pole kõigi laste ja noorte eeldused ja võimed, sotsiaalsed olud ning arenguvõimalused ühesugused, mistõttu PGSi 4. jagu käsitleb haridusliku erivajadusega õpilaste õppekorralduse erisusi. Lisaks sellele leidub erivajadusega õpilasi käsitlevaid üksikuid sätteid ka teistes seaduse osades.

Haridusliku erivajadusega õpilase määratlusi

PGS § 46 (1) ütleb: *Haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, terviseseisund, puue, käitumis- ja tundeelu häired, pikemaajaline õppest eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid) taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas.*

Küllap soovitakse sellise pika ja eri lähtealustelt koostatud loeteluga määratleda erivajaduste kogu ulatust, ent samas ei käsitle see reguleerimist vajava valdkonna kõiki tahke (nt puudub sotsiaalse erivajaduse mõiste). Erivajadusega õpilase toetamiseks nähakse küll ette vajalikud muudatused õppesises ja õppeprotsessis, kuid millegipärast esitatakse õppeprotsessi korralduse komponendid eraldi. Õppe kestus ehk diferentseeritud õppeaeg ongi õppeprotsessi korralduse loomulik osa, nagu ka eriliigilised õpikeskkonnad ja õpetaja töökavad.

Erinevates maades käsitletakse mõistet *hariduslik erivajadus* erinevalt. Ingliskeelses maailmas käsitletakse erivajadusi tavaliselt kolme suure sihtgrupi positsioonilt: meditsiinilistest probleemidest tingitud erivajadused (*disabled, handicapped*) ehk *Special Educational Needs*, mida üldjuhul tähistatakse lühendiga SEN, üliandekad (*highly gifted students*) ja sotsiaalsete erivajadustega õpilased (*students with social educational needs*). Viimaseid on kõige rohkem ning nende osakaal kasvab kõikjal. Uurijad nimetavad põhjusena eelkõige sotsiaalse kihistumise suurenemist ja suhtlusväljade muutumist (virtuaalvõrgustikud, neis kasutatav uus keel ja võimusuhted) (Lawton, Gordon 1998; Kanna, Gillis, Culver 2009).

Saksakeelsetes maades eristatakse termineid *Behindertenpädagogik* (ehk *Sonderpädagogik* – eripedagoogika) ja *Heilpädagogik* (ravipedagoogika), mis tegeleb eelkõige õpilase puuetest tingitud õpiraskuste ületamisega. Vastavad koolid, klassid ja tavakoolide abipersonal töötavad seaduste järgi, mis soodustavad erivajadustega inimeste lõimumist tööellu ja ühiskonda, seda tihedas koostöös liidumaa sotsiaalameeti, tööameti ja terviseametiga. Eraldi tegeldakse andekate õpilastega (*Begabtenförderung*). Selliste õpilastega tegelemine on oluline hariduspoliitiline eesmärk, mida realiseeritakse riiklike programmide, õpilasakadeemiade ja suvekursuste kaudu (Schaub, Schenke 1997, 52–55).

On väga positiivne, et ka meie PGS § 47 (2) määratleb, kes võib kuuluda kategooriasse *andekas laps*: *Õpilase andekust käsitletakse käesoleva seaduse tähenduses haridusliku erivajadusena, kui õpilane oma kõrgete võimete tõttu omab eeldusi saavutada väljapaistvaid tulemusi ning on näidanud kas eraldi või kombineeritult eelkõige järgmisi erakorralisi võimeid: üldine intellektuaalne võimekus, akadeemiline võimekus, loominguiline mõtlemine, liidrivõimed, võimed kujutavas või esituskunstis, psühhotoorne võimekus*. Taas on tegemist kohmaka loeteluga, mis ei kata kõiki andekuse liike. Otstarbekam olnuks lähtuda H. Gardneri multiintelligentsuse teooriast (Gardner 1993), mis tunnustab annet mõnevõrra avaramalt.

Haridusliku erivajadusega õpilaste õppe korraldamisega seotud § 47 ja § 48 põhisõnum on, et üldjuhul õpivad erivajadus(t)ega õpilased elukohajärgse kooli tavaklassis, nende õppimise toetamiseks nähakse ette koordineerija (§ 47 lg 3) ja tugispetsialistid. Sama leiab ka seaduse 3. jaos, § 37 (2): *(igale) õpilasele tagatakse vähemalt eripedagoogi, psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi (edaspidi tugipedagoogi) teenus. Tugispetsialistide teenuse rakendamiseks loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab direktor*. Sama paragrahvi lõige 1 kohustab: *Õpilase võimete ja annete arendamiseks tuleb koolis selgitada välja õpilase individuaalsed õpivajadused, valida sobivad õppemeetodid ning korraldada vajaduse korral diferentseeritud õpet*. Kõik see on õige ja vajalik, ent kui käsitleda kas või nt ühe kooli/klassi kõiki õpilasi kui erinevate huvidega isiksusi, erinevaid õpistiile valdavaid ja eelistavaid õppureid, siis on selge, et diferentseeritud ja individualiseeritud õpet on vaja korraldada kõigile õpilastele.

Kooli ja õpetajate seisukohalt on eriti oluline, kuidas seaduses on individualiseeritud ja diferentseeritud õpe sätestatud. See on eelkõige õppekavade, pedagoogilise professionaalsuse, õpetaja individuaalse suutlikkuse ja motiveerituse ning õpikeskkondade küsimus. Koolis on üldjuhul tegemist meeskonnatööga nii nn tavaõpilaste kui ka mis tahes erivajadusega õpilase

toetamisel. Erivajadustega õpilased vajavad enam individuaalset lähenemist, seetõttu peavad hariduslike erivajadustega õpilaste rühmad ja klassid olema väiksemad. Vastavalt PGS § 51 on võimalik rakendada 12 liiki õpperühmi ja klasse, mille hulgas nt väikeklassid avatakse juba 4 õpilasega. Suurim õpilaste arv rühmas võib olla 12.

Omaette probleem on õppekavad kui hariduse sisu käsitlevad dokumendid. Õppesisu ja eeldatavad õpitulemused on kirjeldatud eri tasemega õppekavades. Meil on olemas riiklikud õppekavad, kooliõppekavad, ainekavad, õpetaja töökavad ja individuaalsed õppekavad. PGSi 1. jagu § 15 (2) sätestab: *põhihariduse standard kehtestatakse põhikooli riiklikus õppekavas ning lihtsustatud toimetuleku ja hooldusõppel olevate õpilaste jaoks põhikooli lihtsustatud õppekavas. Põhikooli riikliku õppekava, põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava ja gümnaasiumi riikliku õppekava (edaspidi koos riiklikud õppekavad) kehtestab Vabariigi Valitsus.* Selline seadusesäte annab küll vabaduse õppekavade kiireks kaasajastamiseks vastavalt muutuvale haridusnõudlusele, ent § 17 (1) eeldab endiselt kogu sisulise töö tegemist kooli tasemel: *riiklike õppekavade alusel koostab kool oma õppekava.* Arvestades seni koostatud õppekavade kvaliteeti, on see koolile väga töömahukas ja raske ülesanne, millest olulisimad nõuded on nii ühtluskooli põhimõtete järgimine (eriti gümnaasiumiastmes) kui ka õppetöö otstarbeka diferentseerimise korraldamine kas valikainetena või õppesuundadena.

§ 15 (5) sätestab: *lõimitud aine- ja keeleõppe kasutamiseks, kutsealase eelkoolituse või kutseõppe läbiviimiseks ja piirkondliku eripära või kooli omapära arvestamiseks võib hoolekogu nõusolekul ning riiklikes õppekavades sätestatud tingimustel ja korras muuta käesolevas paragrahvis sätestatud õppeainete nimistut. Tulenevalt mittestatsionaarsest õppest või õpilase hariduslikust erivajadusest võivad riiklikes õppekavades sätestatud tingimustel nominaalne õppeaeg ja õppekoormus erineda käesolevas seaduses sätestatust.* Koolipraktikas tähendab see küll suurt vabadust läbi viia uuendusi ja korraldada pedagoogilisi eksperimente, kuid kõige uue jaoks on vaja luua õpikeskkonnad, mis vajavad aega, raha ja kompetentsust. Õpikeskkondade arendamisel võiks eeskujuks võtta küll põhjanaabrite kogemuse (Manninen jt 2007), kuid vaja oleks ka riiklikke ressursse ja uuendusi peegeldavat monitooringukava. Suurte vabaduste rakendamine puuduvate ressursside korral ongi kohalike omavalitsuste põhiprobleem, seda eriti praegustes eelarvetingimustes.

Koolile on antud ka individuaalsete õppekavade koostamise võimalus: § 18 (2) lubab õpitulemuste vähendamist ja asendamist kuni õppeainest vabastamiseni nõustamiskomisjoni soovitusel.

PGS lastevanemaile ja hooldajaile

PGS § 11 sätestab vanema kohustused koolikohustuse täitmise tagamisel, eeskätt soodustavate õpitingimuste loomise näol kodus. Lastevanematel on õigus saada koolilt ja kohalikult omavalitsuselt nõustamist ja vajalike meetmete rakendamist erivajadus(t)ega õpilastele nende optimaalseks arenguks. Samas sätestab lõige 2 meetmete kasutamise lapse õiguste kaitsmiseks (vastavalt ÜRO laste õiguste konventsioonile). § 14 näeb ette rahatrahvi kuni 200 trahviühikut, kui laps pole kantud koolikohustuslike laste nimekirja või kui laps on ühe õppeveerandi jooksul põhjuseta puudunud rohkem kui 20% õppetundidest. §-s 13 on määratletud meetmed alaealiste õigusrikkujatega tegelemiseks. Loomulikult on kasu arenguestlustest, § 37 (3 ja 4), ning lastevanemate ja hooldajate koostööst kodu, kooli ja kohalike omavalitsustega. § 18 (3) kohaselt kaasatakse individuaalse õppekava koostamisse õpilane või piiratud teovõimega õpilase puhul vanem ning õpetajaid ja tugispetsialiste.

Kuna uues PGSi loetakse erivajaduseks ka kooli õppekeele ebapiisav valdamine, siis § 21 (5) kohaselt on kool kohustatud korraldama keele- ja kultuuriõpet, kui seda soovivad vähemalt kümme sama emakeele või koduse suhtluskeelega õpilast. Lapsevanemale on ülioluline teada, et § 23 (1) alusel *võib põhiharidust omandavat õpilast õpetada vanema taotlusel koduõppes. Vanema taotlusel koduõppe rakendamisel korraldab ja rahastab väljaspool kooli toimuva õppetöö osa vanem.* Selline säte kitsendab vähekindlustatud perede laste õpivõimalusi. Mõnevõrra toetab neid PGSi § 39, milles on sätestatud õpilaskodu kasutamise võimalus. Neile õpilastele pole õpilaskodus kõige olulisem mitte niivõrd õppekavaväline huvi- ja kasvatustegevus (vt § 39 (2)), kuivõrd normaalsed elamistingimused, mida seaduses nimetatakse *raskusteks toimetulekuga sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses* (vt § 39 lg 6). Riiklikult toetatavale õpilaskodu kohale vastuvõtmise aluseks on elukohajärgse valla- või linnavalitsuse põhjendatud taotlus, õpilase elukohajärgse ja õpilaskodu asukohajärgse maavanema nõusolek ning õpilase või piiratud teovõimega õpilase vanema nõusolek (vt § 39 lg 7). Paraku on ka ajalised võimalused piiratud: *riiklikult toetatavale õpilaskodu kohale vastuvõetud õpilasele võimaldatakse vähemalt käimasoleva õppeveerandi lõpuni õppimine koolis, mille struktuuriüksus see õpilaskodu on* (vt § 39 lg 7 ja edasi); *haridus- ja teadusminister võib kehtestada käesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud riiklikult toetatavale õpilaskodu kohale õpilase vastuvõtmiseks üldised tingimused ja korra* (vt § 39 lg 4). Teisisõnu: kui eelarve ei luba, võib minister seda võimalust mitte kasutada või seada sellised tingimused ja korra, mis teeb toetuse kättesaadavaks vaid erandkorras.

Kokkuvõtteks

Uute seaduste kehtestamise eesmärk on legitimeerida igakülgset läbikaalutud haridust edendavad otsused ning asuda siis nende rakendamisele. Arusaadavalt oli 1993. aasta seadust vaja kaasajastada ja uus PGS sisaldab mitmeid häid sätteid. Paraku on seaduse tekst keeleliselt kohmakas ja kohati ebaloogiline. Seaduse rakendus on pandud kooli ja kohaliku omavalitsuse õlule ilma riiklike lisaressursside ja monitooringukavata, mis tõenäoliselt tekitab tõsiseid probleeme. Haridusjuriidiliste dokumentide koostamine eeldab hariduspoliitika teooria ja praktika tundmist ning informeeritud otsustuste tegemist. Paraku on Eestis vajaka võrdleva pedagoogika, haridusnõudluse ja teistegi valdkondade uuringutest ning avalikest aruteludest. Just need aga lubaksid seadusandjal otsustada, milline hariduspoliitika toetab teadmistepõhise, sidusa ja jätkusuutliku Eesti arengut kõige paremini. Teatavasti saab kõikidesse vastuvõetud seadustesse teha vajaduse korral parandusi ja täiendusi.

Kasutatud allikad

- Antikainen, A., Rinne, R., Koski, L.** (2009). Haridussotsioloogia. Tallinn: Tallinna Ülikool
- Apple, M. W.** (2004). Ideology and Curriculum. New York; London: Routledge Falmer
- Gardner, H.** (1993). Multiple Intelligences: The theory in Practice. New York: Basic Books
- Kanna, E., Gillis, L., Culver, C.** (2009). Virtual schooling. A guide to optimizing your child's education. New York: Palgrave Macmillan
- Lawton, D., Gordon, P.** (1998). Dictionary of Education. London: Hodder and Stoughton
- Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S., Särkka, H.** (2007). Environments that support learning. An introduction to the learning environments approach. Helsinki: Finnish National Board of Education
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS).** 09.06.2010 Vabariigi Presidendi otsus nr 698. 21.06.2010
- Schaub, H., Schenke, K. G.** (1997). Wörterbuch Pädagogik. München: Deutscher Taschenbuch Verlag

Sotsiaalpedagoog aitab kaasa kogu koolipere heaolule

Kristiina Raud, *sotsiaalpedagoogika magister*
Jüri Gümnaasiumi sotsiaalpedagoog, Eesti
Sotsiaalpedagoogide Ühenduse juhatuse esimees
rauavalu@hotmail.ee, tel 5196 3152

Soome tuntud kasvatusteadlane ja sotsiaalpedagoogika arendaja Juha Hämäläinen (2001) toob välja sotsiaalpedagoogika teooria funktsionaalse lähtealuse: sotsiaalpedagoogika pakub sotsiaalsete probleemide tekkele ja dünaamikale teoreetilise raamistuse ja tõlgenduse ning loob strateegiad nende pidurdamiseks ja leevendamiseks. Kui sotsiaaltööd nähakse eelkõige sotsiaalse turvalisuse tagajana, siis sotsiaalpedagoogilist tööd pigem indiviidi isiksusliku kasvu ja ühiskonda integreerumise tagajana (Hämäläinen 2001, 52). Sotsiaalpedagoog koolis saab kasutada oma töös lisaks nõustamisele ja jõustamisele pedagoogilisi meetodeid, näiteks õpetades lastele suhtlemisoskusi või olles tugiõpilaste liikumise eestvedajaks. Sageli on sotsiaalpedagoog heaks inimeseõpetuse ainetundjaks ja õpetajaks.

Loodan oma artikliga veidi kaasa aidata sotsiaalpedagoogi ametipildi selgitamisele, pakkuda uusi ideid koolijuhtidele, kes taotleavad oma kooli sotsiaalpedagoogi ametikohta ning abistada õpetajaid ja klassijuhatajaid, et nad paremini mõistaksid sotsiaalpedagoogi tegevust.

Sotsiaalpedagoog toetab õpilase sotsialiseerumist ja identiteedi arengut

Võtame meile kõigile tuntud Oskar Lutsu „Kevade” alguse „Kui Arno isaga koolimajja jõudis, olid tunnid juba alanud” juhtumina ja toome selle tänapäeva kooli. Aineõpetaja märgib e-kooli hilinemise, klassijuhataja pärib hilinemise põhjuse järele (vabandata või mitte). Kui on tegemist juba korduva hilinemisega, otsib sotsiaalpedagoog Arno koolimajas üles ja leiab võimaluse temaga vestlemiseks – kuidas ta end koolis/klassis tunneb, kuidas tal koolivaheaeg möödus ja kas Arno sooviks ehk mõnes kooli huvialaringis osaleda (õppida viiulit mängima). Ka võtab sotsiaalpedagoog ühendust Arno vanematega ja selgitab edasise koostöö suunad, et Arno jõuaks õige ajaks koolitundi.

Ametialases plaanis on sotsiaalpedagoog koolis spetsialist, kelle tähtsaim ülesanne on suunata ja toetada õpilaste sotsialiseerumist, aidata kaasa koolis kokkulepitud väärtuste mõistmisele ja järgimisele. Sotsiaalpedagoogi peamine tegevusala on last ümbritsev keskkond ja selles valitsevad suhted (kuidas õpilane tuleb toime iseendaga ja suheldes teistega). Omades teadmisi arengupsühholoogiast, stressiga toimetuleku viisidest, suhetest ja suhtlemisest, konflikti lahendamisest ning grupidünaamikast, toetab ja õpetab sotsiaalpedagoog last, peret ja õpetajat ning loob tingimused koostööks lapse sotsiaalse kompetentsuse arendamisel. Nii on kooli sotsiaalpedagoogi töö eesmärgiks koolipere kõigi liikmete heaolule kaasa aitamine.

Selleks et märgata, on vaja näha ja olla nähtaval. Sotsiaalpedagoogi töö ei ole kabinetitöö, vaid aktiivne osalemine koolielus – klasside vaatlused, klassijuhatajatega suhtlemine, korrapidamine koolis, küsitluste ja uuringute läbiviimine, osalemine klassikoosolekutel jne.

Et sotsiaalpedagoogi töö on oma olemuselt identiteeditöö, siis eeldab see spetsialistilt oskust ja arusaamist lapse isiksuse arengust koos enesetundmise põhiteguritega. Identiteeti saab positiivselt mõjutada inimese enda jõuvarude tunnustamise kaudu, võttes abiks tema väärtussüsteemi, mis määrab inimese valikud, annab tema elule suuna ja sisu (Hämäläinen 2001, 58–59). Häid sotsiaalpedagoogilisi praktilisi tegevusi (klassijuhataja tundi, suhtlustundi) väärtuskasvatuseks leiab TÜ eetikakeskuse poolt välja antud väärtuskasvatuse lugemikust „Väärtused, iseloom ja kool” (Pöder jt 2009).

Metoodiliste abivahenditena õpilaste toetamisel saab sotsiaalpedagoog kasutada õpilase käitumise tugikava, õpilase individuaalset arengukaarti, koolitustel saadud metoodilisi juhendmaterjale. Hea näitena võib nimetada ALT koolitust ehk agressiivsuse leevendamise treeningut, mida saab rakendada käitumisprobleemidega põhikooli õpilaste rühmatundide läbiviimiseks.

Võrgustiku koordineerimine ja koostöö

Sotsiaalpedagoogil üksi on raske muutusi ellu viia ja seetõttu peab ta looma enda ümber toimiva võrgustiku (klassijuhataja, lapsevanem, aineõpetaja, kooli tugisüsteemist vajalik tugisik ja ka vajadusel kooliväliselt lastekaitsetöötaja).

Lapsega suhtes kvaliteedi saavutamiseks on vaja palju aega. Sotsiaalpedagoogi tööpäev toob temani mitmeid probleeme, millest enamik nõuab viivitamatut sekkumist. Et vähendada lapse koolipäeva stressi, on vaja, et kuulaja aitaks juhtumit selgitada ning analüüsida. Piiratud ressursidega koolides jääb ühest tugispetsialistist ilmselgelt väheks, et vastata kooli tegelikele vajadustele. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus esitab nõuded tugisüsteemide väljaarendamiseks koolis. Ideaalilähedase tugisüsteemi (koolipsühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoog, logopeed, abiõpetaja, kooli meditsiiniõde, füsioterapeut) rakendamine koolis nõuab head meeskonna koordineerimist (tugisüsteemide juhti) ja spetsialistide tõhusat koostööd. Praktika näitab, et vigade ja subjektiivsuse vältimiseks on kooli tugisüsteemil otstarbekas välja töötada abivahenditena vestlusprotokollide alused, juhtumipõhised ankeedid ja küsimustikud (näiteks õpilaste erivajaduste selgitamiseks).

Asja teeb keeruliseks see, et näiteks õpingutes maha jäänud ja kasvatusraskustega õpilaste hulgas on neid, kes vajavad uurimist mitte üksnes psühholoogi ja eripedagoogi, vaid ka neuroloogi ja psühhiaatri poolt või siis vajavad psühhoterapeutlik korrektsiooni. Nii on pedagoogilises mõttes kasvatusraskustega ja neurootiliste probleemidega õpilaste eristamine ülesanne, mis vaid pealiskaudsel lähenemisel võib tunduda lihtsana. Ehkki sotsiaalpedagoogikas on olemas diagnostilisi vahendeid, on nende ulatuslik rakendamine praktilises koolitöös piiratud ning vajab eriettevalmistust. Kui suuremate linnade ja nende lähedal paiknevate asumite koolide õpilasi saab sotsiaalpedagoog suunata nõustamis- ja tugikeskustesse lisauuringutele ja nõustamisele, siis paljudes maakohtades sellised võimalused on väikesed või puuduvad üldse. Sellisel juhul tuleb kooli sotsiaalpedagoogil teha koostööd valla hoolekandega, kelle nõul ja abil (näiteks transpordiküsimuse lahendamise) jõuaks pere lapsega vajalike spetsialistide vaatevälja.

Sotsiaalpedagoogi koostööpartneriteks on nii kooli õpetajaskond kui ka koolivälised struktuurid – lastekaitse, korrakaitse, tervishoid, vabatahtlikud abiorganisatsioonid jms. Tõhusaks ennetustöö võtteks on kujunenud perele suunatud koolituste (Gordoni perekool ja PREP paarisuhte koolitus) propageerimine ja kooli toomine. Tõhus tugivõrgustik ja selle hea koordineerimine aitab kaasa lapse ja pere paremale toimetulekule nii koolis kui ka väljaspool kooli.

Lapsevanemate nõustamine

Uus põhikooli- ja gümnaasiumiseadus ja haridusministri määrused nõuavad lapsevanematelt suuremat vastutust ja hoolt laste kasvatamisel ning kohustavad kooli ja üldsust perekonnale

asjatundlikku abi andma – jälgima koolikohustuse täitmist, varakult märkama õpilaste erivajadusi ja neid toetama jpm.

Kui laps pöördub ise abi saamiseks sotsiaalpedagoogi poole pere- ja koolikonfliktide korral (kiusamine, õpihimu kadumine, tüdimus-väsimus), siis lapsevanem jõuab sotsiaalpedagoogini eri teid pidi: omal algatusel, klassijuhataja, kooli juhtkonna esindaja või ka teise lapsevanema soovitusel, mõnikord lapse palvel, kuid sagedamini küll sotsiaalpedagoogi kutsel. Vastutustundlik, hooliv ja pedagoogikas orienteeruv lapsevanem leiab ise tee kooli nõustaja juurde, kui on soov mõtestada ja lahendada tekkinud situatsioon ja ennetada probleemi süvenemist. Kahjuks tuleb sotsiaalpedagoogilises töös ette juhtumeid, kus lapsevanem loodab spetsialisti tegevusele ja tema abile, et ise lapse kasvatamisest vabaneda (õpitud abitu lapsevanema sündroom). Siis tulebki sotsiaalpedagoogil rakendada lapsele tugisiksiks koolis (jälgida tugikava elluviimist, kokkulepetest kinnipidamist, IÕK rakendumist, toetada peret ja leida selleks lisaressursse).

Kui tegemist on suunamisega, siis tuleneb see tihti lapse õpiraskustest ja tõsisematest käitumisprobleemidest. Rasketeks jutuajamisteks on vaja alati ennast ette valmistada, andmeid koguda ja analüüsida ning häälestuda lahenduste leidmisele, mitte süüdlaste otsimisele.

Kõige olulisem on leida kontakt vanemaga, vastasel korral võivad kõik sõnastatud ja kirjalikult fikseeritud kokkulepped jääda sisutühjaks paberimäärimiseks. Väiksemate või suuremate pingutuste tulemusena mõistavad vanemad, et lahenduste kavandamine ja abinõude kaalumise on abi osutamine nii nende lapsele kui ka neile endile, lähtudes nende vajadustest ja nende huvisid kahjustamata. Elus aga tuleb sageli ette, et palju vajalikke ja häid otsuseid on vastu võetud, kuid kehvem on lugu nende täitmise kohta. Kuigi sotsiaalpedagoog on nõustaja, kes ei peaks otseselt osalema otsuste elluviimisel, tuleb ette olukordi, kus seda on vaja, ja teha seda sobivate ja lubatud vahenditega. Näiteks on vahel lapsevanemale toeks, kui sotsiaalpedagoog paneb kinni arstile aja või läheb koos perega kaasa teise kooli vestlusele või dokumentide viimisele. Sotsiaalpedagoogikas kehtib kindel põhimõte: kerge on hukka mõista, aga sina püüa mõista.

Kutsestandard aitaks kaasa ameti tunnustamisele

Kadajane (2001) ja Ameljušenko (2006) rõhutavad, et koolisotsiaaltöö on efektiivne, sihipärane ja ühtmoodi mõistetav juhul, kui selle ameti roll igas koolikollektiivis on selge ja tema tegevus kokku lepitud, juhindudes hariduse eesmärkidest, õppimisprotsessist ja kooli ning piirkonna vajadustest. Loodan, et eespool toodud kirjeldus annab mõningase ettekujutuse kooli sotsiaalpedagoogi tööst ning ühtlasi näitab selle töö vajalikkust. Olen seisukohal, et sotsiaalpedagoogist peaks igas koolis saama koosseisuline töötaja. Minu sotsiaalpedagoogilise tööstaaži põhjal (kümme aastat koolis) olen tunnetanud kolme olulist momenti: esiteks, kool vajab sotsiaalpedagoogi ja esitab temale oma nõuded sõltuvalt kooli eripärast (erivajadustega õpilastele suunitletud kool, kutseõppeasutus, gümnaasium). Teiseks, kool ja sotsiaalpedagoog kujundavad vajadustele vastava koostöösuhte. Kolmandaks, sotsiaalpedagoogiline teenus koolis algab juba sotsiaalpedagoogi vahetust tulekust kooli, kus ta hakkab tegema seda, mida suudab ja oskab. Seejuures tuleb tal pidevalt tegeleda oma töö planeerimise ja eneseanalüüsiga – koostada iga-aastane tööplaan, mis toetab kooli poolt seatud eesmärkide saavutamist ning kord poolaastas teha kokkuvõtteid töö tulemustest.

Kutsestandardi ja riiklikult tunnustatud ametijuhendi puudumine on ühelt poolt võimaldanud sotsiaalpedagoogile või koolisotsiaaltöötajale nii-öelda vabad käed ja professionaalse loomingulisuse eneseteostusel, kuid teiselt poolt tekitab see ka ebakindlust ametiala ühtlase ja õiglasema kujunemise suhtes (ühistel alustel koostatud ametijuhend, palgatingimused, puhkus, sotsiaalsed garantiiid, täiendõppe võimalused). Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendus peab väga oluliseks, et sotsiaalpedagoog oleks tunnustatud ametina ning esindatud professionile vajaliku kutsestandardiga Eesti Kutsekojas.

Olen seisukohal, et kõik täiskasvanud on laste ees vastutavad. Tähtis on suhtumine lastesse ja see, et seataks nende vajadused tähelepanu keskpunkti. Poliitilistel otsustajatel on palju ideid ja visioone, mis asetavad laste õppetöö, heaolu ja tervise tähtsale kohale, kuid tihti puuduvad konkreetsed tegevusplaanid. Eraldi tähelepanu vajaks tugiteenuste kättesaadavuse tagamine ja kasvatusalal töötavate spetsialistide töö väärtustamine.

Viidatud allikad

Ameljušenko, M. (2006). Sotsiaalpedagoogi tööst koolis. Kogumikus L. Tiirmaa (koost.). Erivajadustega laste ja noorte toetamise võimalusi hariduse omandamisel. Riikliku eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tallinna Raamatutrükikoda.

Hämäläinen, J. (2001). Sissejuhatus sotsiaalpedagoogikasse. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kadajane, T. (2001). Koolisotsiaaltöö käsiraamat. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Linquist, M. (2008). Aitaja vari. OÜ Väike Vanker.

Pöder, M., Sutrop, M., Valk, P. (2009). Väärtused, iseloom ja kool: väärtuskasvatuse lugemik. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus

Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendus edendab ametialast tööd

Kutseorganisatsioon on nii professionaalsuse ilming kui ka selle säilitaja ja tugevdaja (Linquist 2008, 7).

Kooli sotsiaalpedagoogide ametialase organiseerumise hakati Eestis aktiivsemalt tegelema käesoleva sajandi algul. Aastate jooksul oli kujunenud mitu koolisotsiaalpedagoogide piirkondlikku töörühma, kes on võtnud endale vastutuse erialase töö edendamise eest. Erilist äramärkimist väärib Tartu sotsiaalpedagoogide ainesektsioon. 2005. aastal Leena Arrase eestvedamisel asutatud Tallinna ja Harjumaa Koolisotsiaalpedagoogide Ühendus laienes pideva koostöö tulemusena üle-eestiliseks ning 2009. aasta algusest tegutsetakse Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendusena. Kui ühenduse asutajaliikmeteks oli 15 koolisotsiaaltöö tegijat, siis nüüd on liikmeid juba 90 ringis. Ühenduse liikmeskonna hulgas on lisaks sotsiaalpedagoogidele ja sotsiaaltöötajatele ka psühholooge, lastekaitsetöötajaid ja kõrgkoolide õppejõude. Ühenduse eesmärk on edendada ja arendada sotsiaalpedagoogilist tööd Eestis, koordineerida liikmete ja avalikkuse vahelist koostööd ning aktiivselt tegeleda ennetustööga. Ühenduse liikmed tegelevad kutseühendusele omaste küsimustega, nagu näiteks täiendkoolitus; kutsestandardi väljatöötamise eest seismine; osalemine õppekavade arendamises; sotsiaalpedagoogide töökeskkonna küsimused jpm. Ühenduse koosolekutele on ikka kutsutud esinema ametiala edendajaid ja hea kogemuse jagajaid.

Viimase meeldejäävama üritusena toimus 2010. aasta jaanuaris Tartus ühenduse liikmetele talvekool, kus kuulati huvitavaid erialaseid ettekandeid ja külastati Tartu Laste Turvakodu ning Ema ja Lapse varjupaika.

Ülevaate kutseühenduse tegevusest saab kodulehelt www.sotsiaalpedagoogid.ee.

Ootame ühendusse kõiki, kes soovivad kaasa mõelda ja tegutseda ühenduse seatud eesmärkide nimel.

Õpetaja tööpinge vähendamine aitab kaasa õnneliku õpilase arengule

Piret Siivelt

Kaagvere Erikooli projektijuht

Riskilastega töö pingelisust arvestades on tähtis pöörata tähelepanu hariduslike erivajadustega õpilaste koolide personali töövõime säilitamisele ja tööga rahulolu allikate leidmisele. Töötajate läbipõlemise ennetamiseks on olulised koolitused ja supervisioon, koolisisesed tugisüsteemid ja koostöö kolleegidega nii kodu- kui ka välismaal, sest koolide õppekasvatustöö kvaliteeti saab tagada vaid pädevate ning motiveeritud õpetajate ja tugispetsialistide professionaalse arengu kaudu.

Eelpool nimetatud tegevusi piloteerisid Kaagvere Erikooli, Tapa Erikooli ja Vaeküla Kooli töötajad RAK **meetme** Kooli poolelijättmise vähendamine, haridusele juurdepääsu suurendamine ning õppe kvaliteedi parandamine **alameetme** Kaasav, mitmekesine ja turvaline üldharidus projektiga „Riskilastega töötavate tugispetsialistide ja õpetajate tööpingetega toimetuleku süsteemi väljatöötamine” septembrist 2009 kuni märtsini 2011. Projekti toetasid Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik, partneriteks olid Tervise Arengu Instituut ning haridus- ja teadusministeerium.

Uue töötaja sisseelamisprogramm ja mentori motivatsioonipakett

Projekti käigus koostati ja piloteeriti uue töötaja sisseelamisprogrammi, abistamaks uut töötajat koolikultuuri sisseelamisel ja toimetulekul õpilastega. Sisseelamisprogrammi analüüsiti ja täiendati supervisiooni käigus. Siinkohal mõned mõtteavaldused selle kohta, mida on uus töötaja tundnud erikooli tööle asumisel:

„Kohtumine esimese õpilasega tekitas minus väga segaseid tundeid, kuna see õpilane käitus väga ettearvamatult ja võimatu oli aimata, mis edasi saama hakkab. Temaga suhtlemisel ei olnud võimalik aimata, kas järgmine lause mulle on positiivne või negatiivne. Sellest hoolimata läksin huviga esimesi tunde andma, kuna peale esimese õpilasega kohtumist tekkis mul suur huvi teada saada, millised on teised õpilased. Olen tundnud nelja kuu jooksul rõõmu, kurbust, alandatus, ahastust ja üllatust.”

„Rõõmu on valmistanud tüdrukutega tuttavaks saamine, mind on tasapisi

hakatud omaks võtma, kuigi vihahoos kuulen ikka: „Sa oled tühi koht mu jaoks”, olen ma väga oluline inimene, kui on vaja oma muret kurta või abi paluda – minu poole julgetakse pöörduda, ju ma siis nii „tühi koht” enam polegi.”

„Mõnikord tundub, et mu põhimõtted ja ellusuhtumine saavad kõvasti lüüa, eriti usk headusse. Et ma ehitan kaardimajakesi, mis pisemagi tuuletõmbuse peale kokku kukuvad. Aga ma usun ikka edasi headusse ja vastastikuse lugupidava ja usaldusliku suhtumise jõusse. Pean oluliseks üles leida iga tüdruku käimaliikv jõud. Kui kõik kokku kukub, hakkame uuesti üles ehitama! See kõik võtabki aega.”

Supervisioon

Kõige mahukam osa projekti tegevustest on olnud supervisioon. Supervisioonides käsitleti üksikjuhtumeid, millele püüti leida lahendusi, samuti töötati koos välja mitmeid strateegiaid ja juhendeid õpilaste käitumise- ja toimetulekuks. Näiteks ühel supervisiooni seansil sõnastati oluline teave selle kohta, kuidas ennast kehtestada ja kaitsta õpilaste verbaalsete rünnakute eest:

Meil on õigus töötada keskkonnas, kus ei ole füüsilist ja vaimset vägivalda, selleks on olulised:

- *mina-teated*
- *peegeldamine*
- *nn nännutamise vältimine*
- *eakohane kohtlemine*
- *märkamine ja tagasiside*
- *ironia vältimine*
- *õpilase nime ütlemine, kui ta eksib.*

Arutati läbi reeglid, mida võiksid sõnastada õpilased ise:

- *viibin tööruumides ainult töötaja kutsel*
- *muusikat kuulan vaikselt*
- *käitun viisakalt (ei ropenda, ei kasuta hüüdnimesid, ei käsuta)*
- *pöördun teiste inimeste poole viisakalt: „palun”, „tänan” jne*
- *osalen tunnis ega riku tunni korda.*
- *Tundi juhivad õpetaja*
- *koolielu kulgeb vastavalt päevakavale ja tunniplaanile.*

Ühe supervisiooni teema oli, mida teha kriisisituatsioonis. Selle tarvis koostati lühijuhend:

1. *hinda olukorda – kas vestelda või lahutada probleemset käituv õpilane teistest*
2. *saavuta lapse tähelepanu, öeldes lapse nimi või kasutades mõnda muud mõjuvat tegevust*
3. *anna suuliselt lühike korraldus häiriv tegevus lõpetada. Tee seda korduvalt vastavalt olukorrale.*
4. *käitu vastavalt olukorra tõsidusele: seaduse rikkumise või vägivalda korral lahuta korrarikkuja teistest ja saada ta eelmale rahunema (tule temaga kaasa või kutsu talle saatjaks teine töötaja)*
5. *kui probleemist / teistest õpilastest lahutatud õpilane jätkab agressiivset käitumist ja ohustab enda või teiste elu ja tervist, siis helista politseisse ja vajaduse korral kutsu ka kiirabi (nt suitsiidikatse puhul).*

Koolitused

Koolitustel käsitleti tervisekasvatustlikke, enesearengu, stressi, enesekehtestamise ja meetoodika teemasid. Tutvuti Lätis, Soomes ja Norras erivajadustega õpilastega tehtava tööga. Huvitavaks kogemuseks osutusid töötajate ja õpilaste ühiskoolitused, mis on kaasa aidanud ühtse väärtusruumi arengule. Ühel töötajate ja õpilaste ühisel koolitusel mõtestati lahti kiusamise teema, defineeriti kiusamise mõiste Kaagvere Erikoolis ja mängiti läbi mitu rollimängu. Siinkohal väljavõtte ühe rühmatöö tulemustest teemal *mis on kiusamine:*

- *sellel on korduv iseloom*
- *sõnaline ja füüsiline*
- *hüüdnimi*
- *narritamine*
- *tõuklemine*
- *nügimine = togimine-müksamine-sikutamine*
- *halvustamine*
- *sega kasutatakse tähelepanu endale tõmbamiseks*
- *surve avaldamine, et teine midagi teeks*
- *ässitamine, tagarääkimine*

- enesehinnangu tõstmine teise arvel – eneseupitamine
- „mina” kaitsmine
- kadetsemine
- olukordade loomine, kus süüdlaseks jääb kaasatuli
- eelarvamused, sildistamine, valesüüdistused, pidev kontrollimine
- asjade lõhkumine, määrimine, sodimine, väljapetmine, äravõtmine, loopimine
- pilguga naelutamine, kambatamine, selleks et tõrjuda
- rivaalitsemine – kumb on parem?

Koos sõnastatud ja läbi arutatud kiusamise teema lähendas õpilasi ja töötajaid ning suurendas hoolivust ja üksteisest arusaamist.

Projekti koolituste käigus on koolitatavatel tulnud tegelda nii enda kui õpilaste käitumise analüüsimisega. Siinkohal mõned riskilastega koolides töötavate pedagoogide kogemused suhtlemisest erikooli õpilastega:

„Erikooli lapsed oskavad niimoodi vihastada, et seda oli algul lausa hirmutav vaadata ja kuulata, ropendamine ja asjade tagumine ja lõhkumine on tavaline. Jutust ei ole ka paraku kasu, sest lihtsalt ei kuulata. Seda tean küll, et olenevalt lapse iseloomust tuleb mõnega rääkida, kuid mõni laps tuleb lihtsalt rahule jätta, siis läheb viha ja halb tuju üle. Mitte mingil juhul aga ei tohi tänitada ja näägutada ega nn sildistada last, siis on vihahoog jälle kerge tekkima.”

„Oma igapäevases töös peaks õpetaja kehtestama reeglid, arvestama lapse võimetega, individuaalsete erinevustega, innustama ja motiveerima tegudele. Vajalikuks võiks pidada õpetamist, mis on suunatud oskusele küsimusi esitada ja kuulata ning on seotud sotsiaalsete ja eakohaste probleemidega. Õpetaja on kõiges eeskuju, aitab lapsel muutuda ja mõista olulisi asju, mõjutab oma isiksusega lapse arengut, annab hinnangu lapse käitumisele ja tegudele kasulikul moel.”

„Suhted saavad olla rahuldavad siis, kui tuntakse end võrdväärsete partneritena. Tuleks vältida ülekohut ja

Koolituste ja supervisioonide käigus otsiti koos lahendust keerulistele juhtumitele ning töötati välja tegutsemise juhendeid.

teiste alavääristamist. Kontakt õpetaja ja õpilase vahel peaks olema usaldusväärne ja vastastikku austav. Igal lapsel on omad käitumismustrid, mis ei pruugi meile meeldida, kuid käitumist saab muuta ainult laps ise. Meie ülesanne on leida kontakt, et last suunata. Tuleb osata kuulata, huvituda probleemist, mõista ja kohal olla. Õpilane peab aru saama, et temast hoolitakse, soovitakse koostööd teha ja vajaduse korral tunnustatakse.”

Vajadus tööpinge leevendamise süsteemi loomiseks koolis on ilmne. Projektis osalenute tagasiside põhjal on koolitused ja supervisioon aidanud kaasa koolisisesele ja koolidevahelisele koostööle, töötajate tööalasele arengule, eneseanalüüsi oskuste omandamisele, konfliktide rahumeelsele lahendamisele, õpilastega suhtlemise oskuste paranemisele ning tööpinge vähenemisele. Tsiteerides projekti superviisorit Tiina Merkuljevut: *„Pedagoogide toimetulek koolitöös ettetulevate probleemidega on üheks tagatiseks, et need probleemid ei kandu üle õpilastele ega avalda pidurdavat ning ahistavat mõju õpilaste arengule. Õnnelik õpetaja = õnnelik õpilane!”*

Alaealiste komisjonid uuenduste kursil

Kadi Ilves

haridus- ja teadusministeeriumi noorteosakonna
peaekspert

Alaealiste (asjade) komisjon ja „kurikalduvustega” noored

Tutvustan järgnevas artiklis ajakirja Sotsiaaltöö lugejaile, kelle hulgas tõenäoliselt on ka alaealiste komisjonide liikmeid, muudatusi, mida haridus- ja teadusministeerium (HTM) kavandab lähiaastatel läbi viia alaealiste komisjonide töös ning noorte õigusrikkujate kohtlemises. Enne nende muudatuste juurde asumist annan ülevaate muudatuste taustast ja põhjustest ning kirjeldan kokkuvõtlikult rahvusvahelisi soovitusi noorte õigusrikkujate kohtlemisel.

Laste ja noorte hälbiv käitumine on ühiskondliku mure ja hirmu põhjuseks kõikjal lääneriikides. Selliste noorte ohjeldamiseks ja korralekutsumiseks rakendatakse riigiti väga erinevaid meetmeid, mille üheks äärmuseks on noorte preventiivne karistamine tegude eest, mis täiskasvanute puhul ei ole õigusvastased, ning teiseks äärmuseks sunniviisiline ravile allutamine. Eestis on noorte õigusrikkumiste juhtumite arutamine ja menetlemine ajast aega toimunud alaealiste komisjonis, nõukogudeaegse nimetusega alaealiste asjade komisjonis. Kuigi nende kahe institutsiooni vahel ei ole otsest järjepidevust 1992–1999 aset leidnud riigikorra muutumisest tingitud katkestuse tõttu, viib sarnane nimetus mõtted ometi sellele. Praegused alaealiste komisjonid loodi kõigi maavalitsuste juurde pärast alaealise mõjutusvahendite seaduse jõustumist 1998. aastal ja nende tegevust koordineerib HTMi allasutus Eesti Noorsootöö Keskus (ENTK). Käesolevaks ajaks on raskuskese kaldunud kohalike omavalitsuste juures tegutsevate komisjonide kasuks – 68 toimivast komisjonist 15 tegutsevad maakonna ja 43 kohaliku omavalitsuse tasandil.

Euroopas on leitud, et noored on küll kõige enam nähtaval olev ühiskonnagrupp, kuid nende kuvand on negatiivne (*Access of Young People to Culture* 2010). Aet Annist (1997), Signe Kaurson (2005) ja Hella Suvi (2008), kes on uurinud Eesti noorte kuvandit, kinnitavad, et ka siinmail kujutatakse noori pigem negatiivses kui positiivses valguses. Küllalt tihti ei ole see hirm aga põhjendatud, vaid tuleneb ühiskondlikust moraalipaanikest¹ (eesti keeles vt selle kohta täpsemalt Saar 2010). Oluline on märkida, et oma osa alaealiste noorte kui õigusrikkujate ja nende poolt toime pandud õigusrikkumiste kujunemises ühiskondlikuks probleemiks on sotsiaalse tähenduse (taas)loomise protsessil, mille käigus *asju* nimetades ja seletades neid ka *tehakse*. Eestis on ilmekaks näiteks noorte õigusrikkujate *sõnadega tegemisest* (kõneteo teooria kohta vt eesti keeles Austin 1961/2010, Searle 1965/2010) see, et kuigi õigusrikkumisi sooritavad lapsed ja noored kuuluvad pigem abivajavate laste kui noorte kurjategijate kategooriasse, viitavad nende kohta kasutatavad väljendid „alaealine õigusrikkuja” või „kasvatusraskustega laps/noor”, varem ka „kurikalduvustega laps/noor” eelkõige neile kui mure tekitajatele ja nende (võimalikule) ohtlikkusele.

¹ Mõistet moraalipaanika (*moral panic*) kasutas esmakordselt kriitilise kriminoloogia esindaja Jock Young 1971. aastal ilmunud teoses „*The Drugtakers: the Social Meaning of Drug Use*”, kuigi avalikkus seostab seda pigem Stanley Coheni 1972. aastal välja antud teosega „*Folk Devils and Moral Panics*”

Milleks muuta?

Alaealiste komisjonide tegevust on kritiseeritud kogu taasiseseisvumisaja vältel. Põhjalike muutuste vajalikkust on avalikult esile tõstnud Riigikontroll, mille auditid „Erikoolide funktsioon ja tulemuslikkus” (2004) ja „Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit” (2010) tõid selgelt välja, et riigi tegevus alaealiste õigusrikkujate mõjutamisel ei ole tulemuslik. Alaealiste komisjonide töökorralduse probleemidele ja nende vähesele tulemuslikkusele on tähelepanu juhtinud mitmed uurijad (uuematest vt nt Jaanimägi 2003; Rannala, Tiko ja Rohtla 2006; Kasemets ja Ilves 2006; Niinema 2010) ning neid on kaardistanud ka haridus- ja teadusministeeriumi alaealiste komisjonide tegevuse analüüsid (vt nt Talur 2003, *Eesti alaealiste komisjonide tegevus aastatel 1999–2004*, Salla ja Tamm 2008, *Alaealiste komisjonide 2009. aasta tegevuse analüüs*).

Üksiti viitab muutuste vajadusele ka hiljutine laste õiguste kaitse jõudmine uuele tasemele õiguskantslerile laste ombudsmani ülesannete andmisega ning sellest tulenev vajadus senisest enam arvestada noorte õigusrikkujate kohtlemist käsitlevates rahvusvahelistes dokumentides toodud põhimõtteid (millest tuleb juttu edaspidi). Eesti on need dokumendid ja sätted heaks kiitnud juba aastaid tagasi, kuid rakendatud on neist vaid osa. Kuigi need ei ole Eestile kohustuslikud, on soovitude valikuline tähelepanuta jätmine kummaline olukorras, kus kehtib Eesti Vabariigi lastekaitse seadus, mille § 3 näeb ette „*alati ja igal pool seada esikohale lapse huvid*”. Olulisemate lapse õiguste rikkumist ja huvide mitteamistamist puudutavate puudujääkidenähtude võib nimetada menetlustähtaegade venimist, mõjutusvahendite piiratud kättesaadavust ja ebahõltsat kohaldamist ning nende kohaldajate väikest hulka. Veel võib välja tuua vastuolu, et kuigi alaealise mõjutusvahendite seadus ja ka alaealiste komisjonid ise peavad oluliseks karistavatest meetmetest hoidumist, on pooled kõigi komisjonide liikmetest õiguskaitse- ja karistusametite koosseisu kuuluvad politsei-, vangla- ja kriminaalhooldusametnikud ning prokurörid ehk esindavad selgelt süüdimõistmise ja karistamisega seotud ameteid. Veel tuleb märkida, et kuigi suurem osa alaealiste komisjone tegutsevad praegu kohalike omavalitsuste juures, leiab see mõnes omavalitsuses jäika vastuseisu. Ühelt poolt toob vastuseis kaasa maakondlike komisjonide ülekoormatus, teisalt aga viib komisjoni suunatud laste ja noorte õiguste – õigus kiirele menetlusele ja abi saamisele võimalikult lukoha lähedal – rikkumisele.

Süsteemi ja regulatsiooni täiendamise vajadusest kõnelevad nii kehtivad kui kavandatavad uuendused teistes Eesti seadustes. Näiteks uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse jõustumine 1. septembrist 2010 ning kavandatavad sotsiaalhoolekande seaduse muutmise ja uue lastekaitse seaduse ettevalmistamine. Samuti mitmed laste ja noorte huvides koostatud ning õigusrikkumiste ennetamisele suunatud projektid, arengukavad, strateegiad ja töögrupid. Haridus- ja teadusministeeriumi algatustest kuuluvad siia alaealiste õigusrikkumiste ennetamise ja vähendamise koordinatsioonikogu moodustamine, alates 2010. aastast UNICEFi ja justiitsministeeriumi poolt kuues kohalikus omavalitsuses piloteeritud varase märkamise ja sekkumise projekt ning „Tegevuskava noorte toimetuleku toetamiseks, sh alaealiste õigusrikkumiste ennetamiseks ja vähendamiseks haridus- ja teadusministeeriumi haldusalas 2009–2011”. Teiste ministeeriumide tegevustest võib nimetada vägivalda vähendamise arengukava aastateks 2010–2014 justiitsministeeriumis ja peagi valmivat laste ja perede arengukava sotsiaalministeeriumis. Kolm ministeeriumi teevad tihedat koostööd nii kõigi nimetatud algatuste elluviimisel kui ka noorte õigusrikkujate kohtlemise poliitika uuendamisel.

Rahvusvahelised soovitused noorte õigusrikkujate kohtlemisel

Järgnevalt on vaatluse all neli rahvusvahelist dokumenti, mis annavad liitunud riikidele soovitusi ennetustöö läbiviimiseks ning õigusrikkumisi toime pannud laste ja noorte kohtle-

miseks õigussüsteemis: 1) ÜRO Riyadh'i juhised alaealiste õigusrikkumiste ennetamiseks, 2) Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitusel alaealiste õigusrikkujate kohtlemise kohta õigussüsteemis, 3) Euroopa majandus- ja sotsiaalkomitee arvamus „Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus”, 4) Euroopa Parlamendi naiste õiguste ja soolise võrddõiguslikkuse komisjoni resolutsioon alaealiste kuritegevuse ning naiste, perekonna ja ühiskonna rolli kohta.

Kõigis nimetatud dokumentides peetakse väga tähtsaks alaealistele kohaldatavate meetmete lapse- ja noortekeskstust ning õigusrikkumisi toime pannud laste ja noorte suhtes kasvatavate, mitte karistavate meetmete rakendamist, samuti nende kaasamist ning käsitlemist partnerite, mitte täiskasvanute tegevuse objektidena. Rõhutatakse vajadust noorte käitumist dekriminaliseerida, hoiatatakse laste ja noorte sildistamise ja nende käitumise kriminaliseerimise kahjuliku toime eest. Toonitatakse, et moraali- ja käitumisnorme ei saa muuta seaduste ja karistustega, küll aga aitab nende (ümber)kujunemisele kaasa lastele ja noortele loodud võimalus osaleda nii formaalses kui mitteformaalses hariduses ning nende sotsiaalne kaasamine, mis tugevdab põlvkondadevahelist usaldust, perekonna-, kooli-, naabruskonna- ja sõprussidemeid ning selle kaudu ühiskonda tervikuna. Soovitatakse arvesse võtta, et noorte normerikkuv käitumine kuulub küpsemise ja kasvamise juurde ning enamasti täiskasvanuks saades taandub. Vabaduse võtmist kui mõjutusvahendit hinnatakse kõigis dokumentides kõige äärmuslikumaks meetmeks, mida tuleks rakendada ainult juhul, kui muud meetmed pole aidanud ja seda nõuab lapse või noore olukord. Vabaduse võtmine peab igal juhul olema võimalikult lühiajaline ning kooskõlas lapse huvidega.

Kõigis dokumentides, eriti aga Euroopa Parlamendi naiste õiguste ja soolise võrddõiguslikkuse komisjoni resolutsioonis, pööratakse suurt tähelepanu lapsevanemate kaasamisele ja neile suunatud programmide väljatöötamise ja rakendamise vajadusele. Dokumendi seletuskirjas nenditakse, et alaealiste õigusrikkumiste põhjuste tuvastamisel tuleb olla ettevaatlik, püüda jõuda probleemide lähtepunktini ning hoiduda pealiskaudselt hinnangust. Näiteks ei tohiks lastele ja noortele omistada probleeme, mille muutmiseks neil võimu ei ole. Eraldi tõstetakse dokumendis esile veel üht alaealiste kuritegevuse ohjeldamisega seotud asjaolu: noorte vaenulikkust pealesunnitult sotsiaalse kontrolli suhtes. Komisjon peab vajalikuks, et lapsi ja noori ohjavad õigusaktid ja meetmed peaksid olema liberaalsed ja näitama noorte ja nende probleemide suhtes üles suurimat võimalikku mõistmist ja sallivust, ilma et iga enesemääramise katset käsitataks õigusrikkumise või kuriteona. Euroopa majandus- ja sotsiaalkomitee arvamus „Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus” peab alaealiste õigusrikkujate kohtlemisel otstarbekaks lähtumist vastutuse mudelist², tuues välja, et kaks teist laialt kasutatavat mudelit – karistav ja hoolekandemudel – ei ole osutunud tõhusaks, sest käsivad noori täiskasvanute tegevuse objektidena.

Karistavast mõjutamisest kaasava ja vastutust õpetava mõjutamiseni

Eespool kirjeldatu valguses on kohane nimetada need rahvusvaheliselt soovitatud ja tunnustatud alaealiste õigusrikkujate kohtlemise põhimõtted, mida juba rakendatakse Eesti alaealiste komisjonide töös. See teadmine on oluline muudatuste kavandamisel, pakkudes hea lähtekohta uuenduste algatamiseks ja läbiviimiseks. Esimesena võib välja tuua asjaolu, et alaealiste komisjonidesse suunatud noorte suhtes kohaldatakse mittekaristavaid mõjutusmeetmeid ja enamik noori hoitakse eemal täiskasvanute karistusüsteemist. Teine positiivne asi on see, et

² Vastutuse mudel alaealiste õigusrikkujate kohtlemisel. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus” (2006/C 110/13), Euroopa Liidu Teataja C 110 , 09/05/2006 lk 0075–0082.

alaealiste komisjonid kui erinoorsootöö institutsioonid kuuluvad haridus- ja mitte hoolekan- de- või karistussüsteemi juurde. Kolmandana võib nimetada kasvavat tendentsi luua alae- liste komisjone kohaliku omavalitsuse juurde, mis viitab püüdele lahendada laste ja noorte probleeme nende elukohale võimalikult lähedal ja kiiresti. Neljandaks, komisjonid kujutavad endast multidistsiplinaarseid meeskondi, mis koondavad haridus-, meditsiini-, korrakaitse- ja teiste ametite esindajaid, kes on autoriteetidid ka kogukonnas.

Nagu varem märgitud, kavandavad HTM ja ENTK õigusrikkumisi toime pannud laste ja noorte kohtlemise poliitika terviklikku uuendamist. Selle üheks osaks on alaealiste komis- jonide kujundamine ennetus- ja sekkumismeetmete mitmekesisusel põhinevaiks ja laste ja noorte vajadustest lähtuvaiks teise taseme ennetustöö elluviijaiks. Muudatuste tulemusel peaks komisjonide tegevuse laiemaks eesmärgiks saama noorte kaasatuse ja osaluse suu- rendamine ning noorte positiivse arengu soodustamine. Selle saavutamiseks plaanitakse koostöös justiits-, sotsiaal- ja siseministeeriumi ning Eesti Noorsootöö Keskusega aastatel 2011–2015 läbi viia õigusrikkumisi toime pannud noorte kohtlemise õigusliku regulatsiooni põhjalik sisuline muutmine, mille hulka kuulub:

- alaealiste komisjonide töökorra ja -põhimõtete põhjalik analüüs ning uuendamine
- taastava õiguse ja vastutuse mudeli põhimõtete rakendamine õigusrikkumisi toime pannud laste ja noorte mõjutamisel
- kogukonnapõhiste ennetus- ja sekkumismeetmete osakaalu suurendamine alaealiste komisjonide töös, et kaasata ennetustöösse nii alaealise õigusrikkuja pere kui ka kogukonna ressursid
- alaealiste komisjonide, kohaliku tasandi sotsiaal-, haridus- ja õiguskaitseasutuste ning mittetulundussektori asutuste koostöö tihendamine
- erikooli toimetamise korra ja sealt vabanenud noorte jätkutöö põhimõtete ning süsteemi väljatöötamine ja rakendamine.

Kuigi uuenduste juures on põhirõhk laste ja noorte õiguste ning huvide paremal kaitsel, ei tähenda see täiskasvanute huvide tagaplaanile jätmist või nendega mittearvestamist, samuti noorte ja täiskasvanute vastandamist. Võttes eesmärgiks süsteemi kui terviku uuendamise, kaasatakse aktiivsete osalistena kindlasti ka lapsi ja noori ümbritsevad täiskasvanud – lapse- vanemad, alaealiste komisjonide liikmed, komisjone ümbritsev võrgustik, samuti eksperdid. Komisjonide liikmed kui oma ala asjatundjad kaasatakse, ja mõnes küsimuses on juba kaa- satud, muudatuste kavandamise ja teostamise igas etapis, sest kokkuvõttes on muudatuste eesmärk tagada komisjonide tulemuslikum toimimine. Siinkohal on oluline märkida, et ees ootavad muudatused ei põhjusta komisjonide igapäevatoos revolutsiooni, vaid kujutavad end- ast pigem pikema aja jooksul sujuvalt rakenduvaid ümberkorraldusi. Lähiajal toimuvatest tegevustest võib nimetada alaealiste komisjonide sekretäridele elektroonilise töökeskkonna loomist Eesti hariduse infosüsteemi osana ning käesoleva aasta märtsist maini toimuvaid alaealiste komisjonide ja noorsootööasutuste ühiseid mõttetalguid, mis saavad teoks ENTK, Euroopa Noored Eesti Büroo (ENEB), MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus (EANK) ja HTM noorteosakonna koostöös. Samuti uuendatakse ENTK ja ENEBi koostöös alaealiste komisjonide uusliikmete baaskoolituse moodulit, mis rakendub 2011. aasta sügisel.

Lõppsõna asemel

Kuritegevuse ennetamisel ja kurjategijate kohtlemisel ei ole üht ja ainsat hästi töötavat mude- lit. Ka murdealiste laste kasvatamisel ja koos nendega murdeea läbimisel ei ole üht ja kindlat viisi, mis toimiks igas keskkonnas ja kõigil aegadel. Seda enam ei ole üht lahendust olukor- ras, kus kokku saavad murdeiga ja hälbiv käitumine. Teadaolevalt ei ole ükski riik maailmas seni suutnud lahendada lõplikult ja positiivselt kuritegevuse probleemi, vaatamata kõigile rakendatavatele meetmetele (totalitaarrežiime siinkohal ei analüüsita). Küsimus ei ole ühe

toimiva ja kõiki probleeme lahendada lubava meetme leidmises, vaid vastupidi, sihtgrupist ja kontekstist lähtuvas mitmekesisuses meetmete vallas ja asjaosaliste, sealhulgas õigusrikkuja kaasamises. Tuleb rõhutada, et eelseisev muudatus seisneb koostegemises ja koos mõtlemises, millesse kaasatakse nii noored ja nende vanemad kui alaealiste komisjonide liikmed ja nende ümber kujunenud või kujunevad võrgustikud. Õigusrikkumisi toime pannud laste ja noorte abistamise ja vastutama õpetamise küsimus peab puudutama iga täiskasvanut, sest lapsi ja noori on Eestis liiga vähe selleks, et osa neist kõlbmatuna kõrvale jätta või heita.

Viidatud allikad

- Access of Young People to Culture* (2010). Final Report. EACEA Youth Unit, Interarts Foundation. EACEA/2008/01 (OJ 2008/S 91-122802).
- Alaealiste komisjonide 2009. aasta tegevuse analüüs* (2010). Tallinn, Eesti Noorsootöö Keskus.
- Annist, A.** (1997). „Teise” konstrueerimine: noorte kujutamine Eesti meedias „Postimehe” näitel. Magistritöö. Tartu, TÜ sotsioloogia osakond.
- Austin, J. L.** (1961/2010). Performatiivsed lausungid. Tõlkinud Eik Hermann. *Akadeemia* 11/2010, 1989–2008.
- Eesti alaealiste komisjonide tegevus aastatel 1999–2004* (2005). Uuringuraport. Haridus- ja teadusministeerium.
- Eesti Vabariigi lastekaitse seadus* (1993). <https://www.riigiteataja.ee/akt/13335946> (21.03.2011)
- Erikoolide funktsioon ja tulemuslikkus* (2004). Riigikontroll. <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/1805/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (04.01.2011)
- Erikoolide ja alaealiste komisjonide järelaudit* (2010). Riigikontroll. <http://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2163/Area/1/language/et-EE/Default.aspx#results> (04.01.2011)
- Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitud kuritegude ennetamise kohta: Recommendation Rec(2003)21 of the Committee of Ministers to member states concerning partnership in crime prevention* <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=70083&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> (04.01.2011).
- Euroopa Nõukogu soovitud alaealiste õigusrikkujate kohtlemise kohta õigussüsteemis: Recommendations Rec* (2003). 20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=70063&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> (04.01.2011)
- Euroopa Parlamendi 21. juuni 2007. aasta resolutsioon alaealiste kuritegevuse ning naiste, perekonna ja ühiskonna rolli kohta* (2007/2011(INI)). ELT C 146E , 12.6.2008, 344–353
- Jaanimägi, H.** (2003). Eesti alaealiste komisjonide tegevus 1999–2003. Magistritöö, TLÜ.
- Kasemets, L., Ilves, R.** (2006). Uuring alaealiste probleemkäitumisest ja alaealiste komisjonide tegevusest. Uuringuraport, MindPark.
- Kaurson, S.** (2005). Eesti sotsiaalsete gruppide representatsioon meedias Eesti Päevalehe näitel. Bakalaureusetöö, TÜ ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Niinemaa, E.** (2010). Harjumaa alaealiste komisjoni liikmete eksperthinnangud alaealiste komisjoni kui mõjutusvahendite kohaldaja töö kohta. Magistritöö, TLÜ sotsiaaltöö instituut.
- Rannala, I.-E., Tiko, A., Rohtla, A.** (2006). Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides. Uuringuraport, Justiitsministeerium.
- Saar, J.** (2010). Kurjad konstandid ja Eesti. *Akadeemia* 7/2010, 1155–1180, Tartu.
- Salla, K.-A., Tamm, K.** (2008). Mõjutusvahendite kasutamine erikoolides. Uuringuraport, Tallinn, Justiitsministeerium, kriminaalpoliitika osakond.
- Searle, J. R.** (1965/2010). Mis on kõnetegu? Tõlkinud Elo Luur. *Akadeemia* 11/2010, 2009–2027.
- Suvi, H.** (2009). Lapse subjektuse ja objektuse esitamine ajakirjanduses Postimehe näitel. Publitseerimata magistritöö, Tartu Ülikool.
- Talur, P.** (2003). Alaealiste komisjonide 2001. aasta tegevuse analüüs. Uuringuraport, Haridus- ja teadusministeerium.
- ÜRO Riyadi juhised alaealiste õigusrikkujate kohtlemiseks: United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, The Riyadh Guidelines, General Assembly resolution 45/112*, 1990, vt <http://www2.ohchr.org/english/law/juvenile.htm>

Kas saame kodutuse kui sotsiaalprobleemi lahendada?

Jüri Kõre, PhD

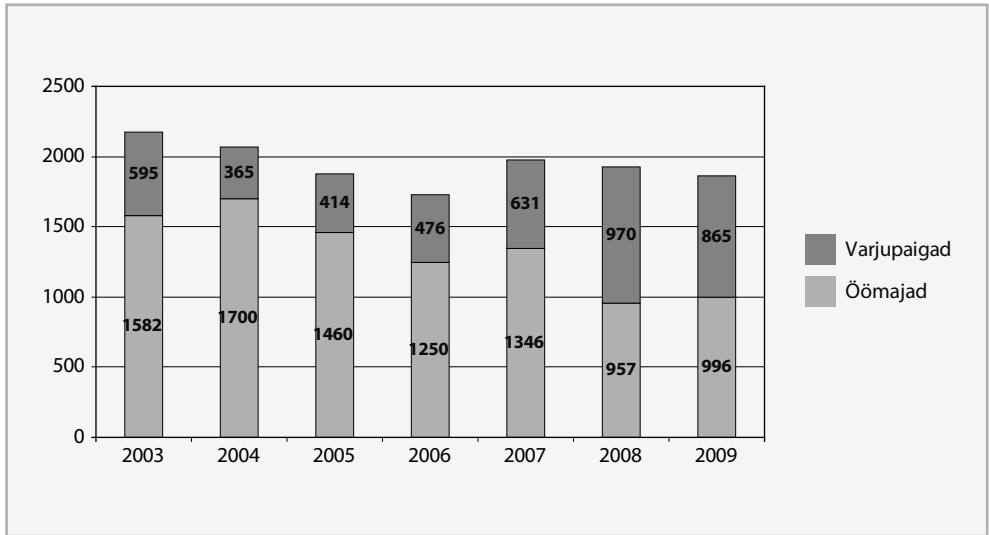
TÜ sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi juhataja

Ajakiri Sotsiaaltöö avaldas 2010. a augustinumbris kolm artiklit kodutusest Eestis (vt I. Eesmet, Kodutus ja kodutud; M. Amos, Peavarju tagamisest abivajajatele ja K. Põldema, Kodutuid ei taheta enda ümber näha). Artiklid kirjeldavad suhteliselt objektiivselt seda suhtumist, mis meie peades ja kätes (tegudes) kodutute suhtes valitseb. Tagasihoidlikult väljendades ei hellita kodutuid liigse hoolitsusega ei omavalitsused, ega külva poolehoiduga üle kodanikud. Samas oleks vale öelda, et selle kõige keerukamate probleemidega kaaskodanike grupiga ei tegelda ja et selles töös pole mingit edasiliikumist näha.

Kodutute arv kui kuri konstant

Sotsiaalteadlane Jüri Saar kirjutab ajakirja Akadeemia 2010. a 7. numbris „kurjadest konstantidest” Need on numbrid, mida kasutatakse ühe või teise ebamugava või ebameeldiva sotsiaalse nähtuse kirjeldamiseks ja neil on tendents püsida pikemat aega muutumatuna. Ta nimetab konstantideks 10% (Eesti oludes 100 000 nähtust), 1% (10 tuhat nähtust) ja 0,04–0,05% (500 nähtust). Kurjaks konstandiks võib tinglikult pidada ka 2003. a eksperthinnangu- tega välja pakutud kodutute arvu Eestis. Seda numbrit (2000–3000) pole järgnevatel aastatel uuega asendatud, nii et tinglikult võib sedagi pidada konstandiks. Tõsi, valdkonda puudutavat infot analüüsidest võib leida argumente selle „konstandi” vähendamiseks. Tallinna ametlikes dokumentides kasutatakse näiteks 2003. a ekspertarvamustes välja öeldud arvu 2000 asemel numbrit 1000. Samas on vahepeal suurte linnade ekspertide infole hakanud lisa pakkuma väikelinnade ja maaomavalitsuste sotsiaaltöötajad. Konkreetsetel juhtudel opereerides küll eluruumita inimeste väikeste arvudega, jõuame nende liitmisel lõpuks välja sadadesse. Kahe- ti tõlgitsetavaid tendentse näitab ka öömajade ja varjupaikade klientide statistika. Ühelt poolt on märgata suundumus klientide arvu vähenemisele. Teisalt on muutunud klientide jaotus kahe asutusetüübi vahel (joonis 1, lk 34). Öömajades viibijate arv väheneb, varjupaikade asurkond kasvab. Kuna varjupaik pakub pikemaajalist, mitmekesisemat ja kallimat teenust, siis võib eeldada nende teenusevajajate arvu kasvu, kellel on suuremad toimetulekuprobleemid (näiteks vajavad tervislikel põhjustel ööpäevaringset abi vms).

Tallinna Sotsiaaltöö Keskuses kümnendi esimesel poolel välja töötatud kodutute rehabilitatsiooni süsteem on juba kasutusel Pärnus (MTÜ Tulevik) ja juurutamisel Tartus (linna hallatavas asutuses Varjupaik). Võib öelda, et see on üks vähestest omamaistest sotsiaaltöö

Joonis 1. Öömajade ja varjupaikade kasutajate arv 2003–2009 (teenusel viibimise põhjus kodutus ja elukoha puudumine).

Allikas: sotsiaalministeerium

mudelitest, mis baseerub suhteliselt selgel kontseptsioonil. Aeg aga liigub kiirelt ning ka arusaamad sotsiaaltööst muutuvad. Küsimus on, kas minna valitud rada pidi edasi n-ö lõpuni (K. Põldemaa hinnangul on praegu veel puudu järelevalvega majutusasutus isikutele, kes „keskmise kodutuga” ühes asutuses koos elama ei sobi) või muuta kurssi.

Konsensuskonverents kodutusest Euroopas

Lõpetades ELi eesistujariigi staatust ja vaesuse ning sotsiaalse tõrjutuse aastat, korraldasid Belgia kuningriik, Euroopa Komisjon ja FEANTSA (Kodutute töötavate rahvuslike organisatsioonide üle-euroopaline föderatsioon) mullu 9.–10. detsembril Brüsselis konsensuskonverentsi Euroopa kodutuse teemal. Konsensus tähendab teatavasti ühisarvamust. Seda püüti saavutada kodutute, valitsusametnike, vabatahtlastest teenusepakkujate ja teadlaste vahel. Enne konverentsi viidi läbi osapoolte ühistööna vastav uuring, konverentsil püüti selle järeldustele saada laiemat toetajaskonda (*Homelessness and Homeless Policies...* 2010). Ilmselt pole saladus, et erinevad Euroopa riigid peavad kodutusest rääkides silmas väga erinevaid asju. Vahemeremaade jaoks on oluline eelkõige illegaalse immigratsiooniga seotud momendid. Öömaja, mis on keskväõndi riikide elanikele külma ja vihma eest kaitse pakkuja, on lõunas eelkõige koht, kuhu karuse välimuse ja käitumisega isikud avalikust ruumist (tänavatelt, parkidest, vaksalitest jm) ontliku kodaniku silma alt ära viiakse. Ja põhjamaadele, kus varjupaigakohti piisavalt ja kodutute vajadused on suhteliselt laias skaalas kaetud, pole tänapäeval aktuaalsed mitte teenuse kvantiteedi, vaid kvaliteedi küsimused. Meile tundub see ulmena, aga põhimõtteliselt on püsiva sissetuleku (töövõimetuspension) ja sotsiaalse kontrolli olemasolu (eestkoste, tugiisiku või teotatud elamise teenus) korral Norra kodutul teoreetiline võimalus sealse eluasemelaenudele spetsialiseerunud *Husbanken*i kliendiks saada. Aga nagu eelnevast võib arvata, pole nii vastandlike olude ja seisukohtade korral üksmeele või konsensusu saavutamine lihtne.

Konverentsi ettevalmistusperioodil otsiti ekspertide ühistöös vastuseid kuuetele küsimusele: 1) mida kodutus tähendab; 2) kas kodutuse lõpetamine on realistlik eesmärk; 3) kas peavarju-põhised lähenemisviisid on probleemi lahendamiseks tõhusaimad; 4) kuidas tagada kodututele sellekohase poliitika väljatöötamisel sõnaõigus; 5) mil määral peaks inimestel olema võimalik kasutada kodututele mõeldud teenuseid olenemata nende õiguslikust staatusest ja kodakondsusest; 6) mida üldine ELi strateegia peaks sisaldama. Nende vastuste refereerimine nõuaks rohkem ruumi, kui hetkel kasutada¹. Seetõttu kommenteerin pisut ühte teist, selle töö aluseks olnud üldisemat dokumenti: Euroopa Nõukogu ja Euroopa Komisjoni 2010. aasta ühist aruannet sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasamise kohta. See aruanne on ELi vaesusevastase tegevuse keskne õigusakt, paraku on see Eestis vähe vastukaja leidnud.

Soovitused kodutuse kaotamiseks

Niisiis õhutab EN ja EK ühisdokument liikmesriike seoses kodutusega välja töötama strateegiaid, mis peaksid keskenduma alljärgnevale:

- Ennetus on tõhusaim kodutusega võitlemise meetod. Erilist rõhku tuleb panna väljatõstmiste vähendamisele ja selliste olukordade tekkimise vältimisele, kus inimesed lahkuvad institutsioonidest, ilma et neil oleks kodu, kuhu minna;
- Tuleb vähendada ajutise/kriisipeavarju pakkumist ja liikuda igakülgse abi pakkumise suunas, aidates inimestel saada toetatud eluasemeteenust ja/või alalist majutust.
- Eelistada tuleks lähenemisviisi „Peavari kõigepealt”, millega pakutakse inimestele esmase prioriteedina stabiilset majutust. Aruandes hoiatatakse, et juhul kui inimestel on lisaks eluasemevajadusele muid probleeme, siis tuleks paralleelselt lahendada ka täiendava toetusvajaduse küsimused. Lähenemisviisi „Peavari kõigepealt” ei saa asendada lähenemisviisiga „Ainult peavari”.
- Vaja on parandada haldustööd. Selle võtmeelementideks on asjaomase riigiasutuse kindel eestvedamine, kõigi tähtsamate sidusrühmade tõhus osalemine ja konsensuse saavutamine kokkulepitud strateegiate ja nende täitmise osas. (*Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2010*)

Nädal pärast konsensuskonverentsi (16. detsembril) võttis Euroopa Parlament vastu deklaratsiooni ELi kodutuse kaotamise strateegia kohta, milles kutsub Euroopa Komisjoni üles „... võtma endale 2010. aasta lõpuks kohustus kaotada tänavakodutus 2015. aastaks”.

Kas eelöeldu valguses peaks Eesti hoolekande korralduses midagi oluliselt korrigeerima või on tegemist soovitustega või suundadega, mida me oma sotsiaaltöö tuleviku planeerimisel niikuinii arvestame? Vastus sellele küsimusele kipub olema poliitikasse sobiv „nii ja naa”, mitte selge „jah/ei”. Ennetust kui tõhusaimat lähenemist sotsiaaltöös on võimatu eitada. Kuid tunnistame, et eluasemepoliitikas (näiteks Eesti eluasemevaldkonna arengukava 2008–2013) ei ole eluaseme kaotuse ja selle ennetuse teemale pühendatud küll sentimeetritki dokumendipinda. Tõsi, arengukava konstateerib, et omaette eluase muutub järjest suuremale hulgal inimestele kättesaamatuks, aga see tõdemus peab silmas eelkõige vähem maksejõulisi uusi leibkondi, kes on eluasemeturule sisenemas (st noori ja noori perekondi). Ka institutsioonist lahkunute puhul ajutise eluaseme asemel püsiva pakkumine ei nõua mingit põhimõttelist poliitika muutmist. Kui omavalitsus julgeb näiteks kinnipidamiskohast vabanenule anda püsiva eluaseme (munitsipaalaluruumi), siis peaks riik toetama seda sammu samaväärselt ajutise eluasemeteenusega (varjupaigateenusega)². Või jõulisemaltki, sest paraku ei leia var-

¹ Konverentsi soovitused ja teised materjalid leiab aadressil <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&langId=en&eventsId=315&furtherEvents=yes>

² Praegu on kinnipidamiskohast vabanenud isikule abi osutamine vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse § 9 (4) ja § 28 kohaliku omavalitsuse kohustus. Toim.

jupaikade kliendid teenuse pakkumise perioodil sageli ei sissetulekut (tööd), ega ka alalist elukohta.

Prioriteediks püsiv eluase

Olulisim teema, mis vajaks arutelu ja seisukoha võtmist, on lähenemisviisi „Peavari kõigepealt” sobivus meie oludele. Kümnend tagasi, 2000. aastal president G. Bushi administratsiooni poolt kasutusele võetud poliitika „*housing first*” jõudis suhteliselt kiiresti Euroopasse ja on täna leidnud poolehoidu paljudes riikides (vt näiteks Soome kodutuse likvideerimise programmi, Kaakinen 2009). Selle poliitika tuumaks on taotlus viia tänavalt üles korjatud isikud võimalikult kiiresti indiviidile sobivale püsivale eluasemele. Selle sammu taga on väga lihtne majanduslik arvestus. Nimelt tekitas varasem poliitika tohutult ühiskondlikke kulusid, eelkõige tervishoiukulusid, mida püsiva eluaseme olemasolul on võimalik järsult vähendada. Mitte esmalt resotsialiseerimine ja siis eluase, vaid esmalt eluase ja sellega koos teenused (sh iseseisva toimetuleku taastamine). Suures osas on see seisukoht Tallinna kodutute rehabilitatsiooni skeemis sees, aga see võiks jõuda hoopis laiemalt Eesti sotsiaaltöösse (teiste omavalitsuste praktikasse). Mõneti pärsib uuenduste arengut avaliku elamusektori rolli, eriti aga sotsiaalelurumi rolli hägusus ja sotsiaaltöötajate võimetus mõjutada eluasemepoliitikat. Ilma eluasemepoliitikale sotsiaalset mõõdet andmata on võimatu eespool loetletud soovitusi täita. Aga neile vastu vaielda pole ju otstarbekas. Mitte seetõttu, et nad on Brüsselist tulnud, pigem nende ratsionaalse tuuma tõttu.

Kasutatud allikad

Amos, M. (2010). Peavarju tagamisest abivajajatele. *Sotsiaaltöö* 4, 17–20

Ees mets, I. (2010). Kodutus ja kodutus. *Sotsiaaltöö* 4, 24–28

Eesti eluasemevaldkonna arengukava 2008-2013. (2008). Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/majandus-ja-kommunikatsiooniministeerium/_eluasemevaldkonna_arengukava_2008_2013.pdf (01.04.2011)

Euroopa Parlamendi 16. detsembri 2010 deklaratsioon ELi kodutuse kaotamise strateegia kohta <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0499+0+DOC+XML+V0//ET> (01.04.2011)

Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research. (2010). A Report prepared for the Consensus Conference by: Volker Busch-Geertsema, William Edgar, Eoin O’Sullivan, Nicholas Pleace. European Consensus Conference on Homelessness 9–10 December 2010 http://www.feantsa.org/files/freshstart/Consensus_Conference/Research/FEA%20020-10_EN_final.pdf (01.04.2011)

Joint Report on Social Protection and Social Inclusion (2010), Brussels, 15 February 2010. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=757&langId=en> (01.04.2011)

Kaakinen, J. (2009). The Finnish model: no more temporary accommodation in shelters. *Homeless in Europe*. The Magazine of Feantsa. Summer 2009, 31–33 http://www.feantsa.org/files/freshstart/Communications/Homeless%20in%20Europe%20EN/PDF_2009/Homeless%20in%20Europe_Summer09_EN.pdf (01.04.2011)

Kõre, J. (2003). Kodutus ja sotsiaaltöö – Eesti lahendused. *Sotsiaaltöö*, 1, 10–13

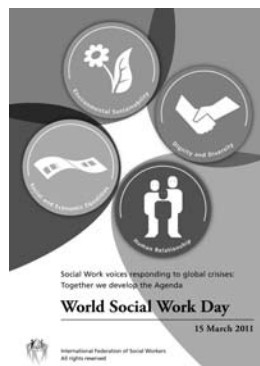
Põldemaa, K. (2010). Kodutuid ei taheta enda ümber näha. *Sotsiaaltöö* 4, 21–23

Saar, J. (2010). Kurjad konstandid ja Eesti. *Akadeemia* 22 (7), 1155–1180

Päevakajalist rahvusvahelises sotsiaaltöös

Helsingis 15.03.2011

Synnöve Karvinen-Niinikoski
sotsiaaltöö professor, IASSWi juhatause liige
Helsingi Ülikool
synnove.karvinen@helsinki.fi

15. märtsil tähistatava rahvusvahelise sotsiaaltöö päeva teema – sotsiaaltöö vastus kriisis ühiskonna väljakutsetele – ei saaks olla päevakajalisem. Sel päeval mälestame üheskoos Jaapani maavärina ja tsunami ohvreid. Sellised suured looduskatastroofid sunnivad meid mõtlema, millised oskused peaksid sotsiaaltöötajal olema. Need panevad ka rahvusvahelised sotsiaaltöö organisatsioonid aktiivsemalt tegutsema.

Helsingi Ülikooli sotsiaaltöö täiendkoolituse seminaril arutatakse tänavusel rahvusvahelisel sotsiaaltöö päeval sotsiaaltöölalast haridust pakkuvate kõrgkoolide maailmaorganisatsiooni IASSW poolt koostöös teiste sotsiaalala maailmaorganisatsioonidega välja töötatud dokumendi „Üleilmne sotsiaaltöö ja sotsiaalarengu tegevuskava” (*The Global Agenda for Social Work and Social Development*) üle. Eesmärk on anda oma panus üleilmse tegevuskava loomisprotsessi, mille raames töötatakse välja ühine avaldus ja programm Stockholmis 2012. aasta juunis peetavale sotsiaalala ülemaailmsele konverentsile. Seminari külaliseks on rahvusvaheliselt tuntud professor Jan Fook Londoni Royal Holloway ülikoolist. Pöörame tähelepanu nii rahvusvahelistele kui ka katastroofidega seotud sotsiaaltöö probleemidele. Mõlemad on tänapäeval suureks väljakutseks.

Meie täiendõppe seminaril esineb ka doktorant Sandra Öhman, kelle uurimisteema on sotsiaaltöö roll katastroofide ajal. See Soome praktikale keskenduv uurimus on tõstatanud probleemi, mis on praegu Soome sotsiaaltöö koolituses erilise tähelepanu all. Vajame palju rohkem juhtimisalast koolitust ning selget arusaama, et sotsiaaltöötajad peavad oma ala tundvate ja juhtimisest huvitatud isikutele julgema asuda juhtivale positsioonile nii oma organisatsioonis kui ka paljude osalistega üksustes ja koostöövõrgustikes. Soomes on nii sotsiaal- ja tervishoiuministerium kui ka haridus- ja kultuuriministerium seadnud sotsiaalala juhtimiskoolituse edendamise üheks peamiseks arendusvaldkonnaks. Soome kuut sotsiaaltööõpet korraldavat ülikooli ühendav ülikoolide võrgustik Sosnet on juba loonud 30-ainepunktise juhtimise, administreerimise ja ühiskondliku mõjutamise e-õppe kava, millest saab valida üksikuid kursusi või läbida lisaainena kogu laiaulatuslik juhtimiskursus.

Sotsiaaltöö on eriala, mis puutub kokku ühiskondlike muutuste ja katastroofide mõjuga inimeste igapäevaelule. Sotsiaaltöö peab olema valmis arendama sobilikke tegutsemisviise väga erinevateks olukordadeks. Selleks sobib väga hästi professor Fooki arendatav kriitilis-refleksiivne sotsiaaltöö,

mida ka ise õpetan. Teisalt on muutuste ja erinevate tegevuseelduste katkemise tingimustes tegutsemine iseloomulik kogu meie ajastule, mida võib viimastel aastatel täiesti kindlalt nimetada infoühiskonnaks. Juhtimisele tähendab muudatustega toimetulek teadmiste juhtimist. Küsimus seisneb oskuses haarata kogu olukorra väljakutseid tervikuna, et arendada neile sobivaid oskusi ning motiveerida töötajaid toime tulema muutustega kaasnevate jõupingutustega. Parimal juhul võib küsimus seisneda väga innustavas uuenduste loomises ja helgetes tulevikuväljavaadetes. Halvimal juhul on see olukord, millesse on sattunud meie kolleegid Uus-Meremaal ja Jaapanis. Arvan, et sellistes katastroofiolukordades vajatakse sotsiaaltöötajaid inimlike raskuste leevendamise kõrval ka erinevate juhtimis- ja koostööülesannete lahendamisel, mille puhul spetsialistid ja kodanikud tegutsevad käsikäes suurte raskuste ületamise nimel.

Sellised vapustavad sündmused ja suured väljakutsed panevad mind sotsiaaltöö koolitajana mõtlema, kuidas anda sotsiaaltöötajatele eri- ja katastroofiolukordadeks vajalikke oskusi. Teaduslikuks küsimuseks kujuneb see, millised on need sotsiaaltöö erioskused, mida me saame sellisteks olukordadeks pakkuda. Praktikas tähendavad katastroofiolukorrad ka uut laadi koostööd nende institutsioonidega, kes riigis katastroofide korral tegutsemise eest vastutavad. On selge, et rahvusvaheline solidaarsus ja organiseerumine on varasemast üha olulisem. Ühise sotsiaalse tegevuskava loomine ei tähenda vaid professioni staatuse ja organisatsioonide tugevdamist, vaid selle diskussiooni käigus tuleb meil sotsiaaltöötajate, sotsiaaltöökoolitajate ja teadlastena üritada väga konkreetselt määratleda oma roll katastroofide ja muutuste maailmas. Täna, 15. märtsil on siiski aeg eeskätt kaasa tunda kogu sellele kurbusele ja kaotusvalule, mida on tulnud üle elada Jaapanis. Saadame solidaarsustervituse kõigile Jaapani sotsiaaltöötajatele!

Õppijakesksed sotsiaaltöö sotsiaaltöö instituudis

Koidu Saame

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi õppejuht, sotsiaaltöö doktorant

Sotsiaaltöö ametkonna tegevuse kontekst on muutuste suhtes väga tundlik, sest pidevad arengud ühiskonnas eeldavad sotsiaaltöötajalt järjekindlat enesetäiendamist ja ametioskuste uuendamist. Uuringud näitavad, et sotsiaaltöötajad näevad tööga toimetuleku vältimatu eeldusena pidevõpet ja pädevuste arendamist (Maasalu 2005, Rohi 2007, Tamm 2010). Praegu Euroopas kehtiv 3+2+4 süsteem (bakalaureuseõpe 3, magistriõpe 2, doktoriõpe 4 aastat) pakub õppijale rikkalikult valikuvõimalusi. Eestis pakuvad mitmed ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid võimalust omandada sotsiaaltöö erialal kõrgharidus. Tallinna Ülikooli (TLU) sotsiaaltöö instituuti eristab teistest õppekavade mitmekülsus, õppimise paindlikkus ning Baltimaades ainukesena võimalus õppida sotsiaaltöö doktoriõppes.

Kõrghariduse ja magistrakraadi tähtsus sotsiaaltöös

Sotsiaalhoolekande seaduse (1995) järgi on sotsiaaltöötaja erialase kõrgharidusega isik. Lisaks teadvustab arukas tööandja asjaolu, et varasema 4- ja 5-aastase kõrghariduse võrdustamine magistrakraadiga ei tähenda veel magistrakraadi olemasolu. Magistri tasemel haridus on muutunud aga aasta-aastalt aina olulisemaks. Spetsialistiks loetakse magistrakraadi omandanud – välismaal on see pikaajaline praktika. Eestis on sama mõtteviisi jõudsalt levimas: erialane magistrakraad on eelduseks sotsiaaltöötaja V kutsekvalifikatsiooni taotlemisel.

Sotsiaaltöö eriala sobib inimese ja keskkonna vahelistest suhetest, sotsiaalpoliitikast,

Õerialaõpingud Tallinna Ülikooli

ühiskonna muutumise seaduspärasustest ning sellega seotud sotsiaalprobleemide lahendamisest huvitatutele. Õpingute käigus omandatakse teadmised klienditööst, sotsiaalteenuste korraldamisest, õpitakse analüüsima oma tööd ja sotsiaalseid probleeme, et toetada kõigi elanikkonnagruppide toimetulekut nii üksikisiku, perekonna kui ka ühiskonna tasandil. Sotsiaaltöö alase kõrgharidusega spetsialistid on pädevad töötama omavalitsustes, hoolekandeesutustes, koolides, vanglates, tervishoiusüsteemis ja mittetulundusühingutes. Magistriõppe eesmärk on süvendada erialaseid teadmisi ja oskusi, toetada sotsiaaltöötaja professionaalsust arengut. Magistrikraad annab pädevuse sotsiaaltöö juhtimiseks, planeerimiseks ja uurimiseks sotsiaal-, tervishoiu-, haridus- ja õigussüsteemis.

TLÜ sotsiaaltöö instituudis on akrediteeritud järgmised õppekavad:

Bakalaureuseõpe: sotsiaaltöö õppekava

Kestus: päevaõpe 3 aastat, kaugõpe 3,5 aastat (5 nädalal aastas)
Tasuta riigieelarvelisi kohti: 20
Riigieelarvelise õppekoha semestritasu: 894 eurot
Spetsialiseerumismõimalus: lastekaitse

Magistriõpe

Kestus: 2 aastat tsükliõppes (kahel nädalalõpul kuus: neljapäeval, reedel, laupäeval)

■ Sotsiaaltöö õppekava

- *Tasuta riigieelarvelisi kohti: 13*
- *Riigieelarvelise õppekoha semestritasu: 830 eurot*
- *Sissesaamiseks nõutav bakalaureusekraad või rakenduskõrghariduse diplom sotsiaaltöös*

■ Sotsiaalpedagoogika ja lastekaitse õppekava

- *Kõik õppekohad on tasulised, semestritasu 894 eurot*
- *Sissesaamiseks nõutav bakalaureusekraad või rakenduskõrghariduse diplom ning töökogemus haridus- või sotsiaalsfääris.*

■ Rakendusliku sotsiaaltöö õppekava

- *Kõik õppekohad on tasulised, semestritasu 894 eurot*
- *Spetsialiseerumismõimalused: rehabilitatsioon, vaimne tervis või gerontoloogia*
- *Sissesaamiseks nõutav bakalaureusekraad või rakenduskõrghariduse diplom; erialane või erialalähedane töökogemus*

■ Doktoriope: sotsiaaltöö õppekava

- *Kestus: 4 aastat*
- *Õppekohad: 1–2 kohta, tasuta*
- *Sissesaamiseks nõutav magistrikraad või sellele vastav kvalifikatsioon sotsiaaltöös või lähierialadel (sotsiaalteadused, meditsiin, kasvatusteadused).*

Teadus- ja arendustegevus ning koostöövõimalused

Riigisiseseid ja rahvusvahelised koostööside- med õppe-, teadus- ja arendustöös tagavad üliõpilasele motiveeriva õpikeskkonna. TLÜ sotsiaaltöö instituudi teadus- ja arendustegevus keskendub viiele suuremale teemale: ametikasv ja professionaalsus sotsiaaltöös; laste heaolu ja sotsiaalpedagoogika; tervis, erivajadused ja sotsiaalne ebavõrdsus ühiskonnas; aktiivne vananemine ja seenioripoliitika; Eesti ja Euroopa sotsiaalkaitsepoliitika. Hetkel tegeldakse süvendatult selliste

küsimustega nagu sotsiaal- ja tervishoiu kvaliteet, erivajadustega üliõpilaste õpetamismetoodikad, erialase täiendkoolitusvajaduse hindamine, omastehooldus, ennetus- ja sekkumisstrateegiad lastekaitstes. Instituudis töötavad sotsiaalvaldkonnas tunnustatud koosseisulised õppejõud prof Lauri Lepik, prof Airi Värnik, prof Taimi Tulva, dots Anne Tiko, dots Mare Leino, dots Ene Lausvee, lekt Tiia Tamm, lekt Karmen Lai, lekt Margo Kikas, lekt Koidu Saame. Lisaks kaasatakse õppejõudude ja koostööpartneritena inimesi, kes koordineerivad, arendavad ja rakendavad hoolekannet rahvusvahelisel, riiklikul ja kohalikul tasandil. Olulisel kohal on koostöö ministeeriumide, tööandjate, vilistlaste, Eesti ja väliskõrgkoolidega, sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuasutustega. Sotsiaaltöö instituut on aktiivne liige mitmetes rahvusvahelistes erialaorganisatsioonides (IASSW, EASSW, BASSW, ICCSW jt). Populaarne on osalemine üliõpilaste ja õppejõudude vahetusprogrammides (Erasmus programmi kaudu, SA Archimedes võimaluste kasutamine). Viimasel kuuel aastal on sotsiaaltöö instituut pakkunud TLÜ Suveülikoolis rahvusvahelist sotsiaaltöö kursust (vt <http://summerschool.tlu.ee/>). Sotsiaaltöö instituudi 16 doktoranti on tihedalt kaasatud

Põhja- ja Baltimaade sotsiaaltöö doktorivõrgustikku (vt <http://www.sosnet.fi/NBSW.iw3>).

Toetamaks erialast haridust väärtustavate üliõpilaste õpinguid, töö- ja pereelu ühitamist, on Tallinna Ülikoolis rakendamisel mitmed meetmed: õppelaen katab õppekulud; vabadus valida ainekursusi tänu vabaainete suurele mahule; tunniplaani paindlikkus (tsükliõpe, õppesessioonid); võimalus stipendiume hankida (nt Indreku stipendium riigieelarv välise tudengi aastase õppemaksu täielikuks või osaliseks tasumiseks).

Lõpetuseks

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituut pakub suurepäraselt võimalust kvaliteetse ja mitmekülgse sotsiaaltööhariduse omandamiseks kõrghariduse eri astmetel. Sotsiaaltöö instituudi professor Taimi Tulva on rõhutanud professionaalse sotsiaaltöötaja ametialase arengu lähtealusena järgmist: „Tulevikus vajatakse enam sotsiaaltöötajaid, kellel on sügav analüütiline nägemus sotsiaaltöö alustest ja tugev ametialane väärikustunne. Tähtis on hoida tähelepanu keskmes seda, kuidas tulevane sotsiaaltöötaja areneb akadeemilise koolituse käigus ning hiljem ennast erialaselt täiendab” (Tulva 2010, 101).

Viidatud allikad

- Maasalu, A.** (2005). Lastekaitsetöötaja töemotivatsioon ja rahulolu tööga Tallinna linna näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool
- Tamm, T.** (2010). Professional Identity and Self-Concept of Estonian Social Workers. (doktoritöö). *Acta Universitatis Tamperensis*. University of Tampere
- Tulva, T.** (2010). Ajapeegel. Kõik on seotud kõigega. Tallinn: MTÜ Eesti Lastekaitse Liit
- Rohi, T.** (2007). Sotsiaaltöötajate ametialane areng ja tööga rahulolu Läänemaa omavalitsustes. Magistritöö. Tallinna Ülikool

Lisainfo:

*Marika Voogre Voogre@tlu.ee tel 640 9492, mob 5302 0705 (bakalaureuseõpe),
Triin Veeremaa Veeremaa@tlu.ee tel 640 9382, mob 5302 0705 (magistri- ja doktoriõpe).*

*Avalduste vastuvõtt 28.06.–07.07.2011 infosüsteemis SAIS (<https://www.sais.ee/>),
01.07.–06.07.2011 TLÜ Narva mnt 25 vastuvõtulaudades.*

Vastuvõtuinfo: eesti keeles tel 640 9135, vene keeles tel 640 9333, vastuvott@tlu.ee

Tartu Ülikooli sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava arendamise suunad

Judit Strömpl
sotsiaalpoliitika dotsent

Analüüsid sotsiaaltööhariduse muutusi Euroopa riikides seoses Bologna protsessiga, kirjeldab Christine Labonté-Roset (2004) selle ühiseid arengusuundi ja üldisi iseloomulikke jooni: akadeemilisuse kasv, laiapõhiste programmide ülekaal ning rahvusvahelistumine. Enamikus Euroopa riikides õpetatakse sotsiaaltööd nüüd rakenduskõrgkoolides või ülikoolides, mitte kutsekoolides nagu varem, arendatakse magistriõppe ja doktoriõppe programme kas iseseisvatena või koos siduserialadega. Eelistatud on laiapõhised (*generalist*) programmid. Kitsa spetsialiseerumise asemel töötatakse välja programme, mis varustavad tulevasi spetsialiste mitmekülgsete teadmiste ja oskustega. See võimaldab neil kergemini leida tööd ka teistes valdkondades, kui elumuutused seda nõuavad. Sotsiaaltööhariduse rahvusvahelistumine väljendub eelkõige õppejõudude ja üliõpilaste vahetuses, viimasel ajal ka ühismoodulite või ühiste õppekavade väljatöötamises.

Selles suunas toimub töö ka Tartu Ülikoolis sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika magistriõppe õppekava arendamisel. Uuendatud bakalaureuse ja magistriõppe õppekava sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialal kehtib meil alates 2008/09. õppeaastast. Hiljuti läbisid mõlemad õppekavad üleminekuhindamise ning said heakskiidu õppetöö jätkamiseks. Kuid töö õppekavadega on pidev protsess ja meil on juba uued ideed nende edasiseks täiustamiseks. Selle artikli eesmärk on tutvustada sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika magistriõppe õppekava arengusuundi.

Laiapõhine õppekava ja kõrge akadeemiline tase

Õppekava koostamist ja arendamist mõjutavad mitmed tegurid. Kõigepealt paneb elu ise paika, missuguseid pädevusi vajab tulevikus Eesti (aga laiemalt ka Euroopa ja muu maailm). Viimase aja tormilised muutused ühiskonnas pakuvad erialale uusi väljakutseid. Homsed sotsiaalala erialad vajavad paindlikke, iseseisvalt mõtlemaid, vastutustundlikke inimesi, kes oskavad hinnata olukordi, teha kaalutletud otsuseid, neid ellu viia ning vastutada tulemuste eest. Selline spetsialist peab olema mitmekülgsete teadmiste ja oskustega akadeemiliselt refleksiivne inimene. Tartu Ülikooli sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika magistriõppe õppekava eesmärk on valmistada ette selliseid laiapõhiste teadmistega kõrgelt kvalifitseeritud spetsialiste. Laiapõhisus tähendab sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala mitmekülgset ja sügavat tundmist

nii teoorias, uurimistöös kui praktikas. Õppekava lõpetanu on akadeemiliselt reflekteeriv, st tema praktiline tegevus on teadlik ja põhineb teoreetilistel ja empiirilistel teadmistel. Ta tunneb ja kasutab viimase aja teaduslikke saavutusi ja on võimeline oma erialal teaduslikke uuringuid läbi viia. Ta tuleb toime rasketes olukordades, oskab lahendada keerulisi ülesandeid. Ta tegutseb vastutustundlikult ja iseseisvalt. Ta oskab ühendada teoreetilisi teadmisi praktikaga ning on võimeline töötama erinevates sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika valdkondades, liikudes eri valdkondade, sihtgruppide ja positsioonide vahel. Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava raames valmistab Tartu Ülikool ette spetsialiste, kes on võimelised täitma juhi, ametniku ja uurija funktsioone, tegutsema kõrgel positsioonil sotsiaalpoliitika ja sotsiaaltöö alal. Sellised spetsialistid on pädevad tegutsema keerulistes, riske täis olukordades ning vastama eriala standarditele.

Tartu Ülikooli magistriõpingutele on iseloomulik kõrge akadeemilisus, orienteeritus uurimusele ja õppija valikuvabadus individuaalse õppeprogrammi koostamisel.

Profiilid ja individuaalne portfoolio

Moodulitel põhinev õppekava annab kõigepealt laiapõhilise aluse sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika spetsialisti üldiste pädevuste omandamiseks. Samas pakub õppekava ka võimalust valida mitme profiili vahel ning arendada personaalset portfooliot. See tähendab, et magistrant saab spetsialiseeruda ühele kitsamale valdkonnale või sihtrühmale. Praegu pakub õppekava nelja profiili, millest magistrant võib valida ühe juhul, kui ta on kohustuslikud moodulid läbinud. Need profiilid on 1) sotsiaaltöö laste, noorte ja nende peredega 2) sotsiaalpoliitika analüüs 3) rehabilitatsioon 4) kriminaalhooldus.

Pärast kohustuslike moodulite läbimist võib magistrant liikuda edasi laiapõhiseks spetsialistiks saamise suunas, valides erinevaid valikaineid ning kirjutades magistritöö mõnel üldisel, kindla profiiliga mitte seotud teemal. Kui magistrant aga soovib spetsialiseeruda, siis seob ta oma praktika ja magistritöö valitud profiiliga ning ka valikainetest valib profiiliga seotud aineid. Kõik see peab olema kajastatud personaalses portfoolios, mille magistrant esitab profiili komisjonile, kelle ees ta sooritab magistrieksami. Portfoolio on mapp, mis sisaldab magistrandi poolt kogutud tõendusmaterjale tema pädevuse kohta (praktikapäevik ja aruanne ning sooritustulemus, valikainete kirjeldus ja tulemused, magistriuurimus ja selle tulemus). Võimalus spetsialiseeruda kindlale profiilile sõltub ka õppekava täitmise kvaliteedist: kõik valikained, praktika ja magistritöö peavad olema sooritatud vähemalt hindele C (hea). Alla selle magistrant ei saa õigust spetsialiseerumiseks.

Selline õppekava võimaldab ka uute profiilide arendamist. Nt kui magistrantuuri asub õppima inimene, kes juba töötab valdkonnas, milles meie ülikoolil praegu veel piisav kompetents puudub, võib ta oma valdkonna raames arendada uue profiili, kasutades isikliku praktika kogemusi ning läbides valikained välisülikoolides. Näiteks võib üks selline valdkond olla sotsiaaltöö immigrantide ja/või põgenikega. Siin tuleb arvesse õppekava rahvusvaheline iseloom ja koostöö partnerülikoolidega, kus selline kompetents olemas. Profiilide arendamine toimub ka õppejõudude koostöös partnerülikoolidega ja rahvusvahelise võrgustikuga (NORM). Selle võrgustiku raames toimuvad juba praegu rahvusvahelised üliõpilaste uuringud ja ühisseminarid. Töötatakse välja ühiseid valikaineid.

Läbivad teemad

Läbivateks teemadeks nimetame selliseid teemasid, mis on läbi põimitud õppekava kõigi ainetega. Läbivaks teemaks on näiteks erinevate teemade käsitlemine sotsiaalpoliitika ja sot-

siaaltöö aspektist. Pole ainet, mille omandamisel ei võetaks kõne alla ka eetika küsimused. Erinevate ainete puhul käsitletakse teooria, uurimuse ja praktika seoseid. Paljudes ainetes tuleb magistrantidel teostada väikesi uurimusi ning hinnata uuritavat valdkonda, olukorda, sihtrühma, probleemi, institutsiooni või erialast tegevust. Praktiliselt kõigi ainete puhul, mis käsitlevad sotsiaalseid probleeme, tuleb mõelda eelkõige nende probleemide ärahoidmise võimalustele ning probleemide tekkimise korral nende lahendamisele. Seega käivad ennetus ja rehabilitatsioon käsikäes.

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika magistriõppe õppekava arendamisest võtavad osa kõik sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika osakonna õppejõud, profiilide idee algatajaks oli professor H. Van Ewijk. Praegu toimub erinevate profiilide põhjalik kirjeldamine. Kui teaduskonna nõukogu kinnitab meie uuendatud õppekava, siis järgmise aasta magistrandid võivad juba hakata koostama individuaalseid portfooliume.

Tegelikult põhinevad meie bakalaureuse ja magistriõppe õppekavad juba praegu laiapõhisuse printsiibil, mis arendab üliõpilastel mitmekülgseid pädevusi, nende hulgas ka paindlikkust ja kõrget kohanemisvõimet muutuvate olukordadega. Ilmselt sellega ongi seletatav meie lõpetajate edukus tööturul. Ootame kõiki sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika huvilisi õppima nii bakalaureuse- kui ka magistriõppesse. Vajaliku informatsiooni on võimalik leida Tartu Ülikooli kodulehelt: <http://www.ut.ee/et/oppimine/sisseastujale>.

Rehabilitatsiooni korraldus – uus eriala Tartu Ülikooli Pärnu kolledžis

Marju Medar
sotsiaaltöö korralduse osakonna juhataja

Rehabilitatsiooni korralduse eriala õpetamisega on plaanis alustada sotsiaaltöö korralduse rakenduskõrghariduse õppekava raames alates 2011. aasta sügisest, seda nii statsionaarses kui avatud ülikooli õppes. Rehabilitatsioonispetsialisti eriala käsitletakse sotsiaaltöö korralduse õppekavas omaette erialana, mitte spetsialiseerumisena stuu-

diumi jooksul: üliõpilane astub kohe rehabilitatsioonispetsialisti erialale ja õpib seda kolm aastat. Stuudiumi jooksul omandab üliõpilane teadmisi ka sotsiaaltööst, läbides sotsiaaltöö alusmooduli, kuid ülejäänud ettevalmistus rehabilitatsiooni korralduse suuna-, eriala- ja valikmoodulite ning praktika kaudu toimub rehabilitatsioonispetsialisti

erialal eraldi ja on otseselt seotud ettevalmistusega töötamiseks spetsialistina rehabilitatsiooni valdkonnas.

Mis on rehabilitatsioon ja kes on rehabilitatsioonispetsialist

Sotsiaalse rehabilitatsiooni peamine eesmärk on arendada inimese oskusi ja suutlikkust ning soodustada tema juurdepääsu ressursidele, mis tõstavad inimese võimet teha valikuid elamise, töötamise, õppimise ja sotsiaalse keskkonna suhtes. (Anthony ja Farkas 2009)

Sotsiaalne rehabilitatsioon on sotsiaalhoolekande seadusega reguleeritud ja riikliku rehabilitatsiooniteenuste osutamise kaudu korraldatud süsteem, mille väljaarendamisega on aktiivselt tegeldud alates 2000. aastast, kui jõustus puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus. Vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse § 11 (RT I 2004, 89, 603) on rehabilitatsioon isiku iseseisva toimetuleku, sotsiaalse lõimumise ja töötamise või tööle asumise soodustamiseks osutatav teenus, mille tarvis koostatakse isikule puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduses sätestatud nõuetele vastav isiklik rehabilitatsiooniplaan, osutatakse rehabilitatsiooniplaanis märgitud teenuseid või juhendatakse, kuidas rehabilitatsiooniplaanis kirjeldatud tegevusi ellu viia. Käesoleval ajal osutatakse 20 erinevat rehabilitatsiooniteenuse liiki (VV 20.12.2007 määrus nr 256, VV 9.12.2010 määrus nr 168).

Rehabilitatsioonispetsialist on inimene, kes töötab rehabilitatsioonimeeskonnas kliendi toimetulekuvõime ja elukvaliteedi parendamise eesmärgil rehabilitatsiooniteenuste või rehabilitatsiooniprogrammide osutajana. Tema tegevus on suunatud puuetega inimeste, sõltlaste ja ohvriabi saavate inimeste, vangist vabanenute ja alaealiste õigusrikujate, vajadusel ka nende pereliikmete ja teiste rehabilitatsiooniprotsessis osalejate rehabiliteerimisprotsessi juhtimisele selle algatamisest kuni tulemuste hindamiseni. Sihtgrupid, kellega rehabilitatsioonispetsialist töötab, on lapsed, noorukid, tööealised ja eakad, kelle toimetulek argieluga on

häiritud terviseprobleemide või sotsiaalsete piirangute tõttu. Rehabilitatsioonispetsialisti tööks on erivajadustega inimeste valmisoleku arendamine rehabiliteerimiseks, aga ka nende oskuste ja ressursside arendamine, vajadusel jõustamine; võrgustiku loomine, kogukonna ressursside koordineerimine ja modifitseerimine, eri valdkondade töö koordineerimine ja rehabilitatsiooniteenuste ning -programmide osutamine, arendamine ja nende finantseerimise korraldamine.

2010. aasta seisuga on Eesti majandustegevuse registris (<http://mtr.mkm.ee>) registreeritud 96 rehabilitatsiooniasutust ja 1625 spetsialisti ametikohta rehabilitatsiooniteenuse valdkonnas. Igas rehabilitatsiooniasutuses või -meeskonnas peab töötama vähemalt viis eri valdkonna spetsialisti. Mitmed spetsialistid osutavad teenust paralleelselt mitmes rehabilitatsiooniasutustes, seega on realselt rehabilitatsiooniteenuse osutamisega hõivatud 1336 inimest (Marina Runno, sotsiaalministeeriumi andmed).

Millise ettevalmistuse saab rehabilitatsiooni korralduse eriala lõpetanu

Vastuvõtt erialale on planeeritud nii, et üliõpilane astub ülikooli sotsiaaltöö korralduse õppekavale, valides sisseastumisel kas sotsiaaltöö korralduse või rehabilitatsiooni korralduse eriala. Õppekava koosneb teoreetilisest õppest (120 EAP), vaba- ja valikainetest (18 EAP), erialapraktikast (33 EAP) ning lõputööst (9 EAP). Lisaks kohustuslikele sotsiaal- ja majandusteaduste ning sotsiaaltöö alusmoodulitele omandab rehabilitatsiooni korralduse erialal õppija teadmisi ja oskusi rehabilitatsiooni olemusest ja alustest, rehabilitatsiooni teooriatest ja rehabilitatsiooni tasanditest, liikidest ja meetoditest, samuti rehabilitatsiooniprogrammide arendamisest ja rehabilitatsioonimeeskonna koostööst ning meeskonnatöö planeerimisest. Rehabilitatsiooni korralduse eriala õpetavad oma valdkonda hästi tundvad õppejõud Tartu Ülikoolist ja TÜ Pärnu kolledžist, samuti praktikud rehabilitatsiooniteenuseid osutavatest asutustest.

Päevase õppe nominaalseks õppeajaks on kolm aastat ning avatud ülikoolis (ehk kaugõppes) on õpingud kavandatud neljale aastale. Õppetöö avatud ülikoolis toimub kord kuus nädalalõppudel (neljapäev-pühapäev). Õpingud toimuvad nii auditoorselt kui ka iseseisvalt õppematerjali omandades ja virtuaalkeskonnas.

Eriala lõpetanu omandab sotsiaalteadusliku rakendushariduse rõhuasetusega rehabilitatsiooni korraldusele ning saab jätkata õpinguid TÜ Pärnu kolledži rahvusvahelisel magistriõppekaval „*Wellness and Spa Service Management*”, TÜ Pärnu kolledži ja TÜ majandusteaduskonna ühisel magistriõppekaval „*Teenuste disain ja juhtimine*” või siis teistel valdkonnaga sobivatel õppekavadel.

Praktiline info

Vastuvõtutingimused õppima asumiseks sotsiaaltöö korralduse ja rehabilitatsiooni korralduse erialale leiab TÜ Pärnu kolledži kodulehelt <http://www.pc.ut.ee/et/sisseastumine/>.

Erialal on riigieelarvelised õppekohad nii päevases kui ka avatud ülikoolis õppijatele. Õppeteenustasu nii sotsiaaltöö korralduse kui ka rehabilitatsiooni korralduse erialal on tasulistel õppekohtadel 800 eurot semestris. Avatud ülikooli õppes on tasu mõlemal erialal 680 eurot semestris.

Päevaõppesse astumiseks võetakse dokumente vastu 27.06–08.07.2011 internetiaadressil www.sais.ee, paberkanjal 4.07–8.07.2011 Pärnu kolledžis (tööpäeviti kell 10–16), Tartu Ülikooli peahoones (tööpäeviti kell 10–16). Avatud ülikooli astumiseks võetakse dokumente vastu 15.08–26.08.2011 Pärnu kolledžis (tööpäeviti kell 10–16), Tartu Ülikooli peahoones (tööpäeviti kell 10–16), ülikooli kõigis esindustes, Ülikoolide Keskuses Saaremaal või www.sais.ee.

Viidatud allikad

Anthony, W.A., Farkas, M.D. (2009). Primer on the psychiatric rehabilitation process. Boston: Boston University Center for Psychiatric Rehabilitation.

Magistrikava „Teenuste disain ja juhtimine” (MBA)

2011. aasta sügisest Pärnus avatava TÜ Pärnu kolledži ja TÜ majandusteaduskonna ühismagistrikava „Teenuste disain ja juhtimine” spetsialiseerumissuundadeks on sotsiaalteenuste, spordi ja turismiteenuste juhtimine. Õppekava valmistab ette kesk- ja tippastme spetsialiste ning juhte, kes oskavad analüüsida teenindusorganisatsioonides toimuvaid protsesse; teavad, kuidas disaini eri liike kasutades luua organisatsioonile konkurentsieelis ja disainida elamust loovaid teenuseid. Õppima oodatud on majanduse või sotsiaalvaldkonna baasharidusega (bakalaureusekraad või sellele vastav haridustase) teenindusorganisatsioonis töötavad kesk- ja tippastmejuhid ja spetsialistid või seal tööle asuda planeerivad inimesed, kelle tööülesannete hulka kuulub ka teenindusprotsesside ja teenusearendusega tegelemine; samuti äri ja ettevõtluse alastest teadmistest huvitatud loov- jt valdkondades kõrghariduse omandanud inimesed. Õppekava (kokku 120 EAP) koosneb kahest ettevõtte-majandusele keskendunud üldainete moodulist ja tegevusalakesksest spetsialiseerumismoodulist (sh sotsiaalteenuste juhtimine), praktikast, teadustöö metodoloogia ja vabaainete moodulist ning magistriuurimusest.

Täpsemat informatsiooni saab TÜ Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse osakonna juhatajalt Marju Medarilt Marju.Medar@ut.ee, sotsiaaltöö korralduse õppekava programmijuhilt Anu Aunapuult Anu.Aunapuu@ut.ee, rehabilitatsiooni eriala suunajuhilt Dagmar Narussonilt Dagmar.Narusson@ut.ee ning teenuste disaini ja juhtimise magistriõppekava programmijuhilt Gerda Mihhailovalt gerda.mihhailova@ut.ee.

Õppimine hooldustöötaja õppekaval on lõbus

Piret Tamme

Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli kutsehariduse osakonna juhataja

„Kas ma pole mitte liiga vana?” „Kas ma saan ikka hakkama?” Need on küsimused, mida hooldustöötaja õppekavale õppima asujad tavaliselt esitavad. Kuna kohe on käes valikute tegemise aeg – kas minna õppima ja kuhu minna õppima, siis siinkohal on hea võimalus ümber lükata mõned õppimisega seotud müüdid.

Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolis hooldustöötaja õppekaval õppivate inimeste keskmine vanus 2011. aastal on 44,4 (kõige noorem õppija on 20 aastane ja kõige vanem 61). Meil kehtib seisukoht: keegi pole liiga vana selleks, et õppida. Ja kuna enamikul õppijatest on väga pikaajaline praktilise töö kogemus, siis pole olnud ka probleeme hakkamasaamisega osas. Kõik, kes tahavad õppida, on edukalt kooli lõpetanud. Lisaks tavapärasele õppimisele pakub Tallinna Tervishoiu Kõrgkool mitmeid võimalusi, et õppimine muutuks põnevaks ja tekitaks soovi kogu aeg midagi uut omandada. Toimuvad konverentsid, kutsevõistlused, erinevad üritused, kuhu on oodatud ka kutseõppe õpilased.

Üheks huvitavaks ettevõtmiseks on Leonardo da Vinci koostööprojekti raames toimunud õppeviisidid teistesse riikidesse eesmärgiga tutvuda tervishoiu ja hoolekandesüsteemiga.

31. jaanuarist 4. veebruarini külastas seitse Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli hooldustöötaja õppekava õpilast Linzi (Austria) hoolekandasutusi. Tutvuti psühho-neuroloogia haiglaga ja rehabilitatsiooni keskusega. Sellest, mida nad nägid ja mis neile meeldis, räägivad õpilased ise.

„Meeldis rehabilitatsioonikeskus – sain uusi mõtteid edaspidiseks” (Thea)

„Mina ei märganud külaskäigul närvikliinikusse ja rehabilitatsiooni keskusse olulist vahet meie samasuguste asutustega. Ka abivahendid ja taastusravi meetmed tundusid olevat samad. Jaureggi haigla jättis mulje hästi toimivast traditsioonidega ja väga professionaalsest raviastutusest. Sonnenparki rehabilitatsioonikeskuse maja oli uus ja valgusküllane, kuid inimesed selles majas olid üsna meie inimeste moodi. Teraapilised vahendid ka samad. Näha teiste kliinikute tegemist nii kaugel oma kodust ja teada, et vähemalt paljude asjade poolest oleme samal tasemel, annab enesekindlust.” (Aime)

„Meeldis meespersonali rohkus.” (Silja)

„Meeldiv oli nähtu põhjal tõdeda, et Eesti samalaadsed asutused töötavad päris võrdväärset tasemel. Meeldiv oli reisida, suhelda, kogeda.” (Kersti)

„Mulle meeldis, et haiglad asusid suurest linnast eemal. Linn oli ilus, inimesed rahulikud ja meeldivad, sai jala käia, see oli tore.” (Galina)

„Olen õnnelik, et sain võimaluse. Väga meeldis väljasõidupäev ning tegelikult kogu reis. Hea meelega oleks veel neli päeva ja tutvuks „töö endaga.” (Rita).

Kuidas saavad abiasutuste töötajad traumeeritud lapsi aidata

Reet Hiemäe
Tartu Naiste Varjupaik

Paljude asutuste töötajad (nt sotsiaaltöötajad, naiste varjupaikade töötajad, lastekaitsjad, poliitseinikud) puutuvad oma töös kokku lastega, kes on läbi elanud traumeerivaid sündmusi. Selliseks sündmuseks võib olla ka näiteks autoavarii, kodu mahapõlemine, mõne lähedase surm, kuid paraku on nii ametlik statistika kui ka aitajate kogemus näidanud, et kõige levinum traumakogemuse ja ühtlasi ka abiasutustesse jõudmise põhjus on laste puhul pereliikmete poolt toime pandud vägivald või sellise vägivalla pealtnägemine. Mõni laps saab traumeerivast kogemusest üle omal jõul, kuid rohkem on lapsi, kelle jaoks selliste kogemuste tagajärjed on raskemad. Kui lapsel on perevägivalla tagajärjel kujunenud posttraumaatiline stressihäire (PTSD), sõltub tema tervenemine ja edasine toimetulek sageli toetusest, mida ta saab mitmesuguste abiasutuste töötajatelt, paljud aitajad aga tunnevad, et neil pole traumahäirete spetsiifikast piisavalt teadmisi. Ka senised eestikeelsed õppematerjalid on keskendunud pigem traumahäirete võimalike sümptomite loetlemisele, kui konkreetsetele aitamisvõtetele.

Selleks et lastele pakutava abi kvaliteeti tõsta ning aitajate teadlikkust ja toetamisoskusi suurendada, algatati Euroopa Komisjoni Daphne III programmi toetusel kuue riigi (Eesti, Saksamaa, Prantsusmaa, Portugali, Slovakkia, Ungari) ühisprojekt „*Back Up The Children*” (2010–2011), mille raames koostati pooletunnine õppefilm ja põhjalikud praktilised koolitusmaterjalid inimestele, kes puutuvad oma töös kokku traumeeritud lastega, samuti korraldati kõikides partnerriikides testkoolitusi. Järgnevalt lühiülevaade sellest materjalist. Põhjalikumaid koolitusmaterjale traumahäirete avaldumise kohta nii lastel kui perevägivaldal kogunud naistel ning näpunäiteid nende aitamise kohta saab lugeda veebilehelt: <http://www.join-the-net.eu/website/index.php?id=275>.

Mis on PTSD ja kuidas seda ära tunda

PTSD ehk posttraumaatiline stressihäire tähistab vaimset ja füüsilist seisundit, mis võib välja kujuneda inimestel, kes on kogenud ühte või mitut traumeerivat sündmust, eriti juhtudel, kui inimest valdab toimunu ajal tugev abituse-, ärevus- ja hirmutunne. Vahetult pärast traumeerivat kogemust võib inimesel avalduda akuutne posttraumaatiline stressihäire (nt kontrollimatu värisemine, mämlulüngad, ülierutuvus). See on siiski normaalne reaktsioon ja seda ei liigitata haiguseks, kuna see enamasti taandub vähehaaval iseenesest. Samas aga esineb umbes 25% täiskasvanutest ja enam kui 30% lastest hirmutavate kogemuste tagajärjel avalduvaid stres-

sireaktsioone kauem kui kolme kuu jooksul. Sellistel juhtudel on tõenäoliselt tegemist juba PTSD-ga.

PTSD avaldumisvormid on väga mitmekesised, mistõttu mitmed aitajad on väljendanud kahtlust, kas nad suudavad selle häire üldse ära tunda. Samas pole igapäevases aitajatöös niivõrd oluline küsimus, kas tegemist on juba väljakujunenud PTSD-ga või mitte, kuivõrd see, et me oskaksime võimalikke sümptomeid (nt irratsionaalsed hirmud, tegelikust east nooremale lapsele omane käitumine, agressiivsus ja ärrituvus, tardumus) üldse märgata ja neile tähelepanu pöörata. Nii oskame valmis olla lapse võimalikeks reaktsioonideks (nt vägivaldsushood, vihapursked, vältiv käitumine) ning tõsisema kahtluse korral konsulteerida vastava väljaõppe saanud spetsialistiga (psühholoog, psühhiaater).

Oluline on sealjuures teada, et traumahäire kujunemisel pole määrav mitte niivõrd läbielatud traumade hulk või tõsidus, vaid pigem konkreetse inimese reaktsioon – näiteks mõnel tundlikumal lapsel kujuneb PTSD juba ühekordse ähvardamise peale, teine laps võib kogeda korduvat füüsilist vägivalda, aga säilitada siiski normaalse närvikava. Sümptomite avaldumine on samuti väga individuaalne. See laps, kes kõige metsikumalt käitub, ei ole tingimata kõige rängemalt traumeeritud. Vastupidi, vahel võib ülevoolavalt tormakas käitumine viidata pigem sellele, et alanud on tervenemisprotsess, kuna laps suudab seni allasurutud tunded lõpuks välja elada. Seevastu võivad mitmed väliselt vähem nähtavad sümptomid nagu apaatus, endassetõmbumine või põgenemine fantaasiamaailma viidata hoopis raskemas seisundis lapsele.

Traumakogemuste mõju lapse arengule

On teaduslikult tõestatud, et lapseas kogetud traumeerivad kogemused võivad põhjustada hilisemaid vaimse tervise häireid, näiteks depressiooni ja dissotsiatiiivseid häireid või sõltuvusprobleeme, samuti on sellistel juhtudel suurem tõenäosus haigestuda südameveresoonkonna haigustesse.

Toonitamist väärib lapsepõlves kogetud pikaajalise stressi mõju aju arengule, kuna sellel võivad olla kaugeleulatuvad tagajärjed nii lapse füüsilisele, vaimsele kui emotsionaalsele arengule. Korduva traumakogemuse tagajärjel ei suuda inimese keha enam ise häireseisundist välja tulla. Selline laps ei suuda sageli rahuneda isegi siis, kui ta seda ise väga soovib ja püüab ning ta võib tajuda ka neutraalseid olukordi ohustavatena. Seetõttu on äärmiselt oluline, et traumeeritud laps eemaldataks võimalikult kiiresti stressiolukorrast ning ta saaks oma kogemused turvalises keskkonnas koos toetava täiskasvanu abiga enda jaoks läbi töötada.

Kuidas aidata?

Järnevalt toon ära mõned esmased juhised traumeeritud lapse usalduse võitmiseks ja temaga vestlemiseks. Ülaltoodud lingi alt leiате lisaks veel teavet selle kohta, kuidas aidata lapsel saada tagasi turvatunne, toetada tervenemist läbi tegevuse, toime tulla lapse stressihoogudega, teha koostööd teiste valdkondade ekspertide ja lapsevanematega, aga ka selle kohta, kuidas kaitsta iseennast töötajana läbipõlemise eest.

- **Andke lapsele aega.** Paljude traumeeritud laste kogemus on näidanud, et täiskasvanud võivad olla julmad, vahel isegi eluohtlikud. Seega pole sugugi üllatav, kui nad reageerivad meie sõbralikkuseavaldustele vähemalt esialgu umbusklikkuse või isegi vaenulikkusega. Kui te näete, et laps pole valmis teid usaldama, ei tasu talle survet avaldada. Selleks et aidata lapsel saada oma tunded kontrolli alla, andke talle kõigepealt aega rahunemiseks – ärge kiirustage talle küsimusi esitama või teda otsekohe psühholoogi või mõne muu spetsialisti juurde saatma.

- **Tegelege kontakti loomisega.** On lapsi, kes ei suuda juhtunust rääkida, kuna nad kas ei mäleta seda, ei oska seda sõnastada (eriti väiksemad lapsed) või on saanud kogemuse sõnadesse panemine neile liialt hirmutav ja koormav. Sagedamini just siis, kui laps saabub abiasutusse vahetult pärast traumata, võib ta olla paar päeva täiesti suhtlemisvõimetu. Vahel keeldub laps kontaktist ka pikema aja jooksul – ta vaikib, ei vasta küsimustele, väldib silmsidet. Sellisel juhul on oluline tegeleda inimliku kontakti loomisega. Sageli on siin abiks lihtsad mängulised tegevused, nt koos joonistamine (kinkige oma joonistatud pilt lapsele), koos muusika kuulamine. Kui laps kas või korraks teie jutu või tegevuse vastu huvi üles näitab, on esmane sild loodud. Ent võib kuluda veel hulk aega, enne kui laps on võimeline temaga juhtunut teiega jagama. Last, kes ei soovi oma traumakogemusest rääkida, ei tohiks kindlasti selleks sundida, kuid asjakohane on talle siiski märku anda, et te olete valmis kuulama („*Sageli hakkab kergem, kui sellest rääkida*”, „*Kui sa tunned, et tahaksid sellest rääkida, siis ma kuulan sind hea meelega*”). Samuti peaks laps saama täielikult ise otsustada, kui palju ta räägib – lapse aitamiseks pole vaja tingimata teada kõiki juhtunu peensusi. Vanematele lastele võib vajadusel soovitada näiteks tunnete päeviku pidamist.
- **Laske lapsel rääkida.** Paljud lapsed tahavad kogetust ohjeldamatult ja korduvalt rääkida. Niisugusel juhul polegi vaja teha muud, kui toetavalt kuulata, näidata oma mõistmist ja empaatiat ning sekkuda juhtudel, kui laps sukeldub rääkides liialt sügavale oma traumakogemuse meenutamisse. Paralleelselt saab aitaja vajadusel anda omapoolseid selgitusi: rääkida, mis on üldse trauma ja milliseid reaktsioone see võib kaasa tuua, ning julgustada, et toimunust on võimalik üle saada ja tavalist elu jätkata. Olge valmis šokireaktsioonideks, mis võivad järgneda, kui lapse ujutavad üle koormavad mälestused.
- **Säilitage neutraalne hoiak.** Traumeeritud laps vajab lisaks meie empaatiavõimele ka meie neutraalset hoiakut. Olukorrad, millest meile räägitakse, võivad tekitada meis tugevaid tundeid. On täiesti asjakohane ja põhjendatud, kui teise inimese valust kuulmine tekitab abitust, viha, kurbust, šokki või ängistust. Mõnikord on mõttekas mingit osa nendest tunnetest ka lapsele välja näidata, et ta näeks, et teilgi on olemas tunded. Näiteks saate te lapse tundeid jaatada, öeldes: „*See kõlab tõesti hirmutavalt.*”, „*Ma ei imesta, et sa kartsid.*”. Üldiselt tuleks aga keskenduda eelkõige sellele, et aidata lapsel teda koormavatest tunnetest üle saada, ja sellele aitab kaasa pigem teie rahulik ja tasakaalukas kohalolek kui teie emotsionaalsed reaktsioonid juhtunule. Me ei peaks otseselt kritiseerima väärkohtlejat (muidu võib laps asuda kaitsepositsioonile), küll aga kinnitama lapsele, et lapse väärkohtlemine on igal juhul kuritegu. Lapsel võib olla asjast moonutatud pilt (nt kui ma olen paha laps, siis on minu füüsiline või seksuaalne väärkohtlemine lubatav).
- **Praktiseerige aktiivset kuulamist.** Kindlasti ei pea te jääma lapse lugu kuulates passiivseks, vaid otstarbekas on anda aeg-ajalt tagasisidet, et te olete jätkuvalt kohal ja tema jutust huvitatud. Vajadusel võite lapse juttu oma sõnadega ümber sõnastada, et veenduda, kas olete temast õigesti aru saanud, või püüda omapoolsete küsimustega protsessi suunata. Lõpetage vestlus julgustavalt, pakkuge lapsele võimalust teinekord vestlust jätkata (vajadusel määrake kindlaks järgmise vestluse aeg). Kinnitage lapsele, et olete valmis talle jätkuvalt toetust pakkuma – ja pidage oma lubadust.

PTSD-st ülesaamine võib olla aeganõudev ja vaevarikas, kuid asjakohase toetuse korral on see enamasti siiski võimalik ning kannatanu on suuteline oma eluga normaalselt edasi minema.

Karin Hanga: kõik olulised asjad elus peavad olema tasakaalus

Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevjuht Karin Hanga osaleb oma põhitöö kõrval Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse projektides ning panustab Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudis lektorina. Lisaks on ta kolme tubli lapse ema. Intervjuus tutvustab ta Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevussuundi, hiljuti alanud sotsiaal- ja haridustöötajate täiendkoolitust ning räägib inimeste erivajaduste märkamisest.

Kuidas kulges Sinu tee Eesti Puuetega Inimeste Koja (EPIK) tegevjuhi ametikohale?

Omandasin Tallinna Ülikoolis haldusjuhtimise bakalaureusekraadi ning rakendusliku magistrakraadi sotsiaaltöös, töötasin alates 1999. aastast sotsiaalministeeriumis töö- ja hoolekande valdkonnas. Minu viimased töökohustused olid seotud puuetega inimestele vajalike teenustega – rehabilitatsiooniteenuse, juhtumikorralduse ning nõustamisega. Ka magistritöö koostas rehabilitatsiooniteenuse arengute ja kitsaskohtade teemal. Tundsin siis ja tunnen ka praegu tugevat motivatsiooni panustada puudega inimeste heaolu parandamisse.

Pärast tööd ministeeriumis tegutsesin Tervise Arengu Instituudis ESF projektide raames ja 2007. aastal tulin EPIK-sse tööle asendama sünnituspuhkusele läinud tegevjuhti. Poolteist aastat tegutsesin asetäitjana ning seejärel jäin tööle juba põhikohaga. Mõni aeg hiljem olin ise lapsega kodus.

Millega EPIK tegeleb?

EPIK on katusorganisatsiooniks 47 liikmesorganisatsioonile – maakondlikele puuetega inimeste kodadele ning puudespetsiifilistele ühingutele. Pakume oma liikmetele infot ja korraldame koolitusi. Teiseks oluliseks tööõlõiguks on osalemine poliitika kujundamises, mis tähendab eelkõige partnerlust eri ministeeriumide ja teiste riigiasutustega. Kõige tihedam on koostöö sotsiaalministeeriumiga selles, mis puudutab puuetega inimestele mõeldud riiklike ja kohalike omavalitsuste hoolekandeteenuseid ning sotsiaaltoetusi. Osaleme aruteludes ja töögruppides, et seadusemuudatuste ettevalmistamisel võetaks arvesse erivajadustega inimeste huvisid. Suure osa tööst moodustab info jagamine puudega inimestele: korraldame seminare eri piirkondades, osaleme meie liikmesorganisatsioonide üritustel ning anname välja teabematerjale.

Palun tutvusta EPIK töötajaid

Põhitöötajaid on meil neli – tegevjuht, noortetöö spetsialist Getter Tiirik, välissuhete spetsialist Meelis Joost ja juhatuse esimees Monika Haukanõmm. Meie Monikaga tegeleme rohkem riigisiseste küsimustega eri valdkondades, osaleme töögruppides, nõustame puudega inimesi, konsulteerime liikmesorganisatsioonidega, koostame arvamusi ja viime läbi projekte. Noortetööga püüame kaasata EPIK tegevustesse aktiivseid ja sotsiaalselt mõtlemaid noori, olgu need noored siis erivajadusega või mitte. Oluline on kasvatada puuetega inimeste organisatsioonidele järelkasvu ning tagada, et erivajadustega noorte hariduse omandamise või eriala valikuga seotud teemad oleksid pidevalt päevakorral. Välissuhted on seotud eelkõige puuetega inimeste poliitika kujundamisega Euroopa tasandil: EPIK on Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, Euroopa Puuetega Inimeste Foorumi ja Euroopa Patsientide Foorumi liige. Ka mitmed meie ühingud on üleeuroopaliste puudespetsiifiliste ühingute liikmed ja teevad rahvusvahelist koostööd. Lisaks on meil kaks projektijuhti: Eha Leppik toimetab neli korda aastas ilmutat puuetega inimeste ajakirja *Sinuga*, Urve Kimmel korraldab puuetega inimeste kultuurifestivali. Selleks et meie Toompuiesteel asuv maja oleks kena ja korras, on osakoormusega tööl perenaine ja haldustöötajad. Töid ja tegemisi on palju. Meie väike kollektiiv on väga toetav ja see on ülioluline, arvestades üsna suurt töökoormust ja tõsiseid probleeme, millega oma töös kokku puutume. Pingeid maandada aitab see, et meil on üsna ühesugune huumorimeel.

Kuidas läheb koja liikmesorganisatsioonidel?

Meie liikmete hulgas on mitu suuremat organisatsiooni, kus on palju aktiivseid inimesi. Ja on ka väiksemaid, kes tegutsevad järjepidevalt, kuid kellel kahjuks ei ole nii tugevat võrgustikku. Palju sõltub eestvedajatest: on neid, kelle silmad tegutsemistahtest säravad, kuid ka neid, kes pärast 15–20-aastast organisatsiooni juhtimist on veidi väsimata hakanud. See on mõistetav – oleme ju kõik inimesed. Maakondlikud kojad on head partnerid kohalikele omavalitsustele, tublimad osutavad nii riiklikele kui kohalikele teenuseid. See on väga suur asi, et Eestis on välja kujunenud puuetega inimeste organisatsioonide võrgustik – oleme nii mõnelegi Euroopa riigile eeskujuks. Kuigi puuetega inimeste organisatsioonide baasrahasutus tagatakse hasartmängumaksu summadest puuetega inimeste fondi kaudu, sõltuvad ühingud oma tegevuste elluviimisel siiski väga suurel määral projektitööst. On oht, et mingil hetkel võib sellega kaasnev ebakindlus ja pidev vajadus kohaneda uute projektitingimustega eestvedajad ära väsitada. Arvan, et meil on väga pädevaid organisatsioonide juhte, kuid vaja on kaasata rohkem noori, kes ühel päeval oleksid valmis alustatud tööd jätkama.

Millist mõju avaldab EPIK ja liikmesorganisatsioonide rahvusvaheline tegevus erivajadusega inimese olukorrale?

Usun, et rahvusvaheline kogemuste vahetus ja koostöö viib meid edasi ning mõjutab riigisisest poliitikat rohkem, kui arvatagi oskame. Rahvusvahelised õigusaktid (nt ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon), erinevad kokkulepped, juhised jt dokumendid diskrimineerimise ja võrdse kohtlemise valdkonnas mõjutavad poliitilisi otsuseid, mis aitavad kindlustada meie inimeste õigusi ning parandavad nende võimalusi saada toetusi ja teenuseid.

Samas võivad ühele lihtsale puudega inimesele rahvusvahelised teemad kaugeks jääda. Pigem tunnetab ta probleeme oma isiklikus toimetulekus ja seni, kuni need püsivad ravimite ostmisel, eluaseme kohandamisel, transpordivõimaluste ja teenuste-toetuste kättesaamisel, jääb rahvusvahelisel tasandil toimuv talle arusaadavalt kaugeks. Mõneti on põhjendatud suhtumine, et katsuks siin kodus asjad korda saada ja alles siis vaatame Euroopa poole.

Inimesele on kõige lähemal kohalik omavalitsus. Missuguseid koostöövõimalusi siin näed?

Kohaliku omavalitsuse suhtumine puudega inimestesse ja eelkõige tahe leida lahendusi on võtmetähtsusega. Kahjuks toimib Eestis nn postiindeksi loterii ehk teenuste-toetuste olemasolu sõltub sageli sellest, millisesse omavalitsusse inimene elama satub. Puudega inimeste seisukohast on see lubamatu. Toetame igati sotsiaalministeeriumi algatust töötada välja sotsiaalteenuste miinimumstandardid, et ühetaoline abi oleks kättesaadav Eesti eri piirkondades. Õnneks on samasugune säte ka uues koalitsioonilepingus.

Kahtlemata on omavalitsustel raskusi teenuste arendamisega, napib nii spetsialiste, raha, aga ka teadmisi. Mõned omavalitsused on väikese tulubaasiga või elab neis ainult 1–2 puudega inimest, kelle pärast ei ole otstarbekas omaette teenust luua ja abi korraldatakse ära muul viisil. Sageli võiks olla lahenduseks naaberomavalitsuste või omavalitsusliitude koostöö, kus teenused korraldatakse mitme peale (nt valdadevaheline invatransport, isikliku abistaja või tugiisiku teenus jm). Väikesed omavalitsused ja visalt arenev koostöö on osaliselt ka meie halduspoliitika probleem.

Väga tähtis on, et puuetega inimeste ühingu tegevused toetaksid omavalitsusi ja et projektidega oma vajalikkust tõestanud teenused, ringid ja muud tegevused saaksid kohalikele omavalitsustelt jätkurahastust. Oluline on pakkuda tuge heade praktikate ja kogemuste jagamisel.

Tegutsed ka õppejõu ja koolitajana. Kas erivajadustega inimeste temaatika on Sinu hinnangul sotsiaaltöö õppekavades piisavalt kajastatud?

Näen, et nii õppekavade sisus kui õpetatava praktikasse rakendamisel on toimunud märkimisväärne areng. Sotsiaaltöötajatena peame kindlasti tundma sotsiaalprobleemide teoreetilisi-filosoofilisi-ajaloolisi tausta, kuid väga oluline on saada ka praktilisi teadmisi ja osata õpitut ellu viia. Sotsiaaltöötajate töökohad võivad olla väga erinevad – kohalikes omavalitsustes, hoolekandeesutustes, haiglates, koolides, kinnipidamisasutustes jne. Puudega ja erivajadusega inimesi võib olla igal pool. Eraldi teema on spetsialistide vajadus täiendkoolituse järele. Kindlasti on probleemiks rahanappus ja koolituste suhteliselt kõrge hind, seetõttu on EPIK püüdnud pakkuda projektide toel taskukohaseid koolitusi. Et hoolekandeareng oleks jätkusuutlik, oleks Eestis vaja üldist, kõigile spetsialistidele kättesaadavat täiendkoolitussüsteemi, projektitegevus peaks jääma pigem uute koolituste katsetamise ja arendustegevuste pärusmaaks.

EPIK alustas hiljuti uue projektiga, mis on suunatud haridus- ja sotsiaalvaldkonna töötajate koolitamisele erivajadustega inimestega töötamiseks (vt <http://www.epikoda.ee/>). Miks on vaja eri valdkondade spetsialistidele teadmisi puuetega inimeste erivajadustest?

Puude ja töövõimekaotuse riiklikku statistikat vaadates selgub, et mõlemad numbrid pidevalt suurenevad. Näiteks eelmisel aastal (2010) oli ligikaudu 27 000 esmakordset puudetaotlust. Kõigil juhtudel küll ei määratud puude raskusastet või töövõimetust, kuid suur osa nendest inimestest vajab abi, sest neil pidi olema mõjuv põhjus alustada puude taotlemise protsessi. Eri eluvaldkonnas ilmnevad toimetulekuraskused ja tõsised terviseprobleemid nõuavad pädevate spetsialistide õigeaegset sekkumist. Kui inimene jääb oma probleemiga üksi, võib see viia raskete tagajärgedeni. Erivajadusega inimesi tuleks rohkem märgata, eelkõige rõhutaksin erivajadustega laste ja erivajadusega inimeste perede toetamise tähtsust. Laste puhul peaks märkamine toimuma kindlasti juba lasteaias või põhikoolis. Üldjuhul vajab tuge (nii emotsionaalset kui materiaalselt) ka lapse perekond. Kõik asjaosalised peak-

sid teadma, et erivajaduse ilmnemise korral tuleb rakendada abistavaid meetmeid. Märkaja võib olla nii sotsiaaltöötaja, perearst, klassijuhataja, treener, naaber või keegi teine. Eri valdkondade spetsialistide ühiskoolitused soodustavad võrgustikutööd, aitavad osalejatel mõista siduseriala töövaldkonda. Näiteks kui sotsiaaltöötaja ei tea, kuidas laps koolis toime tuleb, jääb tema arusaam lapse olukorrast ja toetusvajadusest poolikuks. Õpetajal on vaja tunda erivajadusega lapse aitamiseks abivahendeid, kodu kohandamise võimalusi, sotsiaalteenuseid.

Mis motiveerib EPIK koolitusprojekte kirjutama, koolitusi korraldama?

Arvatavasti lükkab tagant see, et tööpõld ja koolitusvajadus on suur. Inimesed eri ametikohtadel, näiteks valdade sotsiaaltöötajad, vahetuvad üsna tihti ning uued töötajad vajavad puude teemalisi koolitusi. Alates 2007. aastast on EPIK koolitustel osalenud ligi 400 spetsialisti ning neil osalenud on avaldanud soovi aina uuesti ja uuesti koolitustele tulla. Märgitakse, et vajatakse värskendust, uusi teadmisi ja kogemuste vahetust. Kindlasti mõjub koolitus ka motiveerivalt, võimaldades korraks eemalduda põhitöö rutiinist ning üksteise toetamise, üksteiselt õppimise kaudu areneda ja energiat ammutada.

Jõuad oma praegustes rollides üsna palju – koordineerid EPIK tööd, töötad õppejõu, eksperdi ja projektjuhina, oled kolme lapse ema. Mis aitab sul oma elu tasakaalus hoida?

Abiks on paindlikud töövormid, head koostööpartnerid ja kolleegid. Usun, et sotsiaaltöötajad on tugevalt motiveeritud oma töö tegemiseks, ja seda tunnen ka mina. Olen alati uskunud, et kui midagi saab paremaks teha, siis tuleb sellesse kindlasti ka oma panus anda. Head tööd on võimalik teha mitut moodi. EPIK ei lahenda küll üksikisikute konkreetseid muresid, kuid katusorganisatsioonina seisame erivajadustega inimeste eest, püüame poliitilisi otsuseid mõjutada, jagada teavet ja korraldada koolitusi. Tunnen, et olen siin töötades õiges kohas. Lisaks olen jõudnud arusaamiseni, et asju tuleb teha rahulikult, ei tasu tormata. Väärt oskus on oma aja planeerimine, aja optimaalne kasutamine. Tunnen heameelt selle üle, et tänapäeva tööseadused ja organisatsioonikultuur toetab paindlikke töövorme. Kasutan ise aeg-ajalt kodutööpäevade ja -ööde, -varahommikute võimalust ja see motiveerib ning võimaldab ühitada perekonna vajadusi töökohustustega. Et olulised asjad elus oleksid tasakaalus.

Mida sooviksid veel lisada?

Mõnikord tunnetame kergelt etteheidet, et kuidas meie, puudeta noored inimesed, seda tööd teha saame või oskame. Võin kinnitada, et meil kõigil on oma elukogemus ja isiklikus elus seljataga väga raskeid hetki. Eesmärk ei ole võrrelda, kellele on elu ette veeretanud suuremaid katsumusi, vaid seista ühiselt puuetega inimeste heaolu eest. Usun, et avara maailmanägemise, hea erialase ettevalmistuse, tugeva motivatsiooni ja avatud südame toel on see võimalik.

Intervjueeris: Koidu Saame, Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi doktorant

Meenutusi sotsiaalvaldkonna arengust Eestis aastatel 1976–2000 Aastad ja inimesed

Eha Leppik

Selleks et paremini mõista, kui suur edasimineku on meie sotsiaalvaldkonnas aastate jooksul toimunud, tuleb meenutada möödunut ja inimesi, kes ennast koolitades ja teadmisi kogudes andsid oma südame ja mõistuse selle arendamisele.

16.05.1974. määrati sotsiaalministriks **Gustav Sarri** ning 1976. a nimetati Eesti NSV sotsiaalkindlustuse ministeerium Eesti NSV sotsiaalhooldusministeeriumiks. Ministeeriumi ülesanneteks oli tol ajal süsteemi asutuste ja ettevõtete juhtimine, sotsiaalhoolduse korraldamine ja juhtimine. *Pensionide ja toetuste valitsus* tegeles seadusega ette nähtud pensionide ja toetuste määramise ja maksmise korraldamisega sotsiaalhooldusosakondade kaudu. *Arstliku tööekspertiisi grupp* korraldas ja juhtis arstliku tööekspertiisi, *personaalpensionide osakonna* ülesanne oli liidulise ja vabariikliku tähtsusega personaalpensionäridele pensioni maksmine, nende abistamise ja nende teenindamise taseme kontroll. *Pensionäride teenindamise osakond* tegeles invaliidide kutsealase ja ümberõppe korraldamise ja tööle paigutamise kontrolliga, tootmisüksuste organiseerimisele kaasaaitamise, pensioni või toetust saavate kodanike materiaalse ja olmeteenindamise korraldamise alaste abinõude väljatöötamise, protees-ortopeedilise abi organiseerimisega elanikkonnale, spetsialiseeritud liiklusvahenditega ning sanatooriumipääsmetega varustamise korraldamisega, ühekordsete toetuste määramise ning ENSV Pimedate Ühingu ja ENSV Kurtide Ühingu üldjuhtimise ja Tartu Proteesitööstuse töö koordineerimise ja kontrolliga. *Sotsiaalhooldusasutuste osakonna* ülesandeks oli sotsiaalhooldusasutuste võrgu väljaarendamine ja nende töö kontroll. Nagu sellest pikast loetelust näha võib, oli ministeeriumil palju selliseid ülesandeid, millega tänapäeval selle ministeeriumi ametnikud enam tegelema ei pea. Ülesandeid oli palju, kuid töötajaid tunduvalt vähem kui praegu.

Aastatel 1976–1990 pandi hoolekandetöös suurt rõhku personaalpensionäride, Suure Isa- maasõja invaliidide ja veteranide teenindamisele. Neile olid ette nähtud mitmed soodustused, sh sanatooriumituusikud, soodustingimustel või tasuta sõiduautod jm.

Ministeeriumi otsealluvuses olid Tallinna invaliidide internaat-kutsekool, Tartu proteeside ja ortopeediatoodete katsetehas ning personaalpensionäridele mõeldud pansion „Merivälja”; vabariikliku alluvusega Aavere, Eivere, Kernu, Kogula, Ravila ja Sõmera internaatkodu; Erastvere, Koluvere, Mõisamaa, Pikavere, Udriku, Valkla ja Võisiku internaatkodu ning abimajand; Imastu ja Karula laste internaatkodu; arstliku tööekspertiisi komisjonid (ATEK); Kurtide Ühingu Keskjuhatus ja õppetootmisettevõtted Tallinnas, Tartus ja Pärnus; Pimedate Ühingu Keskjuhatus ja õppetootmiskombinaadid Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Narvas ning õppe-metoodiline rehabiliteerimiskeskus Tallinnas.

Mina läksin ministeeriumisse tööle 1981. aastal. Olin tol ajal 40-aastane, lõpetanud Tallinna Pedagoogilise Instituudi koolieelse pedagoogika ja psühholoogia erialal ning töötanud 15 aastat haridussüsteemis: viis aastat lasteaiakasvatajana ja kümme aastat alguses lastesõime ja seejärel lastepäevakodu juhatajana. Tundsin, et vajan oma ellu uusi väljakutseid ning kui tuli pakkumine minna tööle sotsiaalhooldusministeeriumisse, tegingi otsuse. Alustasin ministeeriumi meetodikakabineti meetodikuna. Minu ülesanne oli uurida ja kaardistada pensionäride ja invaliidide töötamise võimalusi. 1982. aastal kutsuti mind tööle ministeeriumi pensionäride teenindamise osakonda juhtivinspektoriks, tööülesandeks ikka pensionäride ja invaliidide küsimused.

Aastatel 1985–1987 taotlesid füüsiliste puuetega inimesed ka endile sellist ühendavat organisatsiooni, nagu oli aastakümneid olnud nägemis- ja kuulmispuudega inimestel. Ühingu eesmärgiks oli võimaldada invaliididel endil kaasa rääkida neid puudutavate küsimuste lahendamisel nagu töölerakendamine, kutsealane ettevalmistus, olme ja puhkus, abivahendite tootmine, rehabiliteerimise probleemid jm. Kõigepealt moodustati Invaliidide Ühingu orgkomitee, mille koosseis kooskõlastati Ametiühingute Nõukogu, tervishoiuministeeriumi, Riikliku Plaanikomitee, EKP Keskkomitee ja rahandusministeeriumiga ning kinnitati sotsiaalhooldusministeeriumi kolleegiumi otsusega detsembris 1987. Invaliidide ühingu moodustamise initsiatiivgrupp kuulus 16 inimest, teiste hulgas ka mina. Organisatsiooni moodustamiseks tuli ministeeriumil paluda luba nii ENSV Ministrite Nõukogult ja EKP Keskkomiteelt kui ka NSV Liidu Töö ja Sotsiaalküsimuste Komiteelt. Eesti Invaliidide Ühingu moodustati 27. mail 1988 ja see ühendas üle 20 tuhande füüsiliste puuetega inimese. Ühingu esimeheks sai **Mihkel Aitsam**.

1988. a detsembris avanes mul esmakordselt võimalus viibida erigrupiga Soomes, kus talalise turismiprogrammi kõrval tutvusime sealse puuetega laste ravi, rehabilitatsiooni ning pensionäride ja puuetega inimeste hoolduse küsimustega. Grupi juht oli tollane tervishoiu-minister Laur Karu, 36-liikmelisse gruppi kuulusid ka tuntud Eesti lastearstid (sh haiglate peaarstid), puuetega laste vanemad, raadio ja ajakirjanduse esindajad, kaks arhitekti, Mihkel Aitsam, üks daam haridusministeeriumist ja mina sotsiaalministeeriumi esindajana. Kõik see, mida me Soomes nägime, tekitas suurt huvi ja avas paljudel silmad selle suhtes, mida tahta ja mida on vaja teha. Huvitav oli veel see, et paljude sellest grupist osavõtjatega oleme jäänud headeks tuttavateks tänaseni. **Enn Leinuste, Tiina Talvik, Ester Laos, Mihkel Aitsam, Lagle Suurorg** jt on nende pikkade aastate jooksul palju ära teinud puuetega inimeste elu parandamiseks.

1989. a toimus Eestis kaks suurt üritust, millel oli eriline tähendus tervishoiu ja sotsiaal-süsteemi edasisele arengule: 14.–22. augustil toimus Tallinnas ÜRO invaliidsusküsimuste alane nõupidamine ning 22.–26. augustil *Rehabilitation International (RI)* kongress. Kuna Eesti oli nende ürituste korraldaja ja vastuvõtja rollis, moodustati tervishoiuministeeriumi juurde korralduskomitee, mille esimees oli tervishoiuminister **Laur Karu**, komitee hing ja

südametunnistus oli aga **Tõnu Karu**. Tore oli see, et korralduskomitees olid mitmed Soomet külasthanud inimesed, mistõttu töötasime ühtse meeskonnana ja andsime igauks oma panuse, et mõlemad üritused õnnestuksid. Mina olin sotsiaalministeeriumi poolt nimetatud komisjoni liige ja mul tuli korraldada külalistele vastuvõtt sotsiaalministri juures. Sain sellega hakkama. Kuna nõupidamistel osales inimesi paljudest maadest, sealhulgas neid, kes olid ratastoolis, võtsime oma ülesandeid väga tõsiselt. Kõige raskem oli see, et meil ei olnud ühtegi saali, kus oleks olnud ratastoolis olijatele sobivad tingimused – kaldtee, inva-WC jne. Kohandamiseks Ravi tänava lastepolikliiniku saali, kuhu ehitati ka Eesti esimene inva-WC. Peale Olümpia polnud teisi hotelle, kus oleks olnud kohandatud toad ratastoolis inimestele. Aga toime me tulime. Osavõtjad jäid rahule ja eriline mulje jäi neile kindlasti sellest, et nii korraldajad kui ka paljud külalised osalesid koos Balti ketis. Tervikuna aitasid ÜRO ekspertnõupidamine ja RI kongressil kuuldu-kogetu kujundada meil oma nägemus kaasaja nõuetele vastavast ning terviklikust sotsiaalpoliitikast. Äärmiselt hinnatav oli ka võimalus vahetult suhelda teiste maade spetsialistidega ning õppida tundma nende praktilisi kogemusi. Koos leiti, et edasiliikumiseks tuleb leida uusi aktiivseid tegevussuundi.

Pärast neid kahte üritust hakati rohkem analüüsima puuetega inimeste ja puuetega laste tegelikku olukorda ning planeerima meetmeid probleemide lahendamiseks ja tegevuskavade koostamiseks. Kongressi tulemusi analüüsid selgus, et meie mahajäämus arenenud riikidega võrreldes ei seisnenud mitte niivõrd oskamatuses probleeme näha ja teadvustada, kuivõrd selles, et meil puudusid sellel hetkel praktilised lahendused.

Aastatel 1990–1992 toimus ministeeriumi elus väga suur muutus – 16 aastat ministrina töötanud Gustav Sarri asemel sai uueks sotsiaalministriks **Siiri Oviir**. Gustav Sarri oli ministrina liiga kauaks ühele kohale peatuma jäänud, mistõttu süsteem ei olnud ka edasi arenenud. Siiri Oviiriga algas uus ajajärk, tulid uued suunad, rõhuasetused, uued töötajad. Neid aastaid meenutades tuleb meelde kõigepealt see, kui ma esimest korda käisin meie hoolekandeesutustes. See oli täielik šokk. Millises olukorras elasid lapsed Imastus ja Karulas! Imastus ei olnud ühtegi WC-potti, oli vaid toru ja veeämber kõrval, seintelt olid lapsed krohvi ära söönud, toas ei olnud ühtegi mänguasja ega midagi muud, lapsed olid riides nagu väiksed kaltsukubud. Karulas seoti lapsed õhtul, kui personal töö lõpetas, voodi külge kinni. Kuna majas puudus ventilatsioon, oli õhk ruumides kohutav. Sõmeru hooldekodus oli mitu sellist tuba, kus elas 16–18 hoolealust. Hoolekande tegelik olukord oli uue ministri jaoks ootamatult hull.

Ajalehes Videvik küsiti ministrilt, mida selles valdkonnas tuleks teisiti korraldada. Siiri Oviir vastas: „Praktiliselt kõik, alates suhtumisest. Kõiges ja alati peab meie sotsiaalhoolduspoliitika oskama ja suutma näha inimest, tema seaduslikke vajadusi ja huve. Muidugi on pensionid ja toetused väga tähtsad, kuid inimese rahulolu ei sõltu siiski üksnes rahast.” Minister rääkis ajakirjanikule vajadusest luua päevakeskusi, korraldada ümber hooldekodude töö, hoolitseda selle eest, et eakas inimene saaks võimalikult kaua oma kodus elada. Teisisõnu tähendas see alustamist koduhooldusega. Siiri Oviir nägi, et süsteemi ei ole võimalik muuta, kui ei ole koolitatud ja oma tööd tundvaid ning motiveeritud töötajaid. Palju, mis tänapäeval on sotsiaalhoolduses loomulik, oli tol ajal alles uus.

Seoses Eesti Vabariigi taasiseseisvumisega muudeti ministeeriumi nimetus Eesti Vabariigi sotsiaalministeeriumiks. 26. juulil 1990 kinnitati uus ministeeriumi põhikiri. Selle järgi oli ministeerium riigivalitsemise keskorgan, mis teostas hoolekandepoliitikat, korraldas ja arendas elanikkonna sotsiaalhooldust riigis. Põhiülesande täitmiseks hakkas ministeerium tegelema hoolekandepoliitika kujundamisega, töötas välja riikliku sotsiaalhoolekandepoliitika

tika, mis oli suunatud vanurite, invaliidide, lastega perede ja teistele sotsiaalabi vajavatele ühiskonnaliikmetele ning korraldas vahetult või kohaliku omavalitsuse täitevorganite kaudu abi ja teenuste ringi laiendamist, koordineeris sotsiaalhooldusala töötajate valikut, täienduskoolitust, ümberõpet ning atesteerimist. Algaastatel korraldas ministeerium ka invaliidide ja pensionäride varustamist eriliiklusvahenditega ning sanatooriumituusikutega, organiseeris protees-ortopeediliste toodete ja muude abivahendite tootmist ja määras kindlaks nende kasutamise korra.

Sellel perioodil alustati ministeeriumi tellimusel sotsiaalpedagoogide ja sotsiaaltöötajate koolitamisega, ka süsteemi töötajate täienduskoolitust. Ministeeriumi metoodiline kabinet nimetati ümber arenduskeskuseks ning anti sellele uusi ülesandeid. Alustati sotsiaalhoolekande seaduse ettevalmistamist, maakondades moodustati iseseisvad sotsiaalabiametid (eraldi pensioniosakondadest). Esimestena loodi sotsiaalabiametid Pärnus, siis Viljandis, maavalitsused eraldasid neile hooldustöötajate ametikohti. Hooldustöötajad hakkasid kaardistama üksi elavaid eakaid ning neile toitu jm abi koju toimetama.

1990. a alguses oli rahvas lootust täis ja optimistlik. Usuti, et edu on võimalik saavutada lühikese aja jooksul. Nii see kahjuks ei läinud. Paljude inimeste elu halvenes, suurenes allpool vaesuspiiri elavate inimeste arv, nende hulgas ka puuetega inimesed. Probleemide lahendamist raskendas hoolekandeseaduse puudumine, välja kujunemata oli kohalik sotsiaalvõrgustik, sotsiaalteenuseid pakuti vähe. Kuna raha nappis, oli küsimus, millest alustada, mis probleemid lahendada esmajärjekorras. Suureks abiks olid Soome, Rootsi jt Põhjamaade nii ministeeriumite kui ühiskondlike organisatsioonide spetsialistid, kes meile lahkelt abi pakkusid ja oma kogemusi tutvustasid. Väga palju pakuti suurperedele, lastekodulastele ja hoolekandeaustustele humanitaarabi.

Olukorrast tingitult võeti kasutusele uusi teenindusvorme ja uuemaid ideid hoolekandetöö arendamiseks. Näiteks alustati kõrvalabi vajavate üksikeakate, eakatest abielupaaride ja puuetega inimeste arvelevõtmist, et neile kodus abi osutada. Selleks et eakad võiksid elada võimalikult kaua oma kodus, võeti tööle esimesed hooldustöötajad.

Eesti Camphill-liikumine sai alguse 1990. aastal Eesti Vaimsete Puuetega Isikute Tugiliidu vanemate huvist selle vastu ja tänu põhjamaade Camphill-sõprade toetusele. 1992. a alustati Raplamaale Pahkla Camphilli küla rajamist intellektipuuetega noortele. Camphilli liikumise eesmärk on luua kogukondi, kus erivajadustega inimesed saavad elada, õppida ja töötada koos teistega sotsiaalselt tervetes, vastastikusel lugupidamisel põhinevates suhetes. Meie Pahkla küla rajamise eestvedaja ja Eesti Camphill-Ühistute Fondi looja oli lugupeetud logopeed **Ester Lepik**. (E. Lepik – Eesti koolieelse kasvatuses üks tugisambaid ning Eesti logopeedia *Grand Lady* lahkus 17. juulil 2002, ta oli eesti laste kõnekeele ilu hoidja ja arendaja. Samal ajal aitas ta logopeedina väga paljusid lapsi. Oma elu hilisemal perioodil pühendus E. Lepik Camphilli liikumise edendamisele Eestis. Ester Lepik oli erakordne isiksus, soe ja südamluk inimene.)

1991. a lõpus kirjutas minister Siiri Oviirile Kanadast, Torontost **Peeter Ilves** sooviga tulla tööle Eestisse psühhiaatrilise rehabilitatsiooni alal. Peetri eriline huvi oli psühhiaatriliste patsientide ühiskondlik integratsioon ja ta pakkus oma kogemusi ja teadmisi. Ministri ülesandel

olin Peetrile esimeseks kontaktisikuks. Peeter plaanis esialgu olla Eestis ühe aasta, kuid jäi märksa kauemaks. Peeter tutvustas Eestis kaasaegset arusaama psüühikahäiretega inimeste hoolekandest ja käivitas ka patsiendiesinduse organisatsiooni.

Ajal, kui toimus sotsiaalsüsteemi ümberkorraldamine ja moodustati pensioni- ja sotsiaalabi talitused, tunti eriti suurt puudust koolitatud sotsiaaltöötajatest, seepärast alustati eeltööd sotsiaalpedagoogide koolitamiseks Tallinna Pedagoogikakoolis.

Infobülletäänis **Sotsiaalkindlustus nr 5, 1991** kirjutasin artiklis „Sotsiaaltöötajate koolitamisest Eestis” järgmist: „Eesti Naisliidu poolt asutati 1935. a sügisel Tallinnas Kodumajanduse Instituut. 1936. a sügisest avati nimetatud koolis sotsiaalhoolekande haru. Selle sotsiaalpedagoogilise kallakuga õppeasutuse eesmärgiks oli anda naistele kutsealast ettevalmistust. Kodumajanduse Instituut oli kolmeaastase õppeajaga kõrgema astme kutsekool gümnaasiumi lõpetanud tütarlastele, kes olid tegutsenud vähemalt kaks aastat sotsiaalaladel. Sotsiaaltöoga tegelevate inimeste koolitamine lõpetati Eestis 1951. a. Sellele järgnes ligi 40 aastane vaheaeg, kus sellist koolitust vajalikuks ei peetud”. Ettevalmistus eriala taastamiseks Tallinna Pedagoogikakoolis ei olnud kerge, kuna eriharidust saanud õpejõude ju Eestis ei olnud. Puudusid programmid, õppeplaaniid jne. Eesmärk oli aga saada sotsiaalvaldkonda tööle motiveeritud, ametioskustes pädev ja koostöövõimeline personal. Siin tegi väga suure töö ära **Siiri Hanson**. 1990. a sügisel võeti Tallinna Pedagoogikakooli vastu 32 õpilast sotsiaaltöö erialale (neist üks noormees), 1991. a 35 uut õpilast, nendest 15 noormeest.

Üliõpilaste vastuvõtuks alustati eeltööd ka Tallinna Pedagoogilises Instituudis **Taimi Tulva** eesvedamisel. 1991. a sügisel avati kasvatusteaduskonnas sotsiaalpedagoogika eriala ja võeti vastu esimesed üliõpilased.

Puuetega inimeste seisukohalt oli erilise tähtsusega 30.03.1992 vastu võetud haridusseadus, mis kinnitas kõigi laste õigust haridusele ja kuulumist koolikohustuse alla. Seadus sätestas: „Keha-, kõne-, meele- ja vaimupuuetega ning eriabi vajavatele inimestele tagab kohalik omavalitsus võimaluse õppida elukohajärgses koolis. Vastavate tingimuste puudumisel tagab riik ja kohalik omavalitsus õigusaktides ettenähtud korras ja tingimustel neile õppimisvõimalused selleks loodud õppeasutustes.” Sellega lõpetati laste jagamine nn õpetatavateks ja haridussüsteemi mittekuuluvateks lasteks: kõik puuetega laste õpetamisega seotud küsimused tuli lahendada kohalikul omavalitsusel koostöös haridusministeeriumiga. See oli suur samm edasi. Puuetega inimestele haridusvõimaluste loomisel oleme suure tänu võlgu meie heale sõbrale, tugiisikule ja koostööpartnerile, äsja lahkunud **Kai Kukele**.

Järgneb

Selle loo kokkukirjutamisel olen kasutanud oma aastate jooksul kirjutatud ettekandeid, aruandeid, erinevaid artikleid, aga ka dokumente nagu ministeeriumi põhimäärused jm.

Rõude rahvas rahast ei räägi

Kai Krabo

Läänemaa Arenduskeskuse omavalitsuskonsultant

Intervjuud alustades lepime kokku, et täna rahast ei räägi. Rõude külaseltsi tegemiste puhul ei ole vajagi rahast rääkida, sest asjad sujuvad seal niigi. Küsimuse peale, et mis saab külaseltsi tegemistest siis, kui projektirahad enam ei liigu, vastab Inda (64) rahulikult, et midagi katki ei jää, teeme ikka oma asju edasi. Ainult areng peatub ... Ta on naistega asja arutanud ja ka mehed toetavad seda plaani, et kõik on valmis vabatahtliku tööga rohkem panustama, et suur külamaja saaks koetud ja küla korras hoitud. Mehed hoolitsevad üheskoos talvepuude varu eest.

Rõude on tüüpilise kolhoosiaegse keskusega küla. Keskus on ehitatud taluasemetele ja talupõldudele. Pärast kolhoosiaega on ettevõtlus seiskunud, lähikonnas tegutsevad praegu vaid mõned põllumajandusettevõtted, kuid

Päev külamajas algab hetkel, kui perenaine Virve (54) tuleb ja paneb keskküttekatla tööle ning avab paariks tunniks postiteenuse frantsiisipunkti. Frantsiisipunkt on üks nutikas ettevõtmine, mille külaselts omal algatusel pärast postkontori sulgemist tööle rakendas.

töökohti kõigile kohalikele elanikele, keda on umbes 75 tööalist, ei jätku. Kokku elab külas 158 inimest.

Viimasel kümnendil on kinni pandud lasteaed-alkkool ja postkontor. Ometi on elu külas vilgas, ja seda tänu tragidele elanikele, kes ühisel jõul võtsid vallalt küla kasutusse endise lasteaed-alkkooli hoone. Tänu külaseltsile püsib hoone korras ja soe, kuigi Ants (58) selgitab, et seltsi tugevus on ühtlasi ka selle nõrkus – külal on küll oma külamaja, kus on ruumi toimetada ja erinevaid tegevusi harrastada, kuid see on siiski liiga suur ja kulukas üleval pidada. Siinkohal tänavad pensionäridest eestvedajad Ants ja Inda, et vallavalitsus on selles osas väga suureks toeks. Tänu vallavalitsuse toetusele töötab külamaja perenaine.

Rõude viimase paarikümne aasta allakäik on tänu seltsi tegevusele pidurdunud. Endine kultuuritöötaja Inda kirjeldab, et oluliseks tõukeks külas seltsielu käimalükkamisele sai kole pilt poetagusest, kuhu iga päev seal istuvate meeste kõrvale ilmusid ka naised. Ligi veerand külaelanikest on kimpus alkoholiga, kuid õnneks ei ole selliste inimeste arv kasvanud. Ka on külaseltsi tegevused seda seltskonda hakanud positiivselt mõjutama. Külamajas on meeste töötuba ja naiste kangrupesa, kus töötutel, kuid täiesti töövõimelistel külaelanikel on võimalik oma aega kasulikult veeta. Sealjuures kehtib raudne reegel, et purjuspäi masinate juurde ei või minna. Täna on jõutudki selleni, et mehed on nakatunud töökojas nokitsemisest ning tahavad seal käia ja oma tarbeks või kingitusteks midagi nikerdada, ja selle võimaluse nimel püstitaksegi kainena.

Külamajas on lisaks töötubadele, puhketoale, sportimisvõimalustele, noorte vaba aja

veetmise võimalustele ka tingimused isikliku hügieeni tarvis. Külamajas on võimalik saunas, vannis ja duši all käia ning pesu pesta. Kuigi seltsil on oma teenuste hinnakiri olemas, ütleb Inda, et keegi pesemata ei jää. Raha taha selles külas ükski asjatoimetus ei jää.

Lapsi on külas vähe ja lasteaias-koolis käiakse valla keskuskes Martnas. Noori peresid on aga viimasel paaril aastal Rõudesse elama asunud. Neid noori toob siia tagasi perekondlik side (kellel on vanemad siit pärit ja kes ise siin sündinud). Rõude asukoht on iseenesest soodne – Lihula jääb 20 km, Haapsalu 30 km kaugusele, ümbritsev Matsalu rahvusparki kaunis loodus ja Kasari jõe lähedus on muidugi tõeline lisaväärtus. Küla eesmärgiks on tegutseda selle nimel, et vanad ei istuks kodus ega nüristuks, vaid oleksid sotsiaalselt aktiivsed ja säilitaksid töövõime ning et noored tuleksid külla elama. Kolhoosiajal ehitatud korterelamustes on tühje kortereid, mida plaanitakse korras hoida ja vähehaaval remontida, et noortel oleks ilus koht, kuhu tulla.

Küla loomulik iive ei ole negatiivne, sest kord aastas lapsi ikka sünnib ning kõrges eas vanureid ei ole. väga palju Et suurem osa külarahvast on pensionieelikud või tragid pensionärid, siis iive languskõverat ei näita. Eakaaslaste eest hoolitsetakse ja kui mõni on üks ja tervis käest, siis käiakse kodutöödel abiks ning hoitakse üksteise meeleolu üleval.

Rahva ühtekuuluvustunnet on kujundanud ühised pingutused külaelu paremaks muutmisel, olgu selleks siis heakord ja küla hoolitsetud väljanägemine või avalike kohtade ja külamaja koristamine ning remontimine. Käed panevad külge kõik, kel tervis lubab. Oluliseks peavad Inda ja Ants ka kohalike traditsioonide hoidmist. Vanad esemed, käsitöö ja ühised üritused, need seovad kohalike inimesi koduküla ja seltsi tegemistega. Külamajja on sisse seatud kohaliku kultuuri-pärandi eksponeerimiseks oma muuseum.

Naiste käsitöö on Rõude märk, selle üle on mehedki uhked.

Juba hommikul oli töötoas kuulda kopsimist ja meeste suminat. Rõudes korraldatakse koostöös Töötukassaga tööharjutuspraktikat, millest võttis osa 10 Martna valla töötut.

Külaselts oma tegevustega on kogukonna selgroog, mis hoiab inimesed virgena ja vaimu värskena. Koos vaadatakse reipalt tulevikku ning uljalt püütakse kõiksugu ideid ellu viia. Küsimuse peale, kas rahvas ära ei

tüdine, vastab Inda, et tänu väga erinevatele tegevustele ja alatasa uute asjade elluviimisele jätkub kõigil uudishimu ja indu kaasaloomiseks.

Tänavune lumi tegi liiga ka Rõude külamajale. Spordisaali katusele saadi jaole enne suuremat kahju. Spordisaal on järgmine suurem projekt, mida soovitakse korrastada. Ajast, mil külaselts tegutsema hakkas (2004), on Rõudes ellu viidud paarkümmend projekti.

Perenaine tutvustas maja tähtsamat tuba – kangrupesa –, milles on kümnekond kangastelge ja mõned õmblusmasinad ning kus vilgas töö käib aasta ringi. Oma käsitööd käiakse ka laatadel müümas. Kangrupesas on mitmesugustel kursustel, koolitustel ja tööpraktikatel osalenud 34 inimest alates 6-aastasest kuni 75-aastasteni.

Payment of Subsistence Benefit and Benefit Amounts

Marek Atonen, Ministry of Social Affairs

In 2010, as in the year before, the number of subsistence benefit recipients and the amounts paid almost doubled. Since the changes arose from the economic recession, subsistence benefit recipients included more families with at least one unemployed person. There was also a slight increase in the frequency of subsistence benefit applications, which may be caused by an increase in the number of long-term unemployed persons who have no right to unemployment insurance benefit or unemployment benefit among unemployed people. The average benefit amount per application increased 14.3% in the previous year as a result of the decrease in incomes of applicants and increase in housing expenses. It may be forecast that the situation in the labour market in 2011 will provide people with better possibilities for earning a living, which will bring about the stabilisation of the number of people receiving subsistence benefits, and the paid amounts. The subsistence level has been increased by 20% from 2011, and now equals EUR 76.70 for one person living alone or for the first member of the family. The subsistence level of the second and each subsequent member of the family is 80% of the subsistence level of the first member of the family, i.e. EUR 61.36. A family where a single parent raises minor children has the right to receive, in addition to subsistence benefit, welfare allowance in the sum of EUR 15.

Support of Students with Special Needs in the New Basic Schools and Upper Secondary Schools Act

Tiina Kivirand, Ministry of Education and Research

In its educational policy, Estonia has adopted the principles of inclusive education, which means that every child must have an equal chance to access quality education in accordance with his or her abilities. This requires the implementation of necessary measures in order to involve children with special educational needs in society. „Special educational needs” is a rather broad concept in the new Basic Schools and Upper Secondary Schools Act, corresponding to any additional needs that arise while achieving the objectives in the education system. One of the important additions is that the school manager shall ensure the availability of support specialists (special education teachers, psychologists, social pedagogues). The help of specialists is also available through counselling centres established in every county and bigger town with the support of ESF. The law prescribes measures for a school to follow in case of absence without good reason, failure to comply with compulsory school attendance, or conflict situations. The law also contains support measures for students with learning difficulties, i.e. studying based on individual curricula, learning support groups or, if recommended by the counselling committee, implementation of a form of study (home schooling, special class, etc.) or curriculum in accordance with the student’s abilities.

A Social Pedagogue Contributes to the Well-being of the Whole School

Kristiina Raud, Estonian Association of Social Pedagogues

The most important task of a school’s social pedagogue is to guide and support the socialisation of students, to contribute to the understanding and compliance of values agreed upon at school. His or her main field of activity is the environment surrounding a child and the relationships in that environment. With his or her knowledge of developmental psychology, ways to handle stress, relationships and communication, resolution of conflicts and group dynamics, a social pedagogue supports and teaches children, families and teachers and creates conditions for cooperation in the development of a child’s social competence. That is how a school’s social pedagogue contributes to the well-being of everyone at school. In order to make changes, he or she has to create a functional network: class teacher, parent, subject teacher, necessary support person from the school’s support system and, if necessary, a child protection official from outside of the school. The absence of a professional standard and officially certified job description has, on the one hand, given social pedagogues a lot of choices and provided them which a chance to be professionally creative, but, on the other hand, it causes uncertainty in the even development of the profession and working conditions. The Estonian Association of Social Pedagogues considers it important that the profession of social pedagogues is valued and that it has a certified professional standard.

Выплата прожиточного пособия и суммы пособий. Стр. 8

Марек Атонен, Министерство социальных дел

В 2010-м, как и в предшествующем году, число получателей прожиточного пособия и выплаченные суммы возросли примерно в два раза. Поскольку изменения были обусловлены экономическим кризисом, то среди получателей пособия увеличилась доля семей, в которых по меньшей мере один член безработный. На 2011 год можно прогнозировать стабилизацию числа получателей пособия и выплачиваемых сумм. С 2011 года прожиточный минимум составляет 76,70 евро на первого и 61,36 евро на каждого последующего члена семьи.

О поддержке учащихся с особыми образовательными потребностями в новом Законе об основной школе и гимназии. Стр. 11

Тийна Кивиранд, Министерство образования и науки

Эстония руководствуется в своей образовательной политике принципами вовлекающего образования, что означает, что каждому ребенку должны быть обеспечены равные возможности доступа к отвечающему его способностям и качественному образованию. Новый Закон об основной школе и гимназии предусматривает ряд мер по поддержке учеников с особыми образовательными потребностями. В числе прочего содержатель школы обязан обеспечить наличие услуг опорных специалистов (специальный педагог, психолог и социальный педагог).

Социальный педагог содействует благосостоянию всей школьной семьи. Стр. 18

Кристийна Рауд, Эстонское общество социальных педагогов

Главная задача социального педагога в школе – направлять и поддерживать социализацию учащихся, способствовать пониманию принятых в школе ценностей и следованию им. Он поддерживает и обучает ребенка, семью и учителя, создавая условия для сотрудничества с целью развития социальной компетентности ребенка. Эстонское общество социальных педагогов считает важным, чтобы социальный педагог был признанным специалистом и имел утвержденный профессиональный стандарт.

Комиссии по делам несовершеннолетних на курсе перемен. Стр. 25

Кадри Ильвес, Министерство образования и науки

Статья знакомит с изменениями, которые Министерство образования и науки планирует в ближайшие годы провести в работе комиссий по делам несовершеннолетних и в обращении с молодыми правонарушителями. Помимо этого дается обзор сопутствующих обстоятельств и причин изменений, а также описываются обобщенно международные рекомендации по обращению с молодыми правонарушителями.

Сможем ли мы решить бездомность как социальную проблему? Стр. 30

Юри Кыре, Тартуский университет

Число людей, не имеющих без крова, в Эстонии можно назвать своеобразной «зловещей константой»: с 2003 года, по оценкам специалистов оно колеблется между 2000–3000 человек. По примеру Таллинна и в других городах создаются ступенчатые системы услуг по ресоциализации бездомных. В то же время Совет Европы и Европейская Комиссия рекомендуют сосредоточиться на предупреждении бездомности, а также на обеспечении оставшихся крова людей постоянным жильем.

Tervise Arengu Instituudi trükised tervist edendavate töökohtadest

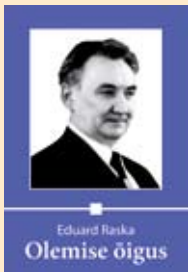
Töölase ja ühiskondliku aktiivsuse üheks aluseks on hea tervis. Tervise edendamine töökohtal tähendab, et seal luuakse inimese tervist väärtustav ja tervislikke eluviise soodustav keskkond. Tervise Arengu Instituudil on ilmunud trükised „Tervist edendavad töökohad. Mis need on ja kuidas neid saavutada?“ (2010, koostanud Ago Soon) ning „Hea praktika näiteid töökoha terviseedenduses“ (2010). Neist esimene annab organisatsioonidele juhiseid tervisliku töökoha põhimõtete järgmiseks, mis hõlmavad tavakäitumisest tulenevaid tervisetegureid (eluviisi), sotsiaalsühholoogilisi tegureid (töökorraldust) ja füüsilist töökeskkonda; teise puhul on tegemist kogumikuga, millest leiab tervist edendavate töökohtade võrgustikuga liitunud organisatsioonide häid näiteid töökeskkonna tervislikumaks muutmise kohta. Trükised on tõlgitud ka vene

keelde. Lisainfo Tervise Arengu Instituudist (Küllil Luuk, tel 659 3968), materjalid on võimalik alla laadida ka portaalist www.terviseinfo.ee.

Tallinna Sotsiaaltöö Keskus 10 (2011) koostaja Aigi Lillep, Tallinna Sotsiaaltöö Keskus

Kümme aastat tagasi, 1. jaanuaril 2001 kahe töötajaga tegevust alustanud Ava-hoolduse Arenduskeskusest on tänaseks saanud Tallinna Sotsiaaltöö Keskus, kus annavad oma panuse elu hammasrataste vahele jäänud inimeste aitamiseks 109 toredat töötajat. Juubeliväljaandes antakse ülevaade kümne aasta jooksul toimunud arengust ja tegevustest valdkondade kaupa – arendustegevus, kutsete omistamine, tunnustused, avalikud üritused, personal ja teenused. Väljaandes on koha leidnud kõigi osakondade kujunemislugu, mida ilmestavad töötajate kirja pandud meeleolukad seigad ja rohke pildimaterjal, lisatud on Tallinna Sotsiaaltöö Keskuse kroonika. www.swcenter.ee

Olemise õigus (2010) Eduard Raska. Sisekaitseakadeemia

„Prof Eduard Raska postuumselt ilmunud monograafia on ühiskonnas õiguse teke aluseks olevat kokkulepet idealiseeriv õigussotsioloogiline uurimus. Mahuka teose käsikirja jäi pärandina meile lõpetamata kujul. See ei takista aga nautimast Eesti suure õigusteadlase igati kaasasõnast ja kaasahaaravat käsitlust õigusest, õiglusest, ühiskonnast, normist ja nende omavaheliste seoste kujunemisest. Prof Raska usub siiralt „elavat õigust“ produtseeriva õigusühiskonna kesket rolli. Tema kujundatud maailm on inimliku mõõtmega – rõhuasetusega indiviidi ülimalle lahedusele sotsiaalse keskkonnaga: iga indiviid tunnetab ühiskonna osana lubatut ja lubamatut, tekivad õiguspärane ootus ja õiguskuulekuse raamid. Inimesest, kui kõige autoriteetsemast allikast lähtuvad väärtused, mille põhjal loodakse seadusi,“ kirjutab raamatu eessõnas dr Tanel Kerikmäe. Saadaval ka e-raamatuna Sisekaitseakadeemia kodulehel. www.sisekaitse.ee

Turvaliselt internetis (2011) Lastekaitse Liit

Teatmik, mis on mõeldud 6–10a lastele, on üle 50 turvalisuse nõuande ja harjutuse, mis aitavad lapsevanematel õpetada oma lastele interneti turvalisust lõbusas, kaasahaaravas ja julgustavas stiilis. Käsitletakse interneti kasutamise seotud põhiteemasid: teadlikkus, suhtlemine, küberkiusamine, meelelahutus ja allalaadimine. Teatmik sisaldab kaht internetiturvalisuse vihikut, millest üks on juhised lapsevanematele ning teine perevihik koos lastega täitmiseks. Lisaks on teatmik 12 olukorraga dialoogi algatamiseks ja peretunnistus. www.lastekaitseliit.ee

MÖTTEVARA

Foto: Enn Rumvolt

Joseph Campbell on öelnud:

„Mütoloogia on inimkonna eakaaslane. On leitud tõendeid selle kohta, et juba kaugest minevikust alates on Homo sapiensi tegevus ja kogu ta elu rajatud müütilistele ettekujutustele. Veelgi enam, kogutud andmed viitavad inimkonna ühtsusele, kuna müütime põhilised süžeed jäävad muutumatuiks ja üldlevinuiks nii ajaloolises kui ka geograafilises plaanis, seega siis kõikjal maakera asustusaladel. Homo habilis – „Oskuslik inimene”, kes elas 1,8 miljonit aastat tagasi, oli algeliste kiviriistade valmistaja. Tema säilmed avastas professor L. Leakey Ida-Aafrikas. Kui siirduda inimese füsioloogia juurest tema psühholoogia juurde, siis näeme, et ta eelistab tegeleda pigem müütime kui igapäevase elu-oluga. Sellega ta põhiliselt eristubki loomadest. .. Selle algelise inimese esimeseks kibedaks kogemuseks oli arusaam, et nii ta ise, kui ka kõik need, kes talle on kallid – kord surevad. Oma kaduvuse mõistmine ja püüd seda ületada on esimeseks tõukeks müütime loomise poole. .. Kuid samas ta veendub, et kuigi üksikud kaovad, elab kogukond sotsiaalse organismina edasi. .. Mao ja elupuu sümboolikat, mis tagab surematuse, võib kohata juba Sumeri silinderpitsatitel, aga ka esimeste maaharijate sümboolikas üle kogu maailma. .. Päästjaks, kangelaseks, lunastajaks osutub see, kes suudab tungida läbi sisemiste hirmude seina, mis ei võimalda meil, tavalistel inimestel ei ilmsi ega öistes unenägudes näha maailma ja inimhinge jumalikku alust. .. Mütoloogiat võib niisiis käsitleda kui ülemaiste kogemuste poeetilist väljendust, kus kasutatakse iidseid mütoloogilisi sümboleid näiteks mao või elupuu näol. ..

Müüdid pajatavad sellest, mis omab inimestele esmajärgulist tähtsust. Nad manavad silmade ette igivanu arusaamu, milliste tundmine on mitte üksnes kasulik, vaid otse hädavajalik selleks, et teadvus ei kaotaks sidet hinge varamuga. ..

Millised on kõige ürgsemad tõendid inimese mütoloogilisest mõtteviisist? Esimesed ilmsed viited mütoloogilisele mõtteviisile pärinevad neandertali inimestelt, kes elasid 250 000–50 000 aastat eKr. .. Nende matmiskombed viitavad ettekujutusele surematusest või siis vähemalt elule pärast surma. .. Ränkraske elu viis neandertali inimese väljasuremisele 40 000 aastat eKr. Talle järgnes Homo sapiens, meie otse eellane. Temalt pärinevad koopamaalingud Prantsuse Püreneedes ja tillukesed naist kujutavad skulptuurid, nn „paleoliitilised Venused”. Tuleb märkida, et mehed on koopamaalingutel alati jäädvustatud kaetud kehaga, naised aga alasti. See erinevus näib viitavad mehe ja naise mütoloogilisele eripärale. Naine mõjub mütoloogiliselt ka ilma ilustamata, ta on elu allikas ja lummab oma puudutuse ja kohalolekuga. Mitte vähem salapära ei peitu tema tsüklite seostumises kuu faasidega. Teisalt on vajalik, et mehe mehisust rõhutaks tema rüü. .. Müüdid, need on rituaalide vaimne alus, aga rituaalid ise, need on müütime kinnitamine füüsilise tegevusega. Kui laps saab osa oma sotsiaalse ümbruse müütime ja nendega seonduvatest rituaalidest, arenevad temas struktuurid, mis tagavad tema arengu selles keskkonnas. Alates 1914. aastast on meie progressiivses ühiskonnas hakatud suhtuma eelarvamustega müütime ja rituaalidesse, mis kord sünnitasid meie unikaalse tsivilisatsiooni.”

Joseph Campbell (1904–1987) on ameerika õpetlane, kes on tuntuks saanud oma töödega võrdleva mütoloogia ja võrdleva usundiloo alal. Ta võttis kasutusele *monomüüdi* mõiste, millega kriipsutas alla paljude müütime universaalset sarnasust. Esitatu on pärit tema teosest „Myths to Live By”, mille venekeelne tõlge ilmus aastal 2002.

Koostas Jüri Raudsepp

AIDS
2011
TALLINN
ESTONIA

Tallinn võõrustab Euroopa 2011. aasta HIV-i konverentsi

■ Tallinnas toimub 25. kuni 27. maini 2011. aasta Euroopa HIV-i konverents, mis keskendub HIV-i ennetustöö ja raviga seotud väljakutsetele ning saavutustele Ida-Euroopa riikides. Rahvusvaheline konverents toob Tallinna kokku kuni 500 tervishoiuspetsialisti 53 riigist.

Konverentsi „*HIV in European Region – unity and diversity*” korraldab Tervise Arengu Instituut koostöös Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO), ÜRO Narkomaania ja Kuritegevuse Büroo (UNODC), ÜRO HIV- i ja aidsivastase programmi (UNAIDS) ning teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega. Konverentsi põhirahastaja on Euroopa Liidu Terviseagentuur (*Executive Agency for Health and Consumers*).

HIV-nakkus on endiselt üks tõsisemaid terviseohte Euroopas ning epideemia leviku kiiruse poolest on viimastel aastatel olnud maailmas juhtpositsioonil just Ida-Euroopa riigid. Haiguste ennetamise ja tõrje Euroopa keskuse (ECDC) andmetel esines nakkust kõige enam Eestis (410 juhtu miljoni elaniku kohta), Lätis (160 juhtu miljoni elaniku kohta) ja Suurbritannias (120 juhtu miljoni elaniku kohta). Kõige vähem on HIV levinud Slovakkias (kümme juhtu miljoni elaniku kohta) ja Rumeenias (kaheksa juhtu miljoni elaniku kohta).

Konverents loob selles valdkonnas tegutsevatele ja sellega kokkupuutuvatele spetsialistidele võimaluse vahetada kogemusi ja täiendada teadmisi ning seeläbi tõhustada koostööd nii erinevate asutuste kui ka riikide vahel.

Konverentsi rõhuasetus on inimestel, kes süstivatel narkomaanidel, kes on peamiseks riskigrupiks HIV-i levikul Ida-Euroopas. Käsitletakse nii neile suunatud ennetusmeetmeid kui terviseteenuseid. Olulisteks teemadeks on ka HIV-i testimine ning terviseteenuste kättesaadavuse tagamine kõigile nakatanuile.

Programmi ja muu info konverentsi kohta leiab kodulehelt

<http://www.aids2011.com>